

ΥΛΗ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας (Γενική Παιδεία) διδάσκεται στις Α' και Β' τάξεις του Γενικού Λυκείου. Ακολουθούν γενικές οδηγίες για το εν λόγω μάθημα:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σκοποί και στόχοι

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα αποτελούν το γλωσσικό αποτύπωμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Πρόκειται για κείμενα που καταγράφουν μέσα από μια μεγάλη ειδολογική ποικιλία τις θεμελιώδεις αξίες και διδαχές ενός πολιτισμού ανθρωποκεντρικού. Η κριτική πρόσληψη του πολιτισμού αυτού είναι αίτημα των σύγχρονων κοινωνιών και πάντα επίκαιρη αναζήτηση στα γράμματα και τις τέχνες.

Η προσέλευση του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθητριών για τα ΑΕ κείμενα, από τα οποία πολλά χαρακτηρίζονται για τη ρέουσα γλώσσα, τον επίκαιρο και δελεαστικό νοηματικό περιεχόμενο, αποτελεί βασικό στόχο στο μάθημα της ΑΕΓ, ώστε στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες να προσεγγίσουν ιδέες, αξίες, πνευματικά επιτεύγματα, αντιφατικές όψεις, πάθη, αστοχίες, συνέχειες και ασυνέχειες, συνέπειες και ασυνέπειες του ΑΕ πολιτισμού, όπως αναπαριστώνται στα αρχαία κείμενα, και τα οποία λειτούργησαν και λειτουργούν ως σημεία αναφοράς προβληματισμού και διαλόγου για τον σύγχρονο κόσμο.

Η γνώση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού αποτελεί κύριο στόχο του μαθήματος, σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να αξιοποιήσουν τις ήδη κεκτημένες γνώσεις για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και μαζί με τις νέες που θα αποκτήσουν για το ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο και για τα γραμματειακά είδη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας να επιχειρήσουν τις δικές τους προσωπικές αναγνώσεις στο πλαίσιο κριτικών/ αναστοχαστικών αναγνωστικών πρακτικών.

Εν κατακλείδι, η διαλεκτική σχέση των μαθητών και των μαθητριών με τον αρχαίο κόσμο αποτελεί στόχο του μαθήματος, ώστε τα αρχαία κείμενα να τροφοδοτούν συνεχώς τη σκέψη τους και να τους βοηθούν να προσδιορίζουν τη στάση τους στη σύγχρονη πραγματικότητα. Έτσι, για παράδειγμα, ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές και τις μαθήτριες έχει το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών στη διαμόρφωση της πολιτικής τους ταυτότητας και της δημοκρατικής τους αγωγής, εφόσον έννοιες όπως «ελευθερία», «νόμος», «πόλη», «πολίτης», «δίκαιο», «αρετή», «καλοκαγαθία» κ.ά., προσεγγίζονται ως αξίες και κριτήρια αποτίμησης και σημεία αναφοράς της ανθρώπινης δράσης τότε και σήμερα.

2. Περιεχόμενα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες προσέρχονται στη διδασκαλία των ΑΕ με εφόδιο την τρίχρονη διδασκαλία στο Γυμνάσιο. Έχουν εξοικειωθεί τόσο με σημαντικές πτυχές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού όσο και με την αρχαία ελληνική γλώσσα, μέσω συστηματικής μελέτης κειμένων από μετάφραση, που προέρχονται κυρίως από δύο γραμματειακά είδη, το έπος και την τραγωδία, και δευτερευόντως από την ιστοριογραφία και τον φιλοσοφικό λόγο, ενώ έχουν προσεγγίσει τη μορφολογία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, μέσω ανάλυσης κειμένων από το πρωτότυπο.

Στο Λύκειο καλούνται να συγκροτήσουν σε συνεκτικό σύνολο τις επιμέρους γνώσεις τους, να τις εμπλουτίσουν και να εμβαθύνουν σε αυτές, μελετώντας κείμενα κυρίως από την ιστοριογραφία (στην Α' Λυκείου) και στη συνέχεια με τον *Περικλέους Επιτάφιο* του Θουκυδίδη και την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, έργα με έντονη πολιτική και φιλοσοφική διάσταση (Β' Λυκείου).

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Διαγραμματικά και συνοπτικά, με βάση τα ισχύοντα ΠΣ, με την ολοκλήρωση του ΠΣ των Αρχαίων Ελληνικών Γενικής Παιδείας οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται:

Ως προς την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων

- να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικά με το επικοινωνιακό πλαίσιο του κειμένου (πομπός, δέκτης, περιστάσεις επικοινωνίας, σκοπός της επικοινωνιακής περίπτωσης, κ.λπ.) και το νοηματικό περιεχόμενό του (πρόσωπα, χώρος, χρόνος, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο, στοιχεία ιστορικότητας, βασικές ιδέες, επιχειρήματα κ.λπ.)
- να αξιοποιούν τις πληροφορίες που δίνονται στις εισαγωγές των θεματικών ενοτήτων για την προσέγγιση του νοηματικού περιεχομένου των κειμένων
- να εντοπίζουν τις μη οικείες λέξεις της αρχαίας ελληνικής, να αξιοποιούν στρατηγικές νοηματοδότησης των λέξεων (αξιοποίηση συμφραζομένων), να ασκούνται στην αναζήτηση όρων σε λεξικά, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τη Γραμματική και το Συντακτικό.

Ως προς τη δομή και οργάνωση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τον τρόπο οργάνωσης των κειμένων (στοιχεία συνοχής, συνεκτικότητας των κειμένων, θέματα δομής)
- να αναγνωρίζουν τη συνεισφορά του λεξιλογίου και των μορφοσυντακτικών δομών στη νοηματοδότηση του κειμένου

Ιδιαίτερα ως προς τη δομολειτουργική προσέγγιση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τους κύριους όρους της πρότασης:

α) το υποκείμενο στην προσωπική και την απρόσωπη σύνταξη

β) το αντικείμενο (πλάγιες πτώσεις, απαρέμφατο, δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις)

γ) το κατηγορούμενο (και γενική κατηγορηματική, επιρρηματικό κατηγορούμενο)

δ) την κατηγορηματική μετοχή

- να αναγνωρίζουν ονοματικούς προσδιορισμούς:

α) ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους (πτώσεις και επιθετική μετοχή) χωρίς να διακρίνουν τα είδη τους

- να αναγνωρίζουν τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς που δηλώνουν:

α) χρόνο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, χρονική μετοχή, χρονικές προτάσεις)

β) τόπο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους)

γ) αιτία (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, αιτιολογικές μετοχές, αιτιολογικές προτάσεις)

δ) σκοπό (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, τελική μετοχή, τελική πρόταση)

ε) προϋπόθεση (υποθετικοί λόγοι)

στ) άλλες επιρρηματικές σχέσεις (ποσό, αναφορά, κ.λπ.)

ζ) παρατακτική - υποτακτική σύνδεση

η) δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (είδος και λειτουργία)

θ) δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (είδος και λειτουργία)

Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα

α) Ουσιαστικά Α', Β' και Γ' κλίσης

β) Επίθετα Β' και Γ' κλίσης

γ) Ρήματα Α' συζυγίας, ενεργητικής και μέσης φωνής

δ) Αντωνυμίες

ε) Κλίση συνηρημένων ρημάτων σε -άω, -έω και -όω.

Ως προς την ερμηνεία

- να εξηγούν με ποιον τρόπο στα κείμενα οι γλωσσικές επιλογές (λεξιλόγιο, σύνταξη, σημεία στίξης, γραμματικές επιλογές) υπηρετούν την πρόθεση του κειμένου σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν
- να ερμηνεύουν λέξεις, φράσεις, προτάσεις, περιόδους του κειμένου, αξιοποιώντας κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά συμφραζόμενα

Ως προς τον κριτικό στοχασμό σε σχέση με το επικοινωνιακό πλαίσιο και την αποτελεσματικότητα των κειμένων

- να αντιπαραβάλλουν και να συγκρίνουν πληροφορίες και στοιχεία μεταξύ κειμένων που αναφέρονται στο ίδιο θέμα ως προς την πρόθεση, τις ιδεολογικές θέσεις, το ύφος και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά τους
- να συνδέουν μεταξύ τους τα μελετώμενα πάνω σε ένα θέμα κείμενα, κάνοντας διακειμενικές αναφορές σχετικά με τις γνώσεις που παρέχουν, τις στάσεις, τις αξίες που υποστηρίζουν
- να συνδέουν γνώσεις, στάσεις, αξίες που υποστηρίζονται στα ΑΕ κείμενα με τη σύγχρονη πραγματικότητα, διακρίνοντας τη διαχρονική αξία των ΑΕ κειμένων.

Ως προς τους τρόπους αποτίμησης των αποτελεσμάτων κατανόησης των κειμένων

- να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των διαδικασιών κατανόησης με α) απαντήσεις σε ερωτήσεις κλειστού τύπου (π.χ. υπογράμμιση στοιχείων, συμπλήρωση κενών, διάκριση σωστού/λάθους,) ή απαντήσεις σε ερωτήσεις ανοικτού τύπου β) μετάφραση επιμέρους αποσπασμάτων από τα κείμενα που δίνονται και γ) δημιουργικές εργασίες

Ως προς τον αναστοχασμό για τις ακολουθούμενες πρακτικές και στρατηγικές

- να συνειδητοποιούν μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες α) τι έμαθαν, τι θέλουν να μάθουν ή τι χρειάζεται να μάθουν β) να επιλέγουν τις κατάλληλες στρατηγικές, ώστε να διευρύνουν τις αναγνωστικές τους δυνατότητες.

4. Διδακτική προσέγγιση – Μεθοδολογία

Η Μεθοδολογία του μαθήματος ορίζεται στο «Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου» (ΦΕΚ 1562/27-06-2011). Η κειμενοκεντρική επικοινωνιακή προσέγγιση, «η διαλεκτική σχέση γραμματειακού έργου – κοινωνίας» προτείνεται σε όλα τα φιλολογικά μαθήματα και κατά συνέπεια και στο μάθημα της ΑΕΓ. Το αρχαιοελληνικό κείμενο, είτε μεταφρασμένο είτε πρωτότυπο, τοποθετείται εντός των ιστορικών και κοινωνικών συμφραζομένων κατά τον χρόνο συγγραφής και κατά τον χρόνο ανάγνωσής του από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Με αυτό τον τρόπο τα κείμενα ως προϊόντα του του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στον οποίο αναφέρονται, γίνονται σεβαστά, αλλά συγχρόνως ανοικτά σε γόνιμο διάλογο με το μαθητικό αναγνωστικό κοινό.

Στο πλαίσιο της διαλογικής προσέγγισης προτείνεται η διακειμενική προσέγγιση με τη χρήση παράλληλων κειμένων από μετάφραση. Στο πρόγραμμα σπουδών του Λυκείου δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση της παράλληλης χρήσης πρωτότυπου κειμένου με τη μετάφρασή του, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο ισχύον ΠΣ της Α΄ Λυκείου:

«Η ανάγνωση του πρωτότυπου κειμένου γίνεται εφικτή με τη βοήθεια των μεταφράσεων, ώστε μέσα από τη σύγκριση και την κριτική των μεταφραστικών επιλογών να αναδεικνύεται η σύνδεση μετάφρασης και ερμηνείας. Επίσης, οι διαφορετικές μεταφράσεις προσφέρονται για τη συγκριτική μελέτη του λεξιλογίου και των δομών της αρχαιοελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας, η οποία μπορεί να έχει πολλές διδακτικές εφαρμογές: αναζήτηση συντακτικών και λεξιλογικών αντιστοιχιών και διαφορών μεταξύ των δύο γλωσσών· σύγκριση μεταξύ των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης και νεοελληνικής απόδοσης της αρχαιοελληνικής σκέψης κ.ο.κ.»¹

¹ Για όσες ενότητες προβλέπεται να διδαχθούν από μετάφραση, η διδασκαλία γίνεται σε αντιπαραβολή με το αρχαίο πρωτότυπο κείμενο, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιλαμβάνονται στοιχεία (π.χ. υφολογικά) που δεν αναδεικνύονται στη μετάφραση. Για τις νέες ενότητες που προστέθηκαν από μετάφραση θα αξιοποιηθεί κατά τη διδασκαλία το Βιβλίο του Μαθητή *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενο με παράλληλες μεταφράσεις* ή εναλλακτικά η *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα* (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/contents.html).

Επίσης, προτείνεται η δομολειτουργική προσέγγιση του πρωτότυπου κειμένου να κινείται στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης αφενός, και στο πλαίσιο «αναγνωριστικού» γραμματισμού αφετέρου. Οι λεξιλογικές και γραμματικο-συντακτικές επιλογές υπηρετούν λειτουργίες που σχετίζονται με τα πρόσωπα, τις πράξεις και τις περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται. Πέρα από την παραδοσιακή περιγραφή της γλώσσας που συχνά εγκλωβίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες στη λογική του σωστού και του λάθους, προτείνεται οι λέξεις και οι φράσεις να προσεγγίζονται μέσα στο πλαίσιο τους, χωρίς να αποκόπτονται από αυτό και από τη σημασία τους, και να στρέφεται το ενδιαφέρον της διδασκαλίας στο κείμενο και στη συζήτηση για τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Για παράδειγμα, να καταδεικνύονται με ποιον τρόπο διαφορετικά κειμενικά είδη πραγματώνονται με διαφορετικές γλωσσικές επιλογές, πώς διαφοροποιείται ως προς τη γλώσσα ένα φιλοσοφικό κείμενο από ένα ιστορικό ή ένα ποιητικό κείμενο, για ποιον λόγο από τα ποιητικά κείμενα περάσαμε στα πεζά. Η συζήτηση για τη γλώσσα μέσα από την ενασχόληση με συγκεκριμένα κείμενα μπορεί να βοηθήσει, ώστε να σταθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες μόνοι/ες τους απέναντι στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία προς την κατεύθυνση της γλωσσικής επίγνωσης και της αυτενέργειας.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν πρακτικές διδασκαλίας και εξέτασης, οι οποίες περιγράφονται με τα παρακάτω ενδεικτικά ερωτήματα:

- Ποιες διαφορετικές μορφές/τύποι της ίδιας λέξης χρησιμοποιούνται και πώς διαφοροποιείται η λειτουργία της λέξης μέσα στο κείμενο;
- Ποια είναι η σημασία συγκεκριμένων λέξεων στο αρχαίο κείμενο;
- Ποια είναι η σημασία ίδιων λέξεων που χρησιμοποιούνται και στη Νεοελληνική;
- Με ποιες λέξεις αποδίδεται μια ενέργεια, τι μορφή έχουν οι λέξεις αυτές και τι σημασία αποκτούν;
- Ποιες συνώνυμες ή λέξεις με παρόμοια σημασία χρησιμοποιούνται μέσα στο κείμενο;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται ο συγκεκριμένος χρόνος ενός ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα της φράσης, αν άλλαζε ο χρόνος του ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα, αν μπορούσε να αλλάξει η έγκλιση του ρήματος;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται συγκεκριμένη έγκλιση, π.χ. προστακτική, σε μια φράση; Για ποιον λόγο επιλέγεται η χρήση απαρεμφάτου ή δευτερεύουσας πρότασης;
- Τι εξυπηρετεί η επιλογή του ενικού ή του πληθυντικού αριθμού;
- Ποιες αλλαγές θα είχαμε στη φράση, αν άλλαζε το υποκείμενο από ενικό σε πληθυντικό ή αντίστροφα;
- Σε ποια περίπτωση επιλέγεται η παθητική σύνταξη;
- Για ποιον λόγο αποδίδεται μια ιδιότητα σε ένα όνομα, μέσω κατηγορούμενου ή ονοματικού προσδιορισμού;
- Με ποιον τρόπο προστίθενται προσδιορισμοί σε ένα ρήμα;
- Πώς μπορεί να διαμορφωθεί μια φράση, αν αφαιρέσουμε τους προσδιορισμούς;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση όρων;

Έχει σημασία, εφόσον επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με την ΑΕ γλώσσα, οι ερωτήσεις να αφορούν σημεία στα οποία διαφοροποιείται η Νεοελληνική από την αρχαία γλώσσα, σε επίπεδο λεξιλογίου, μορφολογίας και συντακτικού. Έτσι, πρακτικά αξιοποιείται η σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, για να προσεγγίσουμε την Αρχαία Ελληνική στα σημεία που είναι πιο δύσκολα για τους μαθητές και τις μαθήτριες. Ακόμα, με αφετηρία τη Νεοελληνική μπορεί να ζητηθεί η σύγκριση μικρών φράσεων μιας νεοελληνικής μετάφρασης με το αρχαίο κείμενο ή σύγκριση δύο διαφορετικών νεοελληνικών μεταφράσεων. Μπορούμε να ρωτήσουμε σε ποιο σημείο του αρχαίου κειμένου

αναφέρεται μια φράση ή μια λέξη, εστιάζοντας σε απαρέμφατα, μετοχές, δοτικές, υποθετικούς λόγους, λέξεις ίδιες μορφολογικά, αλλά με διαφορετική σημασία, κ.λπ.

Τέλος, επισημαίνεται η μεγάλη σημασία που πρέπει να αποδίδεται στη χρήση ψηφιακών λεξικών και ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων (*Ψηφιακό Σχολείο*), η οποία πρέπει να είναι δημιουργική και ανακαλυπτική, ώστε να καλλιεργούνται ποικίλες δεξιότητες, καθώς και στη χρήση των εγχειριδίων της γραμματικής και του συντακτικού, ως βιβλίων αναφοράς, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιλαμβάνονται πληρέστερα τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα και να αυτονομούνται στην προσέγγιση αρχαίων ελληνικών κειμένων από το πρωτότυπο.

5. Διαθεματικές εργασίες

Καλό είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να εξοικειώνονται με την εκπόνηση διαθεματικών εργασιών, ατομικά ή κατά προτίμηση σε ομάδες. Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να ασχοληθούν πιο συστηματικά με σημαντικά θέματα που τους/τις απασχόλησαν, κατά την ανάγνωση των κειμένων. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- να μελετήσουν παράλληλα κείμενα, ώστε με συγκριτική ανάγνωση να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη (με θέμα π.χ. τις συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου και τη σύγκριση με τις εμφύλιες διαμάχες που εκδηλώθηκαν μεταξύ των Ελλήνων κατά τη νεότερη ελληνική ιστορία). Η επιλογή παράλληλων κειμένων επαφίεται στην κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας, σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθήματος και το επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών του
- να συγκεντρώσουν στοιχεία από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μουσεία, κ.τ.λ., και να συνθέσουν μια παρουσίαση που θα συζητηθεί μέσα στην τάξη (με θέμα π.χ. τις στρατιωτικές τακτικές της αρχαιότητας ή την αθηναϊκή τριήρη και την εξέλιξη του πολεμικού πλοίου μέχρι σήμερα)
- να αποδώσουν με θεατρικό ή κινηματογραφικό τρόπο γεγονότα (π.χ. τη δίκη του Θηραμένη).

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ), Α΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στην Α΄ Ημερησίου Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί πέντε (5) ώρες την εβδομάδα ενώ στην Α΄ Εσπερινού Λυκείου διδάσκεται επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα. Η εξεταστέα ύλη για το εν λόγω μάθημα, σύμφωνα με την Πράξη 43/3-9-2020 του Δ.Σ. του ΙΕΠ, προτάθηκε να έχει ως εξής:

ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΥΛΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στην Α΄ τάξη του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Το εγχειρίδιο της Α΄ Λυκείου: Κ. Διαλησμάς, Α. Δρουκόπουλος, Ε. Κουτρομπέλης, Γ. Χρυσάφης, *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Το Βιβλίο Μαθητή: *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενα με παράλληλες μεταφράσεις* (διαθέσιμο και: <http://ebooks.edu.gr/new/books-pdf.php?course=DSGL-A108>).

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου) (διαθέσιμο και: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/2486/22-0031-02_Syntaktiko-tis-Archaias-Ellinikis-A-B-G-Lykeiou/)
- Π. Μπίλλα, *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο)

- Χ. Συμεωνίδης, Γ. Ξενής κ.ά., *Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο).

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Η διδασκαλία να ξεκινήσει από το κείμενο του Θουκυδίδη και να ακολουθήσει το κείμενο του Ξενοφώντα, για να υπάρχει ιστορική συνέχεια, ώστε να γίνονται κατανοητά τα γεγονότα από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Ως **εξεταστέα ύλη** ορίζεται η παρακάτω από το εγχειρίδιο: Κ. Διαλησμάς, Α. Δρουκόπουλος, Ε. Κουτρομπέλης, Γ. Χρυσάφης, *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)*.

1. Εισαγωγή

α) Κεφάλαιο Β΄: *Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες - Μέθοδος - Η δομή του έργου. Ο χρόνος της σύνθεσής του - Γλώσσα και ύφος)

β) Κεφάλαιο Γ΄: *Ξενοφών Γρύλλου Ερχιεύς* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες).

2. Κείμενα

α) *Θουκυδίδης, Ιστορίαι, Βιβλίο 3^ο, με βασικό θεματικό πυρήνα:*
Ισχύς και δίκαιο, η «ηθική» του πολέμου

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
Κεφάλαιο 70 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 71-73
Κεφάλαιο 74
Κεφάλαιο 75
Κεφάλαιο 78 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 81
Κεφάλαιο 82-83 (μόνο από μετάφραση)

β) *Ξενοφών, Ελληνικά, Βιβλίο 2^ο, με βασικό θεματικό πυρήνα:*
Στρατιωτική υπεροχή και πολιτική κυριαρχία

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
Κεφάλαιο 1. § 16-32 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 2. § 1-4
Κεφάλαιο 2. § 16-23
Κεφάλαιο 3. § 11-16 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 3. § 50-56
Κεφάλαιο 4. § 1-17 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 4. § 18-23

Στην Α΄ Λυκείου οι μαθητές και οι μαθήτριες θα προσεγγίσουν και θα εμβαθύνουν, στο πλαίσιο της δομολειτουργικής προσέγγισης των πρωτότυπων κειμένων και σε άμεσο συσχετισμό με αυτά (κειμενοκεντρική προσέγγιση), στα εξής γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα:

Α) Γραμματικά φαινόμενα

- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (μονόθεμα)
- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (διπλόθεμα)
- Υγρόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (διπλόθεμα)

- Ανώμαλα ουσιαστικά
- Επίθετα Γ κλίσης (φωνηεντόληκτα, αφωνόληκτα και ενρινόληκτα). Κλίση μετοχών
- Ανώμαλα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων
- Αντωνυμίες κτητικές
- Κλίση συνηρημένων ρημάτων σε -άω, -έω και -όω. Σχηματισμός των άλλων χρόνων
- Αόριστος Β
- Παθητικός Μέλλοντα Α και Παθητικός Αόριστος Α
- Ρήματα υγρόληκτα και ενρινόληκτα. Σχηματισμός Μέλλοντα και Αορίστου
- Σχηματισμός Μέλλοντα των σε -ίζω ρημάτων
- Σχηματισμός συντελικών χρόνων αφωνόληκτων ρημάτων.

Β) Συντακτικά φαινόμενα

- Κατηγορούμενο. Γενική κατηγορηματική. Επιρρηματικό και προληπτικό κατηγορούμενο
- Αντικείμενο άμεσο και έμμεσο. Σύστοιχο αντικείμενο. Κατηγορούμενο του αντικειμένου
- Απαρέμφατο έναρθρο και άναρθρο. Απρόσωπη σύνταξη
- Μετοχές: κατηγορηματική και επιρρηματική. Συνημμένη και απόλυτη
- Β όρος σύγκρισης
- Ομοιόπτωτοι - ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί
- Επιρρηματικοί προσδιορισμοί (εμπρόθετοι, πλάγιες πτώσεις)
- Παρατακτική - Υποτακτική σύνδεση
- Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (είδος, εκφορά, λειτουργία)
- Δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (είδος)
- Υποθετικοί λόγοι (εντοπισμός υπόθεσης - απόδοσης).

ΞΕΕΤΑΣΤΕΑ ΥΛΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στην Α΄ τάξη του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Το εγχειρίδιο της Α΄ Λυκείου: Κ. Διαλησμάς, Α. Δρουκόπουλος, Ε. Κουτρομπέλης, Γ. Χρυσάφης, *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Το Βιβλίο Μαθητή: *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενα με παράλληλες μεταφράσεις* (διαθέσιμο και: <http://ebooks.edu.gr/new/books-pdf.php?course=DSGL-A108>).

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Α.Β. Μουμπζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου) (διαθέσιμο και: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/2486/22-0031-02_Syntaktiko-tis-Archaias-Ellinikis_A-B-G-Lykeiou/)
- Π. Μπίλλα, *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο)
- Χ. Συμεωνίδης, Γ. Ξενής κ.ά., *Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο).

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Η διδασκαλία να ξεκινήσει από το κείμενο του Θουκυδίδη και να ακολουθήσει το κείμενο του Ξενοφώντα, για να υπάρχει ιστορική συνέχεια, έτσι ώστε να γίνονται κατανοητά τα

γεγονότα από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Ως **εξεταστέα ύλη** ορίζεται η παρακάτω από το εγχειρίδιο Κ. Διαλησμάς, Α. Δρουκόπουλος, Ε. Κουτρομπέλης, Γ. Χρυσάφης, *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»*

1. Εισαγωγή

- α) Κεφάλαιο Β': *Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες - Μέθοδος - Η δομή του έργου. Ο χρόνος της σύνθεσής του - Γλώσσα και ύφος)
- β) Κεφάλαιο Γ': *Ξενοφών Γρύλλου Ερχιεύς* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες).

2. Κείμενα

- α) *Θουκυδίδης, Ιστορίαι, Βιβλίο 3^ο, με βασικό θεματικό πυρήνα: Ισχύς και δίκαιο, η «ηθική» του πολέμου*

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
Κεφάλαιο 70 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 71-73
Κεφάλαιο 81

- β) *Ξενοφών, Ελληνικά, Βιβλίο 2^ο, με βασικό θεματικό πυρήνα: Στρατιωτική υπεροχή και πολιτική κυριαρχία*

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
Κεφάλαιο 1. § 16-32 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 2. § 1-4
Κεφάλαιο 2. § 16-23
Κεφάλαιο 3. § 11-16 (μόνο από μετάφραση)
Κεφάλαιο 3. § 50-56

Στην Α' Λυκείου οι μαθητές και οι μαθήτριες θα προσεγγίσουν και θα εμβαθύνουν, στο πλαίσιο της δομολειτουργικής προσέγγισης των πρωτότυπων κειμένων και σε άμεσο συσχετισμό με αυτά (κειμενοκεντρική προσέγγιση), στα εξής γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα:

Α) Γραμματικά φαινόμενα

- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (μονόθεμα)
- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (διπλόθεμα)
- Υγρόληκτα ουσιαστικά Γ κλίσης (διπλόθεμα)
- Ανώμαλα ουσιαστικά
- Επίθετα Γ κλίσης (φωνηεντόληκτα, αφωνόληκτα και ενρινόληκτα). Κλίση μετοχών
- Ανώμαλα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων
- Αντωνυμίες κτητικές
- Κλίση συνηρημένων ρημάτων σε -άω, -έω και -όω. Σχηματισμός των άλλων χρόνων
- Αόριστος Β
- Παθητικός Μέλλοντας Α και Παθητικός Αόριστος Α
- Ρήματα υγρόληκτα και ενρινόληκτα. Σχηματισμός Μέλλοντα και Αορίστου
- Σχηματισμός Μέλλοντα των σε -ίζω ρημάτων

- Σχηματισμός συντελικών χρόνων αφωνόληκτων ρημάτων.

B) Συντακτικά φαινόμενα

- Κατηγορούμενο. Γενική κατηγορηματική. Επιρρηματικό και προληπτικό κατηγορούμενο
- Αντικείμενο άμεσο και έμμεσο. Σύστοιχο αντικείμενο. Κατηγορούμενο του αντικειμένου
- Απαρέμφατο έναρθρο και άναρθρο. Απρόσωπη σύνταξη
- Μετοχές: κατηγορηματική και επιρρηματική. Συνημμένη και απόλυτη
- Β όρος σύγκρισης
- Ομοιόπτωτοι - ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί
- Επιρρηματικοί προσδιορισμοί (εμπρόθετοι, πλάγιες πτώσεις)
- Παρατακτική - Υποτακτική σύνδεση
- Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (είδος, εκφορά, λειτουργία)
- Δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (είδος)
- Υποθετικοί λόγοι (εντοπισμός υπόθεσης - απόδοσης).

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ), Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στη Β΄ Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β΄ τάξη του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Δ. Δρακόπουλος, Κ. Ναστούλης, Χ. Ρώμας, *Σοφοκλέους Τραγωδία Αντιγόνη*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ν. Σκουτερόπουλος, *Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος* (στο ίδιο βιβλίο με την *Αντιγόνη*) ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Η. Σπυρόπουλος, *Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος* <http://e-library.iep.edu.gr/iep/collection/browse/item.html?code=01-18078&tab=01>
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Και τα δύο έργα, αν και ανήκουν σε διαφορετικά γραμματειακά είδη, προσφέρονται στους μαθητές και τις μαθήτριες της Β΄ Λυκείου, λίγο πριν από την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων, για μελέτη, κριτική και συγκριτική προσέγγιση με σκοπό την άντληση εμπειρίας και τη διαμόρφωση κριτηρίων για την αξιολόγηση της σύγχρονης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας και τον καθορισμό προσωπικής στάσης.

Α. Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος

Ο *Επιτάφιος* του Περικλή διδάσκεται σε 15 διδακτικές ώρες στο διάστημα από **14/09 έως 30/11**.

Η διδασκαλία του «Επιταφίου» προτάσσεται για τους εξής λόγους: α) αποτελεί «συνέχεια» της διδασκαλίας του Θουκυδίδη από την Α΄ τάξη, β) ως ιστορικό και πολιτικό κείμενο που αναφέρεται στην άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας του 5^{ου} αι. π.Χ. βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή και γ) πραγματεύεται, μεταξύ άλλων, θέματα, όπως αυτό της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα στη νόμιμη εξουσία του κράτους και τα φυσικά δικαιώματα του ατόμου και, ως εκ τούτου, μπορεί να πλαισιώσει τον βασικό προβληματισμό γύρω από τη σχέση γραπτού και άγραφου δικαίου που τίθεται στην *Αντιγόνη*.

Περιεχόμενο

Η διδασκαλία του *Περικλέους Επιταφίου* περιλαμβάνει εισαγωγή και κεφάλαια από το πρωτότυπο και από μετάφραση, όπως στον παρακάτω πίνακα:

Εισαγωγή από το σχολικό βιβλίο
Η. Σπυρόπουλος, Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος
http://e-library.iep.edu.gr/iep/collection/browse/item.html?code=01-18078&tab=01
Κεφ. Α΄, Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος (απλή υπόμνηση, διότι έχει διδαχθεί στην Α΄ ΓΕ.Λ.)
Κεφ. Β΄, Ο Επιτάφιος λόγος του 431 π.Χ. (επισημάνση των κύριων σημείων)
Κεφ. Γ΄, Περικλής ο Ξανθίππου (επισημάνση των κύριων σημείων)
Κεφ. Δ΄, Το πρόβλημα της πατρότητας του <i>Επιταφίου</i> (επισημάνση των κύριων σημείων)
Πρωτότυπο κείμενο και μετάφραση από το σχολικό βιβλίο
Κεφ. 35 – 36 (από μετάφραση)
37-41 (από το πρωτότυπο και τη μετάφραση)
42 -46 (από μετάφραση)
Γενική θεώρηση
Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία του *Επιταφίου* αναμένεται: α) να αναδειχθούν χαρακτηριστικά του αθηναϊκού πολιτεύματος, της άμεσης δημοκρατίας, της εμβληματικής προσωπικότητας του Περικλή και του ύφους του Θουκυδίδη και β) να γίνουν όλα τα παραπάνω αντικείμενο κριτικής και βιωματικής προσέγγισης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρειάζεται η προσπέλαση του κειμένου σε λεξικογραμματικό επίπεδο μέσω της αξιοποίησης των μεταφρασμένων κειμένων. Ακριβώς γι' αυτό τον λόγο προτείνεται η παράλληλη προσέγγιση των πρωτότυπων κειμένων και των αντίστοιχων μεταφράσεων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες εκκινούν από την ανάγνωση του μεταφρασμένου κειμένου και στη συνέχεια οδηγούνται στο πρωτότυπο με εστίαση σε βασικές έννοιες και σημεία του κειμένου ή εκκινούν από το πρωτότυπο, παραφράζοντας το κείμενο, και στη συνέχεια οδηγούνται στο μεταφρασμένο κείμενο, προς επίρρωση ή τροποποίηση της πρώτης μεταφραστικής τους προσπάθειας.

Ωστόσο, μεγαλύτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην προσέγγιση του περιεχομένου σε ενδοκειμενικό επίπεδο· στην κατανόηση βασικών εννοιών, όπως της ισότητας, της αξιοκρατίας, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της ενεργητικής συμμετοχής στα κοινά, της αισθητικής αγωγής, της φιλοσοφίας, της αίσθησης του μέτρου, της υστεροφημίας κ.ά., αλλά και στην κατανόηση του επικοινωνιακού πλαισίου του επιδεικτικού λόγου, στη δεδομένη ιστορική στιγμή (431 π.Χ.).

Επίσης, σημασία πρέπει να δοθεί στη διακειμενική προσέγγιση με την παράλληλη χρήση κειμένων: α) από το ίδιο το ιστορικό έργο του Θουκυδίδη, όπως, για παράδειγμα, τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, για να μετριασθεί ο κίνδυνος της εξιδανίκευσης της αρχαίας Αθήνας, β) από άλλα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα (Πλάτων, *Μενέξενος*, 238 c-d, Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, VI, 7, 1293) και γ) από έργα σύγχρονων μελετητών και συγγραφέων.

Β. Σοφοκλέους Αντιγόνη

Η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή διδάσκεται από την 1^η Δεκεμβρίου (1/12) μέχρι το τέλος του διδακτικού έτους επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα.

Περιεχόμενο

α. Από το πρωτότυπο με παράλληλη χρήση μετάφρασης διδάσκονται οι στίχοι:

1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.

β. Μόνο από μετάφραση και αναλυτικά διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-

780, 781-800, 801-943.

γ. Μόνο από μετάφραση αλλά συνοπτικά διδάσκονται οι σίχοι: 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της *Αντιγόνης*, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος

Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν* μερών σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη και αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας·

- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων. Σημειώνεται ότι η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου
- αξιοποιείται το *Λεξικό Βασικών Θεατρικών Όρων* (περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο) για την κατανόηση όρων της τραγωδίας·
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία.

(Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές και τις μαθήτριες κ.ά.)

- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας)
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπησή του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου με τον ίδιο τρόπο που προτείνεται και παραπάνω για τον *Επιτάφιο*

Επισημάνση: Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου, μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο.

Πρόσθετες επισημάνσεις - οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της ΑΕ Γλώσσας και Γραμματείας Β' Λυκείου

1. Για τη διδασκαλία του *Επιταφίου* οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ως κείμενο αναφοράς (πρωτότυπο και μετάφραση) το κείμενο που υπάρχει στο σχολικό βιβλίο σε μετάφραση του Ν. Σκουτερόπουλου.

2. Για τον *προγραμματισμό της διδασκαλίας* του *Επιταφίου* σε 15 διδακτικές ώρες που προβλέπονται από το ΠΣ ενδεικτικά προτείνεται η εξής κατανομή:

- Εισαγωγή και κεφ. 35 και 36 από μετάφραση, μία (01) ώρα. Δεν προτείνεται η αυτοτελής διδασκαλία της Εισαγωγής αλλά η διδακτική αξιοποίησή της παράλληλα με την προσέγγιση των επιμέρους κεφαλαίων

- Κεφ. 37-41 από το πρωτότυπο και τη μετάφραση, οκτώ (08) ώρες
- Κεφ. 42-46 από μετάφραση, μία (01) ώρα
- Γενική θεώρηση, δύο (02) ώρες
- Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα, τρεις (03) ώρες.

Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σενάρια διδασκαλιών για τον *Επιτάφιο* και την *Αντιγόνη* από τον δικτυακό τόπο «Πρωτέας»:

Για τον *Επιτάφιο*:

- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Σ. Κουρουτσίδου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Β. Μαντζώρου, [Δυνατή πόλη,δυνατοί πολίτες](#)
- Β. Γιαρίμπαπα, [Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες](#)
- Λ. Πόλκας, [“Αυτόχθονες έφυμεν” : εν αρχή ην ο μύθος](#)
- Λ. Πόλκας, [Παράδοση και πρωτοτυπία στον Περικλέους Επιτάφιο του Θουκυδίδη](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)
- Β. Μαντζώρου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)

Για την *Αντιγόνη*

- Π. Καραμανώλης, [Άνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Β. Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Λ. Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Κ. Τουλούμης, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Λ. Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της Αντιγόνης του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Λ. Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Μ. Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)
- Π. Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Β. Μαντζώρου, [Κρέων,η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΗΣ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στη Β΄ τάξη του τριετούς Εσπερινού Γενικού Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί μία (1) ώρα την εβδομάδα.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β' τάξη του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Δ. Δρακόπουλος, Κ. Ναστούλης, Χ. Ρώμας, *Σοφοκλέους Τραγωδία Αντιγόνη*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής (Α', Β', Γ' Λυκείου)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής (Γυμνασίου-Λυκείου)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Συγκεκριμένα διδάσκεται:

Σοφοκλέους *Αντιγόνη*

Περιεχόμενο

α. Από το πρωτότυπο με παράλληλη χρήση μετάφρασης διδάσκονται οι στίχοι:

1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.

β. Μόνο από μετάφραση και αναλυτικά διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-780, 781-800, 801-943.

γ. Μόνο από μετάφραση αλλά συνοπτικά διδάσκονται οι στίχοι: 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της *Αντιγόνης*, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος

Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν* μερών σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη, αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας.

- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων

Η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου.

- αξιοποιείται το *Λεξικό Βασικών Θεατρικών Όρων* (περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο) για την κατανόηση όρων της τραγωδίας.
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία.

Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές και τις μαθήτριες κ.ά.

- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας)
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπησή του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου

Επισημάνση: Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο)

Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σενάρια διδασκαλιών

για την Αντιγόνη από τον δικτυακό τόπο «Πρωτέας»:

Για την Αντιγόνη

- Π. Καραμανώλης, [Άνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Β. Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Λ. Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Κ. Τουλούμης, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Λ. Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της Αντιγόνης του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Λ. Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Μ. Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)
- Π. Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Β. Μαντζώρου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
(ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)
Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

- Κ. Δάλλκος, Χ. Δάλλκος, Γ. Μανουσόπουλος κ.ά., *Ρητορικά Κείμενα Β΄* Λυκείου, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Σημαντικές Επισημάνσεις

Για τα Ρητορικά Κείμενα

- Αξιοποίηση της Εισαγωγής ως υλικού αναφοράς - εργαλείου αναζήτησης πληροφοριών, στοιχείων και επισημάνσεων στο πλαίσιο της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου.
- Άσκηση στη μετάφραση του ρητορικού κειμένου στη Νέα Ελληνική χωρίς μηχανιστική απομνημόνευση, στην κατεύθυνση της κατάκτησης της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής και της πληρέστερης ερμηνείας του κειμένου (και με εναλλακτικούς τρόπους, όπως είναι η σύγκριση διαφορετικών μεταφραστικών αποδόσεων, η εναλλαγή μετάφρασης συνεχούς κειμένου και επιλεγμένων τμημάτων του και η απόδοση του κειμένου στη Ν.Ε., με ομαδοσυνεργατικό τρόπο).

- Δομολειτουργική προσέγγιση του ρητορικού κειμένου, για την ανάδειξη των υφολογικών επιλογών του ρήτορα. Η ρητορική τέχνη είναι κατεξοχήν τέχνη του ύφους.
- Συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στην Α.Ε. γλώσσα και στη Ν.Ε. γλώσσα, γλωσσικοί παραλληλισμοί, ομοιότητες και διαφορές των δύο μορφών της γλώσσας με δημιουργικές ασκήσεις ετυμολογίας, μορφολογίας, παραγωγής ή σύνθεσης, αξιοποιώντας ένα ή περισσότερα έγκυρα λεξικά της Αρχαίας Ελληνικής (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/index.html)
- Διατύπωση επιχειρήματος και ανάπτυξη συλλογισμού, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταστούν οι ίδιοι ικανοί και πειστικοί ομιλητές σε οποιαδήποτε περίπτωση επικοινωνίας, παρακολουθώντας την εξέλιξη της συλλογιστικής πορείας που ακολουθεί ο ρήτορας (μεταγνωστικές δεξιότητες).
- Με αφορμή τη διδασκαλία της τέχνης του επιχειρήματος (Λόγος Υπέρ Μαντιθέου) να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη ρητορική τέχνη: ασκήσεις επιχειρηματολογίας και αγώνας λόγων – για τους κανόνες, τη διαδικασία διεξαγωγής αγώνων και βοηθητικό υλικό (βλ. *Αγώνες Επιχειρηματολογίας - Αντιλογίας, Υπουργείο Παιδείας*: οι αγώνες έχουν σταματήσει να διοργανώνονται από το Υπουργείο Παιδείας, παραμένει ωστόσο αναρτημένο το βοηθητικό υλικό): <https://www.minedu.gov.gr/exetaseis-2/epal-m/epal-mixanografiko-3/97-prokhryxeis-diagwnismoi-yprotrofies/mathitiko-diagonismo/9220-28-12-12-agonis-epixeirimatologias-antilogias-2012-2013> .

Για το Αδίδακτο Κείμενο

- Δυνατότητα εμβάθυνσης στη γνώση την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες κατέκτησαν στην Α΄ Λυκείου. Εξοικείωση με διαδικασίες και εργαλεία αποκωδικοποίησης του αρχαίου ελληνικού λόγου που γνώρισαν στην προηγούμενη τάξη.
- Εφαρμογή της ανάλυσης κατά νοηματικές ενότητες (κατά κώλα ανάλυση) του κειμένου με αναγνώριση των γραμματικών και των συντακτικών φαινομένων. Η απόδοση της μετάφρασης και η διατύπωσή της σε ορθό και άρτιο εκφραστικά νεοελληνικό λόγο θα είναι το καταληκτικό στάδιο της ενασχόλησης των μαθητών και των μαθητριών με κάθε νοηματική ενότητα.
- Διεύρυνση λεξιλογίου, διδασκαλία νέων φαινομένων γραμματικής και συντακτικού, εμπέδωση μέσω ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- Κατανόηση των δομικών συστατικών στοιχείων του αρχαίου ελληνικού λόγου, διαπίστωση των διαφορών του σε σχέση με τον νεοελληνικό λόγο με παράλληλη διάκριση της διαφοράς ανάμεσα στο «κατανοώ το κείμενο» και «αποδίδω το κείμενο» στη νέα ελληνική γλώσσα.
- Επιλογή κειμένων διαβαθμισμένης δυσκολίας, δημιουργική αξιοποίηση των εγχειριδίων Γραμματικής, Συντακτικού αλλά και Λεξικού.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για την ολοκληρωμένη προσπέλαση του αποσπάσματος της Θεματογραφίας και την ουσιαστική επεξεργασία του, σκόπιμο κρίνεται να προβλεφθεί θεσμοθετημένα στο πλαίσιο του Ωρολογίου Προγράμματος ένα **συνεχές δίωρο διδασκαλίας**.

Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β΄ τάξη του Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου (Ομάδα Προσανατολισμού) θα χρησιμοποιηθούν:

- Κ. Δάλκος, Χ. Δάλκος, Γ. Μανουσόπουλος κ.ά., *Ρητορικά Κείμενα Β΄ Λυκείου*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Π. Μπίλλα, *Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο)
- Χ. Συμεωνίδης, Γ. Ξενής κ.ά., *Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο).

Από το διδακτικό εγχειρίδιο *Ρητορικά Κείμενα Β΄ Λυκείου* των Κ. Δάλκου, Χ. Δάλκου, Γ. Μανουσόπουλου κ.ά. προτείνεται να διδαχθούν τα εξής:

α) Εισαγωγή σε δύο (2) διδακτικές ώρες: 1. Η ρητορική στην Αρχαία Ελλάδα: Α΄. Η φυσική ρητορεία - Β΄. Η γέννηση της συστηματικής ρητορείας - Γ΄. Ρητορεία και σοφιστική - Ε΄. Τα είδη του αττικού ρητορικού λόγου - ΣΤ΄. Τα μέρη του ρητορικού λόγου. 2. Ο Βίος του Λυσία - Το έργο του Λυσία - Η αξία του έργου. 3. Λυσίου *Υπέρ Μαντιθέου*. Εισαγωγή.

β) Κείμενο: *Λυσία Υπέρ Μαντιθέου*. Ο λόγος να διδαχθεί ολόκληρος, πλην των παραγράφων 14-17, το νόημα των οποίων θα αποδοθεί περιληπτικά.

Η μέθοδος διδασκαλίας επιβάλλεται κατά κύριο λόγο να αποσκοπεί στην κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου, και επομένως, από την άποψη αυτή, είναι κατά βάση ερμηνευτική.

Η γραμματική και συντακτική επεξεργασία δεν πρέπει να είναι σχολαστική και λεπτομερής, αλλά να εντάσσεται στην προσπάθεια κατανόησης του κειμένου. Η ενασχόληση με συντακτικά στοιχεία που είναι προφανή και γνωστά (π.χ. εμπρόθετοι, επιθετικοί προσδιορισμοί κ.λπ.) ή η σχολαστική παρουσίαση διαφόρων συντακτικών φαινομένων δεν υπηρετούν τη διδακτική διαδικασία, αλλά αποβαίνουν εις βάρος του διαθέσιμου διδακτικού χρόνου για την πρόσληψη των νοημάτων. Οι γραμματικές και συντακτικές αναφορές αποσκοπούν μόνο στο να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη λογική σύνδεση των στοιχείων μιας περιόδου και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται το νόημα βάσει αυτών.

Παράλληλα, ο/η εκπαιδευτικός επιδιώκει, στο πλαίσιο της διαδικασίας της γλωσσικής εξομάλυνσης του κειμένου κατά την οποία αξιοποιεί και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, να αναπτύξουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη μεταφραστική τους ικανότητα. Η ανάπτυξη αυτής της ικανότητας συμβάλλει αφενός στην κατανόηση του κειμένου, αφετέρου στην κατάκτηση των γλωσσικών δομών και αποτελεί μια σημαντική παιδευτική άσκηση και μορφωτική διαδικασία. Η μετάφραση πρέπει να υπακούει στις εκφραστικές απαιτήσεις του νεοελληνικού λόγου και όχι να οδηγείται σε γλωσσικές στρεβλώσεις, αλλοιώνοντας την ιδέα και το νόημα του κειμένου.

Μέσω της άσκησης της μεταφραστικής ικανότητας, η διδασκαλία περνά στο επόμενο στάδιο που είναι η ερμηνεία του κειμένου, στην οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες οδηγούνται επαγωγικά με κατάλληλες ερωτήσεις και μέσα από μια διαλογική διαδικασία.

Η ερμηνευτική διαδικασία ξεκινά από μια συνολική θεώρηση της διδακτέας ενότητας, προχωρά στα θεματικά κέντρα και τη δομή της, διερευνά αναλυτικά το περιεχόμενο και τη μορφή και καταλήγει στη συνολική θεώρηση των βασικών στοιχείων της.

Κατά ευρύτερες ενότητες (προοίμιο, διήγηση, απόδειξη, επίλογος), είναι δυνατό να γίνει διαθεματική προσέγγιση του κειμένου, να δίνονται ομαδικές ή ατομικές ερευνητικές εργασίες στο πλαίσιο δραστηριοτήτων τύπου project, να προωθείται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, όπου αυτή ενδείκνυται, και, κατά την κρίση του διδάσκοντος, να αξιοποιούνται καινοτόμες μαθησιακές δραστηριότητες και οι νέες τεχνολογίες, ώστε η διδασκαλία να είναι αποτελεσματικότερη.

Για τις ανάγκες του αδίδακτου κειμένου:

Ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει πεζά κείμενα της αττικής διαλέκτου (18-20 κείμενα κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους), με στόχο να καλύψει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της τάξης του. Προς ανεύρεση υλικού αξιοποιεί και έγκυρους ηλεκτρονικούς κόμβους, όπως αυτόν της *Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα*. Κάθε ενότητα, η οποία διανέμεται στους μαθητές σε φωτοτυπία, περιλαμβάνει:

Ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα που εντάσσει το απόσπασμα στο ιστορικό και πολιτισμικό του πλαίσιο (το οποίο πρέπει να δίδεται και κατά την αξιολόγηση του μαθήματος). Ακολουθεί το αδίδακτο απόσπασμα από πεζό έργο της αττικής διαλέκτου, έκτασης περίπου 12-20 στίχων στερεότυπης έκδοσης, το οποίο πρέπει να έχει πληρότητα και συνοχή, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να κατανοούν το ιδιαίτερο ύφος και το κύριο νόημά του, και να ασκούνται στη μετάφρασή του σε σωστό νεοελληνικό λόγο. Είναι σημαντικό να προηγείται της επεξεργασίας ανάγνωση του κειμένου στην τάξη από τον/την εκπαιδευτικό, αλλά και τους μαθητές. Ακολουθούν τα απαραίτητα για την επεξεργασία του κειμένου σχόλια (λεξιλογικά, γραμματικά, συντακτικά).

Ο/Η εκπαιδευτικός επιλέγει τα κείμενα, με βάση ένα γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο προς διδασκαλία ή και εμπέδωση. Παράλληλα, παραπέμπει στα βιβλία αναφοράς (Γραμματική της Α.Ε., Συντακτικό της Α.Ε.) για περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά και ανάπτυξη των ανάλογων δεξιοτήτων από μέρους των μαθητών και των μαθητριών.

Είναι καλό να γίνονται ποικίλες ασκήσεις (γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές), με τις οποίες ελέγχεται όχι μόνο το φαινόμενο που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα, αλλά και φαινόμενα προηγούμενων ενοτήτων για εμπέδωση και επανάληψη.

Παράλληλα με τη διδασκαλία των αδίδακτων κειμένων, προτεραιότητα έχει η επανάληψη και εμπάθυνση στα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που διδάχτηκαν ήδη στο Γυμνάσιο και στην Α΄ Λυκείου, με αξιοποίηση ανάλογων ασκήσεων, κατά την κρίση του διδάσκοντος και τις ανάγκες των μαθητών και των μαθητριών. Στη συνέχεια, ανάλογα με το επίπεδο της τάξης μπορεί να δοθεί έμφαση και στα ακόλουθα φαινόμενα που δεν έχουν διδαχθεί οι μαθητές και οι μαθήτριες και επισημαίνονται ενδεικτικά:

- Αντωνυμίες αυτοπαθητικές, αλληλοπαθητικές.
- Συμφωνόληκτα ρήματα εις -μι
- Φωνηεντόληκτα ρήματα εις -μι
- Ρήματα *φημί, εἶμι, οἶδα*
- Αόριστος Β΄ βαρύτονων ρημάτων τα οποία κλίνονται σύμφωνα με τα εις -μι
- Αναλυτική προσέγγιση των δευτερευουσών προτάσεων (τρόπος εισαγωγής, εκφοράς και συντακτική λειτουργία) και των υποθετικών λόγων
- Πλάγιος λόγος.

Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να ασκηθούν στη συνειδητή και συστηματική απόδοση της μετάφρασης μέσα από συγκεκριμένες εκφραστικές επιλογές.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

(ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)

Γ΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Η εξεταστέα ύλη έχει καθοριστεί με το Φ.Ε.Κ. 3046/τ/Β΄/22-7-2020.

Οδηγίες διδασκαλίας

Το Πρόγραμμα Σπουδών και τα σχολικά βιβλία:

- *Αρχαία Ελληνικά, Φάκελος Υλικού Γ΄ Γενικού Λυκείου* και

- Μ. Κοπιδάκης, κ.ά., *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος Γ' Γενικού Λυκείου* (Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», βάσει των οποίων καθορίζεται η εξεταστέα ύλη (ΦΕΚ τ. Β' 3046/22.07.2020), αποτελούν το πλαίσιο αναφοράς για τη διδασκαλία του μαθήματος.

Η διδασκαλία του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από:

- α) Εισαγωγικά κεφάλαια από το διδακτικό βιβλίο *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος* και τον *Φάκελο Υλικού*
- β) Κείμενα αναφοράς που βρίσκονται στα περιεχόμενα του διδακτικού βιβλίου *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος* και του *Φακέλου Υλικού* στα *Αρχαία Ελληνικά*
- γ) Παράλληλα κείμενα που βρίσκονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*
- δ) Κείμενα αυτενέργειας που βρίσκονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος, ως βασικό εκπαιδευτικό υλικό προτείνεται ο *Φάκελος Υλικού Αρχαία Ελληνικά*. Το υλικό κατανέμεται σε έξι θεματικές ενότητες, οι οποίες διαιρούνται σε 22 διδακτικές ενότητες. Κάθε διδακτική ενότητα περιέχει εισαγωγικά κείμενα, ερμηνευτικά σχόλια, ένα (1) κείμενο αναφοράς, ένα έως τρία (1-3) παράλληλα κείμενα, ένα έως δύο (1-2) κείμενα αυτενέργειας. Κάθε διδακτική ενότητα αναπτύσσεται σε έξι (6) ώρες περίπου.

Η απόδοση του κειμένου αναφοράς σε νεοελληνικό λόγο από τους μαθητές και τις μαθήτριες εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της διδακτικής πράξης, αλλά πλέον χρειάζεται να γίνεται με πιο ενεργητικό τρόπο με την αξιοποίηση των παράλληλων μεταφράσεων, ώστε και η κατανόηση του κειμένου αναφοράς να είναι πιο αποτελεσματική.

Στην περίπτωση που η ερώτηση κατανόησης του κειμένου αναφοράς είναι ανοιχτού τύπου, είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να απαντούν καταγράφοντας εκείνες και μόνο τις πληροφορίες που ζητούνται, αφού πρώτα έχουν αποκωδικοποιήσει το κείμενο, χωρίς να επεκτείνονται σε ερμηνευτικές ή άλλες αναφορές.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες για την ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων αναφοράς απαιτείται να λαμβάνουν υπόψη τους:

- α) Τις εισαγωγές από το διδακτικό βιβλίο «*Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος*», όπως ορίζονται στην εξεταστέα ύλη
- β) Τις εισαγωγές των θεματικών ενοτήτων από τον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*
- γ) Τα σχόλια που υπάρχουν για κάθε κείμενο αναφοράς στον *Φάκελο Υλικού* και στο διδακτικό βιβλίο.

Οι ερμηνευτικές ερωτήσεις που θέτουν οι διδάσκοντες/ουσες στις γραπτές δοκιμασίες πρέπει, κατά κύριο λόγο, να στοχεύουν στη δημιουργική αξιοποίηση του περιεχομένου των κειμένων αναφοράς καθώς και του ερμηνευτικού περικειμενικού υλικού που εμπεριέχεται στα σχολικά βιβλία (βλ. παραπάνω). Στοιχεία για τη θετική βαθμολόγηση των ερμηνευτικών απαντήσεων συνιστούν: η πληρότητα με βάση τα παραπάνω, η σαφήνεια, η συνοχή και η τεκμηρίωση με βάση το κείμενο αναφοράς. Είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να μην παραθέτουν απλώς πληροφορίες, π.χ. τα σχόλια του βιβλίου, αλλά να ερμηνεύουν το δοθέν φιλοσοφικό κείμενο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου ερωτήματος που τους έχει τεθεί. Από την άλλη, είναι αναγκαίο να αποφεύγουν εξεζητημένες επισημάνσεις, «επίδειξη φιλοσοφικών ή εγκυκλοπαιδικών γνώσεων» και εν γένει αναφορές που απέχουν από την ουσία του ερωτήματος.

Τα παράλληλα κείμενα που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό είναι ενδεικτικά και αξιοποιούνται για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη διακειμενική προσέγγιση. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν και άλλα κείμενα από την αρχαία και νεότερη γραμματεία, ελληνική και ξένη, που εκτιμούν

ότι διευκολύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στη συγκριτική προσέγγιση των θεμάτων. Τα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη.

Στις γραπτές εξετάσεις τίθενται στους μαθητές και τις μαθήτριες μη διδαγμένα παράλληλα κείμενα.

Η ερμηνευτική ερώτηση που αφορά το αδιδακτο παράλληλο κείμενο έχει ως στόχο τη σύγκριση του παράλληλου κειμένου με το κείμενο αναφοράς. Επομένως, χρειάζεται η διατύπωση του ερωτήματος να είναι σαφής, στοχευμένη σε συγκεκριμένα σημεία και των δυο κειμένων. Είναι σημαντικό με τη συγκεκριμένη ερώτηση ο μαθητής και η μαθήτρια να μην οδηγείται σε επανάληψη αναφορών που αξιοποιήθηκαν στις άλλες δύο ερμηνευτικές ερωτήσεις, αλλά να εμβαθύνει στο συγκεκριμένο ζήτημα. Επιπλέον, είναι καλό να αποφεύγονται οι φιλοσοφικοί αναχρονισμοί και οι συγκρίσεις που υπερβαίνουν τις γνωστικές δυνατότητες των μαθητών και των μαθητριών.

Τα κείμενα αυτενέργειας που περιέχονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά* είναι ενδεικτικά και «συνομιλούν» με τα υπόλοιπα κείμενα της διδακτικής ενότητας. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει και άλλα κείμενα κατά τις ανάγκες των μαθητών και των μαθητριών. Τα κείμενα αυτενέργειας αξιοποιούνται περισσότερο για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στην προσέγγιση της μορφοσυντακτικής και σημασιολογικής διάστασης των αρχαίων ελληνικών κειμένων. Τα κείμενα αυτενέργειας που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη. Ωστόσο, η τυπολογία των προτεινόμενων ασκήσεων αποτελεί σημαντική βοήθεια για τη δομολειτουργική προσέγγιση των κειμένων και την αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών με τέτοιου είδους ερωτήσεις.

Στις γραπτές εξετάσεις δίνεται στους μαθητές και τις μαθήτριες πεζό κείμενο αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων της αττικής διαλέκτου, μη διδαγμένο.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, για να είναι σε θέση να προσεγγίζουν το νόημα των αρχαίων ελληνικών κειμένων, πρέπει να γνωρίζουν την ύλη **Γραμματικής και Συντακτικού** που περιλαμβάνεται: α) στα βιβλία του Γυμνασίου *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Α', Β', Γ'* Γυμνασίου και β) στην εξεταστέα ύλη του μαθήματος *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Α' ΓΕΛ* και στη διδακτέα ύλη του μαθήματος «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία» Β' ΓΕΛ (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών).

Τα **περικειμενικά στοιχεία** (εισαγωγές του διδακτικού βιβλίου «Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος», εισαγωγές θεματικών ενοτήτων από τον *Φάκελο Υλικού*, σύντομα εισαγωγικά σημειώματα που συνοδεύουν τα κείμενα αναφοράς, καθώς και τα ερμηνευτικά σχόλια που συνοδεύουν τα κείμενα αναφοράς και στα δύο διδακτικά βιβλία), στηρίζουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων αναφοράς και στην επεξεργασία των παράλληλων κειμένων.

Οι εισαγωγές μπορούν να διδαχθούν σε συνδυασμό με τη διδασκαλία των θεματικών ενοτήτων είτε στην αρχή της διδασκαλίας κάθε θεματικής ενότητας είτε σε συνδυασμό με τη διδασκαλία των διδακτικών ενοτήτων κατά την κρίση του/της διδάσκοντος/ουσας.

Υπενθυμίζεται ότι δεν χρειάζεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να οδηγούνται στη μηχανιστική απομνημόνευση των εισαγωγών και τη στείρα αναπαραγωγή εκφραστικών επιλογών των συγγραφέων του σχολικού βιβλίου «Φιλοσοφικός λόγος».

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να δίνει επιπλέον «περικειμενικό» υλικό, στον βαθμό που κρίνει ότι είναι απαραίτητο για την υποστήριξη των μαθητών και των μαθητριών στην κατανόηση των κειμένων, αλλά χωρίς αυτό να ανατρέπει τις διδακτικές προτεραιότητες του μαθήματος, όπως αυτές αποτυπώνονται στο ΠΣ.

Σημαντική παράμετρος είναι η οργάνωση του χρόνου επεξεργασίας των ερωτήσεων από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Αν και στο ΦΕΚ της αξιολόγησης του μαθήματος (ΦΕΚ τ. Β' 4441/03.12.2019) δεν προβλέπεται συγκεκριμένο όριο λέξεων για τις ερμηνευτικές ερωτήσεις, διδακτικά είναι χρήσιμο να

ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να επικεντρώνονται στα ουσιώδη. Προς αυτή την κατεύθυνση, θα βοηθούσε ένα ενδεικτικό όριο λέξεων (ανάλογα και με το ερώτημα που τίθεται).

Οι εισαγωγές και τα σχόλια που υπάρχουν στις εκδεδομένες μεταφράσεις, οι οποίες καταγράφονται στο τέλος του *Φακέλου Υλικού* (σελ. 211-214), είναι βιβλιογραφικό υλικό για τον/την εκπαιδευτικό. Άλλωστε, για τις θεματικές ενότητες 2-5 υπάρχει:

α) Το βιβλίο εκπαιδευτικού (διαθέσιμο στη σελίδα του Ψηφιακού Σχολείου <http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/4970>)

β) Το υλικό που παραμένει ηλεκτρονικά διαθέσιμο στη σελίδα του Κ.Ε.Ε. (http://www.kee.gr/html/themata_main.php)

γ) Τα Ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα, διαθέσιμα στη σελίδα http://www.study4exams.gr/anc_greek/index.php.

Ως υποστηρικτικό υλικό για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών Γ' Λυκείου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν τα εκπαιδευτικά σενάρια για τα Αρχαία Ελληνικά από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα: <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Για τη διευκόλυνσή τους μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιούν:
- Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου – Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kykos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Α΄ ΤΑΞΗ ΚΑΙ Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στην Α΄ Ημερήσιου και Εσπερινού Λυκείου διδάσκεται η Νέα Ελληνική Γλώσσα και η Νέα Ελληνική Λογοτεχνία επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα ο κάθε κλάδος. Η εξεταστέα ύλη για το εν λόγω μάθημα, σύμφωνα με την Πράξη 43/3-9-2020 του Δ.Σ. του ΙΕΠ, προτάθηκε να έχει ως εξής:

I. ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΒΙΒΛΙΑ:

- Κ. Αδαλόγλου, Α. Αυδή, Ε. Λόππα, Δ. Τάνης, Χ. Λ. Τσολάκης, *Έκφραση - Έκθεση* (τ. Α'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Γ. Μανωλίδης, Θ. Μπεχλιβανίδης, Φ. Φλωρού, *Θεματικοί Κύκλοι* (Έκφραση – Έκθεση) ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Γ.Β. Κανδήρου, Δ.Ε. Πασχάλης, Σ.Ν. Ρίζος, *Γλωσσικές Ασκήσεις*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Σ. Χατζησαββίδης, Α. Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ως εξεταστέα ύλη Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου ορίζονται δραστηριότητες με τις οποίες υπηρετείται και ελέγχεται η επίτευξη των σκοπών και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων της διδασκαλίας του μαθήματος.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται σε δραστηριότητες και να απαντούν σε ερωτήματα/ερωτήσεις που απορρέουν από κείμενα που αναφέρονται σε κάποια ή κάποιες από τις θεματικές ενότητες, όπως αυτές ορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών.

Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται:

α) Να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να προσεγγίζουν κριτικά τα κείμενα με στόχο τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αναπαριστώνται ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον κόσμο

β) Να προσεγγίζουν τη δομή και τη γλώσσα των κειμένων και τα κειμενικά τους χαρακτηριστικά, καθώς και τη σχέση που έχει η γλώσσα και η οργάνωση των κειμένων με την περίσταση και τον σκοπό της επικοινωνίας

γ) Να παράγουν κείμενα, με βάση κείμενα αναφοράς, με στόχο:

- Τον μετασχηματισμό των γλωσσικών και νοηματικών δομών (σημασιών) των κειμένων
- Τη συνοπτική νοηματική απόδοση μέρους των κειμένων ή των απόψεων που διατυπώνονται για κάποιο ζήτημα
- Τη διατύπωση και έκφραση δικών τους απόψεων, σε επικοινωνιακό πλαίσιο, σχετικά με συγκεκριμένα ερωτήματα/θέματα/απόψεις που τίθενται στα κείμενα αναφοράς.

Τα κείμενα σχετίζονται νοηματικά με τις εξής **θεματικές ενότητες**:

- Γλώσσα, γλωσσική ποικιλία, οπτική γωνία, δημιουργικότητα της γλώσσας
- Γλωσσομάθεια
- Αναλφαβητισμός
- Διάλογος
- Εφηβεία
- Αγάπη και έρωτας
- Ενδυμασία και μόδα
- Γηρατειά και νεότητα

Το κωμικό και η σημασία του γέλιου.

II. ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ:

- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκας, Γ. Παγανός, Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (τ. Α'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ι. Παρίσης, Ν. Παρίσης, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ως εξεταστέα ύλη Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου ορίζονται δραστηριότητες με τις οποίες υπηρετείται και ελέγχεται η επίτευξη των σκοπών και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων της διδασκαλίας του μαθήματος.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

α) Να προσεγγίζουν τους χαρακτήρες με βάση τα δεδομένα του κειμένου (όνομα, εξωτερική εμφάνιση, ενέργειες, σχέσεις με άλλα πρόσωπα, δικά τους λόγια και σκέψεις, λόγια και σκέψεις άλλων προσώπων για αυτούς και στάση του αφηγητή), με σκοπό να εντοπίζουν χαρακτηριστικά τους στοιχεία που φωτίζουν τη δράση τους

β) Να αναγνωρίζουν τους ποικίλους ποιητικούς υπαινιγμούς (στην περίπτωση ποιητικού κειμένου) μέσα από τον συνδυασμό συμβόλων, σχημάτων λόγου και κειμενικών δεικτών εν γένει, με σκοπό να εμπλουτίζουν την κατανόησή τους

γ) Να περιγράφουν τη συναισθηματική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου στηριζόμενοι στα σύμβολα και τις γλωσσικές επιλογές (ρηματικά πρόσωπα, χρόνοι, εγκλίσεις των ρημάτων, στίξη)

δ) Να εντοπίζουν μέσα στο κείμενο στοιχεία του λόγου των προσώπων, γλωσσικές επιλογές και να αναγνωρίζουν το πώς αυτά παράγουν νόημα

ε) Να αξιοποιούν στις ερμηνευτικές τους απόπειρες κειμενικά στοιχεία και επιλογές μορφολογικού χαρακτήρα, με σκοπό να τεκμηριώνουν τις θέσεις και τις ανταποκρίσεις τους.

Θεματικές ενότητες που εξετάζονται στην Α' τάξη είναι «Τα φύλα στη λογοτεχνία», «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση».

Οδηγίες διδασκαλίας για τη Νέα Ελληνική Γλώσσα και τη Νέα Ελληνική Λογοτεχνία στο Γενικό Λύκειο

Η ύπαρξη διαφορετικών Προγραμμάτων Σπουδών για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ ΓΕΛ, σε παράλληλη ισχύ και με πολυσχιδιά στόχων και προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, έχει καταστήσει αναγκαία την ανάδειξη των στοιχείων που αποτελούν τη βάση της διδακτικής προσέγγισης των φιλολογικών μαθημάτων του Γενικού Λυκείου.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών της Γ΄ ΓΕΛ, με το οποίο αναπλαισιώνονται στόχοι και διαδικασίες που προβλέπονται στα παλαιότερα Προγράμματα Σπουδών, είναι σκόπιμο, στη διδασκαλία των Νέων Ελληνικών της Α΄ και Β΄ ΓΕΛ, οι εκπαιδευτικοί να λάβουν υπόψη τους τα παρακάτω σημεία:

Η γλωσσική εκπαίδευση και η λογοτεχνική εκπαίδευση συνεργούν, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να ανταποκρίνονται σε κάθε γεγονός γραμματισμού, είτε αυτό συμβαίνει στον δημόσιο είτε στον σχολικό ή ιδιωτικό χώρο, τόσο στο επίπεδο κατανόησης όσο και στο επίπεδο παραγωγής λόγου.

Με τους νέους τρόπους αξιολόγησης σε ενδοσχολικό και πανελλαδικό επίπεδο, δίνεται έμφαση στην ικανότητα των μαθητών και μαθητριών να κατανοούν και να ερμηνεύουν τα κείμενα. Ως εκ τούτου η διδασκαλία του μαθήματος στηρίζεται σε μαθησιακές διαδικασίες, μέσω των οποίων ενισχύονται οι μαθητές και οι μαθήτριες, ώστε να χαράξουν τη δική τους εγγράμματη πορεία.

Η διδακτική προσέγγιση των σχετικών μαθημάτων είναι «ανοικτή» ως προς τα περιεχόμενα, ώστε οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι μαθήτριες να επιλέγουν το κειμενικό υλικό. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει το πρόγραμμα που θα ακολουθήσει, με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες του σχολικού περιβάλλοντος, σε επίπεδο τάξης, σχολικής μονάδας, τοπικής κοινωνίας.

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός, αφού καλείται ως «μεσάζων» να υπηρετήσει τη γενικότερη στόχευση και να ενισχύσει τις ομάδες των μαθητών και των μαθητριών στην επίτευξη των στόχων που τίθενται από κοινού. Ο σχεδιασμός πρέπει να οδηγεί στον ανασχεδιασμό με βάση την ανατροφοδότηση από τη διδακτική πράξη, η αξιολόγηση να είναι διαρκής και διαμορφωτική, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να συνειδητοποιούν την εξέλιξή τους και ο/η εκπαιδευτικός να έχει δεδομένα για τον ανασχεδιασμό του διδακτικού του/της προγράμματος.

Υπογραμμίζεται ότι η εξέταση των μαθητών και μαθητριών στη Λογοτεχνία και τη Νεοελληνική Γλώσσα είναι κοινή, σύμφωνα με όσα ορίζονται στον τρόπο αξιολόγησης. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η οδηγία ότι η Λογοτεχνία και η Νεοελληνική Γλώσσα διδάσκονται από τον ίδιο διδάσκοντα ή την ίδια διδάσκουσα ανά τμήμα. Επιπλέον, τονίζεται ότι η εξέταση των μαθητών και μαθητριών γίνεται σε αδιάκτα κείμενα, λογοτεχνικά και μη λογοτεχνικά.

Ι. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Σύμφωνα με τα παραπάνω οι μαθησιακές διαδικασίες, μέσω των οποίων επιτυγχάνονται στόχοι της γλωσσικής εκπαίδευσης σε όλες τις τάξεις του ΓΕΛ, διακρίνονται σε δύο επίπεδα:

α) διαδικασίες κατανόησης κειμένων και

β) διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου και σχηματικά αποδίδονται ως εξής:

α). Διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων

1. Εντοπισμός και αναγνώριση των βασικών χαρακτηριστικών των κειμένων

2. Ερμηνεία και μετασχηματισμοί των κειμένων

3. Κριτικός στοχασμός/ αξιολόγηση των κειμένων

4. Αναστοχασμός σχετικά με ακολουθούμενες στρατηγικές κατανόησης κειμένων

β) Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου: Μετασηματισμοί κειμένων

1. Σχεδιασμός και οργάνωση των κειμένων
2. Σύνθεση κειμένων (συγγραφική φάση)
3. Αναθεώρηση – Δημοσίευση των κειμένων
4. Αναστοχασμός σχετικά με τις ακολουθούμενες στρατηγικές παραγωγής λόγου/μετασηματισμού των κειμένων

Η διδασκαλία στο μάθημα Νεοελληνική Γλώσσα στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από: α) τα διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια β) ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και γ) από υλικό που επιλέγει ή δημιουργεί ο/η διδάσκων/-ουσα, σύμφωνα με το αντίστοιχο για κάθε τάξη Πρόγραμμα Σπουδών.

Οργάνωση περιεχομένων

Η διδασκαλία περιλαμβάνει δυνάμει μία τεράστια ποικιλία προφορικών, γραπτών και υβριδικών κειμένων, τα οποία εμφανίζονται σε έντυπη, ψηφιακή ή και πολυτροπική μορφή και παράγονται είτε εντός είτε εκτός του σχολικού χώρου. Το ποια είναι, κάθε φορά, τα κείμενα αυτά καθορίζεται κατά κύριο λόγο από το γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όπως ορίζονται στο αντίστοιχο για κάθε τάξη Πρόγραμμα Σπουδών.

Σε κάθε θεματική ενότητα για κάθε τάξη του Λυκείου, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώνουν το δικό τους υλικό που συγκροτούν οι ίδιοι/ες ή/και μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριές τους. Κατά την επεξεργασία των κειμένων, επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύσσουν κριτικό προβληματισμό και όχι να κατακτούν τυποποιημένες γνώσεις και πολύ περισσότερο να αναπαράγουν μηχανιστικά συγκεκριμένες απόψεις/στερεότυπα.

Το περιεχόμενο κάθε θεματικής ενότητας μπορεί να αναπτύσσεται γύρω από βασικά ερωτήματα που απασχολούν τους μαθητές, τις μαθήτριες και τους εκπαιδευτικούς. Σημαντικό, επίσης, είναι να επιλέγονται κείμενα που θέτουν ερωτήματα, χωρίς απαραίτητα να δίνουν απαντήσεις, και ανήκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη που συνδυάζουν ποικιλία γενών λόγου.

Κατά τον σχεδιασμό της θεματικής ενότητας, ο/η εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της (χωρίς να σημαίνει ότι κάθε θεματική ενότητα περιλαμβάνει όλα τα παρακάτω) που συνδέονται με τις διαδικασίες που έχουν παρουσιασθεί παραπάνω:

Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων με στόχο την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την περίσταση επικοινωνίας και τον σκοπό.

Δραστηριότητες ερμηνευτικής και κριτικής προσέγγισης των κειμένων με στόχο τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο στα κείμενα αναπαριστώνται ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις, για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον κόσμο.

Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις: Αναλύονται συστάδες (δίκτυα) κειμένων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, ως προς τα γένη του λόγου, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, τον τρόπο προσέγγισης του θέματος κ.λπ.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας λόγο, να μετασηματίσουν γλωσσικές και νοηματικές δομές των κειμένων ή να παρουσιάσουν συνοπτικά το περιεχόμενο κειμένων και να διατυπώσουν τις δικές τους απόψεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα, σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.

Δραστηριότητες αναστοχασμού και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν, τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα.

Επίσης, κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική και επικοινωνιακή ετοιμότητα των μαθητών και των μαθητριών και να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις που διαπιστώνει ελλείμματα γνώσης. Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων, του λεξιλογίου, των σημασιολογικών και πραγματολογικών στοιχείων συναρτάται πάντοτε με τη χρήση της γλώσσας στη νοηματοδότηση των κειμένων και δεν αποβλέπει στην απομνημόνευση μεταγλωσσικών όρων. Οι δραστηριότητες οργανώνονται σε επίπεδο κειμένου, με προσομοίωση όσο το δυνατό αυθεντικών συνθηκών επικοινωνίας, έχουν μετασχηματιστικό χαρακτήρα και ενθαρρύνουν τη χρησιμοποίηση εκ μέρους των μαθητών και μαθητριών βιβλίων αναφοράς σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (γραμματικές, λεξικά κ.λπ.).

Οι θεματικές ενότητες που προβλέπονται από τα Προγράμματα Σπουδών και υποστηρίζονται από το εκπαιδευτικό υλικό είναι οι εξής:

Για την Α΄ τάξη	Για τη Β΄ τάξη
Γλώσσα, Γλωσσική ποικιλία, οπτική γωνία, δημιουργικότητα της γλώσσας Γλωσσομάθεια	Πληροφόρηση
Αναλφαβητισμός	Δημοσιογραφία
Διάλογος	Τύπος
Εφηβεία	ΜΜΕ
Αγάπη και έρωτας	Εργασία
Ενδυμασία και μόδα	Επιλογή επαγγέλματος
Γηρατειά και νεότητα	Στερεοτυπικές αντιλήψεις
Το κωμικό και η σημασία του γέλιου	Φυλετικός και κοινωνικός ρατσισμός
	Χρόνος και σύγχρονη καθημερινή ζωή

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο σκοπός της λογοτεχνικής εκπαίδευσης δεν μπορεί να είναι παρά ο διάλογος με τις ποικίλες λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της ανθρώπινης κατάστασης στα κείμενα, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

α) να βιώσουν τη λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών, ως διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, και να αναγνωρίσουν τη δραστική αξία τους για τη ζωή τους,

β) να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους, εμπλουτίζοντας την κατανόησή τους για πτυχές του κόσμου που προϋπήρξε και εκείνου που τους περιβάλλει, και ενισχύοντας την κριτική τους στάση απέναντι στον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία υποβάλλει νοήματα και αξίες.

Οι ειδικότεροι σκοποί διδασκαλίας δεν είναι αυτόνομοι ως προς τον παραπάνω σκοπό ή ισοδύναμοι με αυτόν αλλά αποτελούν αναβαθμούς στην προσπάθεια της επίτευξής του. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, επομένως, χρειάζεται να υποστηριχθούν στα ακόλουθα:

α) να αποκτήσουν αναγνωστικές δεξιότητες, ώστε να αξιοποιούν συνδυαστικά έναν αριθμό ενδοκειμενικών και εξωκειμενικών στοιχείων, για να ιχνηλατούν με μεγαλύτερη επάρκεια το νοηματικό υπόστρωμα των κειμένων,

β) να θέτουν κρίσιμα για εκείνους/εκείνες ερωτήματα/θέματα συζήτησης, σχετικά με τα ζητήματα που πραγματεύονται τα κείμενα· τα ερωτήματα να λειτουργούν στη συνέχεια ως άξονες ή κέντρα

αλληλεπιδράσεων και συνομιλιών μεταξύ των μαθητών και των μαθητριών, ελεύθερων τόσο στη διανοητική όσο και στη συναισθηματική τους διάσταση,

γ) να διαπραγματεύονται τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο μιας αναγνωστικής/ερμηνευτικής κοινότητας.

Τα προηγούμενα εξειδικεύονται σε *συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα* ως εξής:

A. Κατανόηση κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να αναδιηγούνται την ιστορία που αφηγείται το κείμενο, χωρίς να ερμηνεύουν τα γεγονότα.
- στην περίπτωση ποιητικού κειμένου, να αναγνωρίζουν τους ποικίλους ποιητικούς υπαινιγμούς μέσα από τον συνδυασμό συμβόλων, σχημάτων λόγου και κειμενικών δεικτών εν γένει, με σκοπό να εμπλουτίζουν την κατανόησή τους.
- να προσεγγίζουν τους χαρακτήρες με βάση τα δεδομένα του κειμένου (όνομα, εξωτερική εμφάνιση, ενέργειες, σχέσεις με άλλα πρόσωπα, δικά του λόγια και σκέψεις, λόγια και σκέψεις άλλων προσώπων γι' αυτούς και στάση του αφηγητή), με σκοπό να εντοπίζουν χαρακτηριστικά τους στοιχεία που φωτίζουν τη δράση τους.
- να περιγράφουν τη συναισθηματική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου στηριζόμενοι στα σύμβολα και τις γλωσσικές επιλογές (γραμματικά πρόσωπα, χρόνοι, εγκλίσεις των ρημάτων, στίξη).

Συνοπτικά, οι μαθητές κι οι μαθήτριες θα πρέπει να είναι σε θέση:

- να εντοπίζουν και να συσχετίζουν τα κειμενικά στοιχεία που οργανώνουν το κείμενο ως σημασιοδοτημένη κατασκευή. Δηλαδή, να εντοπίζουν μέσα στο κείμενο στοιχεία του λόγου των προσώπων, αφηγηματικούς τρόπους, αφηγηματικές τεχνικές, ρηματικά πρόσωπα και εκφραστικά μέσα, και
- να αναγνωρίζουν το πώς αυτά παράγουν νόημα
- παράλληλα να αξιοποιούν τα απολύτως απαραίτητα εξωκειμενικά στοιχεία για την κατανόηση του κειμένου.

B. Ερμηνεία κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- -να τοποθετούνται/ανταποκρίνονται στο θέμα ή ερώτημα που οι ίδιοι/-ες πιστεύουν ότι θέτει το κείμενο, απαντώντας στην ερώτηση: «ποιο είναι για σας το κύριο θέμα για συζήτηση που θέτει το κείμενο».
- να αξιοποιούν στις ερμηνευτικές τους απόπειρες κειμενικά στοιχεία, μορφικές επιλογές και ιστορικά συμφραζόμενα, με σκοπό να τεκμηριώνουν τις θέσεις και τις ανταποκρίσεις τους στην τομή της κειμενικότητας με την υποκειμενικότητα, της λογικής με το συναίσθημα.
- να συνυπολογίζουν τις απόψεις/ερμηνείες των συμμαθητών και των συμμαθητριών τους και να οδηγούνται στη διαμόρφωση μιας πιο πολύπλευρης ερμηνείας.
- να μιλούν και να γράφουν με όρους υπόθεσης και όχι ερμηνευτικής βεβαιότητας («*υποθέτω ότι ...*» και όχι «*σημαίνει ότι ...*»).
- να ανασυνθέτουν σε γραπτό ερμηνευτικό σχόλιο την οπτική που οι ίδιοι διαμόρφωσαν με την ολοκλήρωση της διαλογικής διαδικασίας.

Γ. Μετασχηματισμός ή/και παραγωγή κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

α. να επιφέρουν *τροποποιήσεις/συμπληρώσεις στο αρχικό κείμενο*, μέσα αποτροποποίηση των αφηγηματικών συμβάσεων του κειμένου: εστίασης, οπτικής γωνίας, αφηγητή, κ.ά.,

- να συμπληρώνουν τα κενά απροσδιοριστίας του κειμένου,
- να προσθέτουν έναν ήρωα ή ένα περιστατικό στην αρχική ιστορία,
- να συνεχίσουν την ιστορία ή να γράψουν ένα εναλλακτικό τέλος.

β. να αλλάξουν το είδος του κειμένου: μετατροπή θεατρικού σε αφήγημα, αφηγήματος σε θεατρικό, συγγραφή ποιήματος με αφορμή πεζό, συγγραφή πεζού με αφορμή ποίημα.

γ. να συνθέτουν νέο κείμενο, όπως, π.χ.:

- ποιητικό ή αφηγηματικό κείμενο που διευρύνει ή απαντά σε κάποιο κεντρικό ερώτημα του κειμένου που συζητήθηκε ή θέτει ένα παραπλήσιο ερώτημα,
- ιστορία, στην οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες θα χτίσουν έναν χαρακτήρα που δρα σε ανθρώπινες καταστάσεις παρόμοιες με αυτές του αρχικού κειμένου, αποκαλύπτοντας εναλλακτικούς τρόπους δράσης,
- ποιητικό κείμενο με την κυρίαρχη τεχνική ή συναισθηματική διάθεση του αρχικού.

Δ. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης/κατανόησης

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να περιγράφουν τις στρατηγικές κατανόησης και ερμηνείας που χρησιμοποιούν
- να αναγνωρίζουν τις προσωπικές αξίες, στάσεις, εμπειρίες, ιδεολογικές θέσεις που τους επηρεάζουν στη διαδικασία πρόσληψης των κειμένων και να τις παρουσιάζουν στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους, στο πλαίσιο μιας αναστοχαστικής συζήτησης
- να αποτιμούν την πορεία που ακολούθησαν σε μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης ή και αυτοελέγχου.

A' ΤΑΞΗ

Από τις τρεις διδακτικές ενότητες που προβλέπονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για την Α' Τάξη, διδάσκονται δύο ενότητες: «Τα φύλα στη λογοτεχνία», «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση». Κατά την επεξεργασία κάθε ενότητας, θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία. Τα γραμματολογικά στοιχεία, όταν κρίνονται απαραίτητα, διερευνώνται σταδιακά κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των λογοτεχνικών κειμένων, σε συνάρτηση με αυτά και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης. Η ενθάρρυνση των μαθητών και των μαθητριών να προτείνουν κείμενα προς συζήτηση και παρουσίαση στην τάξη μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τη λογοτεχνία. Τον ίδιο στόχο υπηρετούν, επίσης, ποικίλες πρακτικές φιλαναγνωσίας.

B' ΤΑΞΗ

Το μάθημα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας ως μάθημα Γενικής Παιδείας διδάσκεται δύο (2) ώρες την εβδομάδα σε όλη τη διάρκεια του έτους **με ελεύθερη επιλογή κειμένων από τον/την εκπαιδευτικό**. Δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι το μάθημα της Λογοτεχνίας και στη Β' Λυκείου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο κειμένων που διδάσκονται κατά παράταξη, χωρίς να συνομιλούν μεταξύ τους, αλλά να εκλαμβάνεται ως ένα μάθημα μαθητοκεντρικό και κειμενοκεντρικό, που επιτρέπει στη σχολική τάξη να κατανοεί και να συνομιλεί για την πολλαπλότητα των τρόπων της λογοτεχνικής αναπαράστασης θεμάτων που τροφοδοτούν συνεχώς την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία. Η διερεύνηση της ιστορικότητας των κειμένων (ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου, των αναγνωστών) ενισχύει την ερμηνευτική και κριτική στάση των μαθητών και των μαθητριών απέναντι στα κείμενα.

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς διδάσκονται από το διδακτικό εγχειρίδιο κείμενα (ποιήματα, διηγήματα, αποσπάσματα εκτενέστερων λογοτεχνικών κειμένων) ή/και λογοτεχνικά κείμενα (είτε αποσπάσματα είτε και ολόκληρα) από έγκριτες πηγές, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών. Κατά την επιλογή των κειμένων θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία. Τα αναγκαία γραμματολογικά στοιχεία διερευνώνται σταδιακά, σε

συνάρτηση προς τα κείμενα και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης, αλλά βοηθητικό υλικό, το οποίο επιτρέπει την ανάδειξη της ιστορικότητας, που διαπερνά και καθορίζει ολόκληρη τη λογοτεχνία ως θεσμό, με όλες τις ενδολογοτεχνικές και εξωλογοτεχνικές συναρτήσεις του. Ως ιστορικότητα δεν νοείται η «εικονογράφηση» μιας δεδομένης ιστορικής στιγμής μιας κοινωνίας ούτε η έμφαση στις ιστορικές συνθήκες παραγωγής του έργου· νοείται κυρίως η προσέγγιση της ιστορικής διάστασης της ανθρώπινης κατάστασης, του τρόπου δηλαδή με τον οποίο η ιστορική στιγμή διαμορφώνει συνειδήσεις, αξίες, ταυτότητες και ορίζει τη σχέση των ατόμων με το περιβάλλον τους και τις εκβάσεις της ατομικής τους πορείας. Η ερμηνεία των κειμένων στο πλαίσιο της ιστορικότητάς τους δεν ταυτίζεται, επομένως, με τη στατική και εκ των προτέρων περιχαράκωσή τους σε ένα γραμματολογικό κέλυφος. Για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του διδακτικού χρόνου, το μάθημα προτείνεται να γίνεται σε συνεχόμενο δίσωρο, εφόσον ο διδάσκων/η διδάσκουσα το επιθυμεί και καταστεί δυνατό στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Προβλέπονται οπωσδήποτε διδακτικές ώρες για την παραγωγή λόγου των μαθητών και των μαθητριών στη σχολική τάξη και ώρες για την παρουσίαση ατομικών ή/και ομαδικών εργασιών. Η βιβλιοπαρουσίαση και βιβλιοκριτική, όπως και οι δραστηριότητες της δημιουργικής γραφής αξιοποιούνται στο μάθημα της Λογοτεχνίας.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

Οι μαθητές και οι μαθήτριες εξετάζονται σε δραστηριότητες με τις οποίες υπηρετείται και ελέγχεται η επίτευξη των σκοπών και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων της διδασκαλίας του μαθήματος.

Τα κριτήρια με τα οποία αποτιμάται η πληρότητα των απαντήσεων των μαθητών και των μαθητριών είναι: α) η ποιότητα (αλήθεια και ακρίβεια των δεδομένων), β) η ποσότητα (η επάρκεια των στοιχείων), γ) η συνάφεια του περιεχομένου με τον επικοινωνιακό στόχο και δ) η σαφήνεια σε επίπεδο έκφρασης και διατύπωσης του περιεχομένου.

ΠΗΓΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας

Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

Κ. Αδαλόγλου, Α. Αυδή, Ε. Λόππα, Δ. Τάνης, Χ. Λ. Τσολάκης, *Έκφραση - Έκθεση* (τ. Α'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Κ. Αδαλόγλου, Α. Αυδή, Ε. Λόππα, Δ. Τάνης, Χ. Λ. Τσολάκης, *Έκφραση - Έκθεση* (τ. Β'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Γ. Μανωλίδης, Θ. Μπεχλιβανίδης, Φ. Φλωρού, *Θεματικοί Κύκλοι (Έκφραση - Έκθεση)* ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Γ.Β. Κανδήρου, Δ.Ε. Πασχάλης, Σ.Ν. Ρίζος, *Γλωσσικές Ασκήσεις*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Σ. Χατζησαββίδης, Α. Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Νεοελληνική Γλώσσα από τη διαδικτυακή πύλη του *Πρωτέα*.

<http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Πολύτροπη Γλώσσα: Υποστηρικτικό υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία στο λύκειο, διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας το εγχειρίδιο «Έκφραση-Έκθεση». <http://politropi.greek-language.gr/>

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου - Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου

<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

Για το μάθημα της Λογοτεχνίας

Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκα, Γ. Παγανός, Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (τ. Α'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκα, Γ. Παγανός, Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (τ. Β'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκα, Γ. Παγανός, Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (τ. Γ'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ι. Παρίσης, Ν. Παρίσης, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Λογοτεχνία από τη διαδικτυακή πύλη του *Πρωτέα*. <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου - Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου

<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Νέα Ελληνική Λογοτεχνία και Πολιτισμός

www.snhell.gr.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Προκειμένου, οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες κατανόησης των κειμένων και στις διαδικασίες παραγωγής λόγου, προτείνεται στη διδασκαλία του μαθήματος στους δύο κλάδους να αξιοποιηθεί το *Γλωσσάρι όρων* που υπάρχει στον *Φάκελο Υλικού «Εμείς και οι άλλοι...»* για την Γ' τάξη ΓΕΛ. Το *Γλωσσάρι* επικαιροποιεί όρους που αξιοποιούνται στα εκπαιδευτικά υλικά και εξασφαλίζει μια συμφωνία στο περιεχόμενό τους. Σε καμία περίπτωση οι όροι αυτοί δεν αποτελούν αντικείμενο εξέτασης.

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία Γ' τάξη Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου

Η εξεταστέα ύλη έχει καθοριστεί με το Φ.Ε.Κ. 3046/τ/Β'/22-7-2020.

Οδηγίες διδασκαλίας

1.1. Η οργάνωση της διδασκαλίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από:

α) Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

β) Τους φακέλους συμπληρωματικού υλικού: Νεοελληνική Γλώσσα, *Φάκελος Υλικού: «Εμείς και οι άλλοι...»*, *Δίκτυο κειμένων* και Λογοτεχνία: *Φάκελος Υλικού-Δίκτυα κειμένων*

γ) Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δ) Υλικό που επιλέγει ή δημιουργεί ο/η διδάσκων/ουσα εκπαιδευτικός.

Προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες κατανόησης των κειμένων και στις διαδικασίες παραγωγής λόγου, προτείνεται να αξιοποιούν το *Γλωσσάρι Όρων* που περιέχεται στους *Φακέλους Υλικού*. Οι όροι αυτοί αποτελούν εργαλεία προσέγγισης των κειμένων και όχι αυτοσκοπό.

Πιο αναλυτικά:

A. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα

α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Κ. Αδαλόγλου, Α. Αυδή, Ν. Γρηγοριάδης, Α. Δανιήλ, Ι. Ζερβού, Ε. Λόππα, *Έκφραση - Έκθεση* (Τεύχος Γ'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Σ. Χατζησαββίδης, Α. Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» [Η Γραμματική είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για όσα αναφέρονται στα Κεφάλαια: «Σύνταξη», «Σημασιολογία» και «Πραγματολογία- Κειμενογλωσσολογία»]
- Γ.Β. Κανδήρου, Δ.Ε. Πασχαλίδης, Σ.Ν. Ρίζου, *Γλωσσικές Ασκήσεις*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Γ. Μανωλίδης, Θ. Μπεχλιβάνης, Φ. Φλωρού, *Θεματικοί Κύκλοι (Έκφραση - Έκθεση)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- *Νεοελληνική Γλώσσα, Φάκελος Υλικού: «Εμείς και οι άλλοι ... »*, Δίκτυο κειμένων, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (εκτός του τρόπου αξιολόγησης και των ενδεικτικών κριτηρίων αξιολόγησης).

β. Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής:

- Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Νεοελληνική Γλώσσα από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα. <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>
- Πολύτροπη Γλώσσα: Υποστηρικτικό υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία στο Λύκειο, διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας το εγχειρίδιο «Έκφραση-Έκθεση». <http://politropi.greek-language.gr/>
- Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου <http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

B. Για τη Λογοτεχνία

α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκας, Γ. Παγανός, Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (Τεύχος Γ'), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ι. Παρίσης, Ν. Παρίσης, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- *Λογοτεχνία, Φάκελος Υλικού-Δίκτυα κειμένων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

β. Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής:

- Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Λογοτεχνία από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα. <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>
- Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου <http://photodentro.edu.gr/aggregator/>
- Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Νέα Ελληνική Λογοτεχνία και Πολιτισμός www.snhell.gr

1.2. Διδακτική μεθοδολογία – προσέγγιση στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας:

A. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα

Οι **μαθησιακές διαδικασίες**, μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι στόχοι της γλωσσικής εκπαίδευσης σε όλες τις τάξεις του ΓΕΛ, διακρίνονται σε δύο επίπεδα:

α) Διαδικασίες κατανόησης κειμένων

β) Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου.

Σχηματικά αποδίδονται ως εξής:

α) Διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων:

1. Εντοπισμός και αναγνώριση του θέματος, της θέσης του πομπού, της πρόθεσής του

2. Εντοπισμός και δικαιολόγηση στοιχείων που συνθέτουν τη δομή του κειμένου σε επίπεδο παραγράφου, συνοχής και συνεκτικότητας (αλληλουχία νοημάτων)
3. Εντοπισμός και δικαιολόγηση γλωσσικών επιλογών του πομπού με τις οποίες αναδεικνύονται ιδέες, στάσεις, θέσεις και διαμορφώνεται το εκάστοτε υφολογικό επίπεδο λόγου
4. Κριτικός στοχασμός/αξιολόγηση κειμένων
5. Μετασχηματισμός γλωσσικών και κειμενικών στοιχείων μέρους του κειμένου.

β) Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου:

1. Σύνθεση κειμένων με αξιοποίηση ιδεών του κειμένου ή των κειμένων αναφοράς ή/και με διατύπωση κριτικής στάσης απέναντι σε ιδέες, στάσεις, πεποιθήσεις κ.α. που διατυπώνονται στο/στα κείμενο/α αναφοράς
2. Αναθεώρηση - δημοσίευση των κειμένων
3. Αναστοχασμός σχετικά με τις ακολουθούμενες στρατηγικές παραγωγής λόγου/μετασχηματισμού των κειμένων.

Τα κείμενα που επιλέγονται καλό είναι να συνάδουν με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών, να θέτουν ερωτήματα, χωρίς απαραίτητα να δίνουν απαντήσεις, να εντάσσονται σε μια ποικιλία κειμενικών ειδών² και τύπων (αφηγηματικά, περιγραφικά, επιχειρηματολογικά), προκειμένου να ανταποκρίνονται στις διδακτικές αρχές της επικοινωνιακής και κειμενοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης και της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών³.

Τα κείμενα επιλέγονται με κριτήριο τους **πέντε (5) θεματικούς άξονες** που ορίζονται στο Π.Σ.:

- Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες)
- Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες)
- Φυσικό περιβάλλον
- Ψηφιακό περιβάλλον
- Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές).

Κάθε κείμενο που διανέμεται στους μαθητές και τις μαθήτριες σε φωτοτυπία, μπορεί να περιλαμβάνει ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα με τις απολύτως αναγκαίες πληροφορίες για την κατανόησή του και χωρίς ερμηνευτικά σχόλια που κατευθύνουν τη σκέψη του μαθητή και της μαθήτριας.

Κατά τον σχεδιασμό της εκάστοτε διδακτικής ενότητας, η οποία εντάσσεται στους παραπάνω θεματικούς άξονες, ο/η εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της (χωρίς να σημαίνει ότι κάθε διδακτική ενότητα περιλαμβάνει όλες τις παρακάτω **δραστηριότητες**):

1. **Δραστηριότητες κατανόησης του κειμένου** (θέμα, θέση, πρόθεση πομπού, συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου μέρους ή συνολικά του κειμένου, ανάλογα με την έκτασή του κ.ά.)
2. **Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων** με στόχο την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την κατάσταση επικοινωνίας και τον σκοπό. Αυτό σημαίνει ότι

² Σύμφωνα με τη σχολική *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Σ. Χατζησαββίδη, Α. Χατζησαββίδου, «τα κειμενικά είδη ή τα είδη λόγου» είναι συμβατικές μορφές κειμένων που περιέχουν ορισμένα κειμενικά χαρακτηριστικά ως προς τη δομή, τη μορφή και το περιεχόμενο» (σ. 176).

³ Σύμφωνα με το ΠΣ του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Γ΄ τάξης ΓΕΛ, «Βασική επιδίωξη των πολυγραμματισμών είναι να βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να πετύχουν τους ακόλουθους δύο στόχους για τον γραμματισμό: α) την προσέγγιση των κειμένων σε μορφολογικό, σημασιολογικό επίπεδο και σε επίπεδο οργάνωσης και β) την κριτική εμπλοκή με τον γραμματισμό, που είναι απαραίτητη για να σχεδιάσουν με επιτυχία το κοινωνικό τους μέλλον» (ΦΕΚ Β΄ 4911/31-12-2019, σ. 56080).

η ανάγνωση και ανάλυση του κειμένου δεν περιορίζεται στην κατανόηση του θέματος και των επιμέρους ιδεών που πραγματεύεται ο πομπός, αλλά περιλαμβάνει και την επισήμανση των γλωσσικών επιλογών του πομπού με τις οποίες διαμορφώνεται το ανάλογο επίπεδο ύφους στο σύνολο ή σε ένα τμήμα του κειμένου. Τέτοιες επιλογές, οι οποίες συνιστούν βασικούς κειμενικούς δείκτες, αφορούν το λεξιλόγιο, τη λειτουργία της γλώσσας, τη σύνταξη, τα ρήματα (χρόνοι, εγκλίσεις, πρόσωπα κ.ά.), ακόμη και τα σημεία στίξης. Στο πλαίσιο αυτό υπάγονται και δραστηριότητες μετασχηματισμού γλωσσικών και κειμενικών στοιχείων και της εξήγησης του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι μετασχηματισμοί αλλάζουν με τη σειρά τους το νόημα και τον επικοινωνιακό στόχο των κειμένων.

3. Δραστηριότητες αναγνώρισης και ερμηνευτικής προσέγγισης του τρόπου σύνδεσης και οργάνωσης ιδεών, προτάσεων, παραγράφων ή διαφόρων σημειωτικών τρόπων στο κείμενο, αφού λάβουν οι μαθητές και οι μαθήτριες υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα.

4. Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις: Αναλύονται συστάδες (δίκτυα) κειμένων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, τον τρόπο προσέγγισης του θέματος κ.λπ.

5. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας λόγο, με τον οποίο αναπτύσσουν τεκμηριωμένη προσωπική γνώμη, τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με προβλήματα, θέσεις, στάσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις κ.ά. που θέτει το κείμενο/θέτουν τα κείμενα αναφοράς σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο (σκοπός, πομπός, αποδέκτες, κειμενικό είδος).

6. Δραστηριότητες αναστοχασμού και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν, τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν, για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα.

Επίσης, κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική και επικοινωνιακή ετοιμότητα των μαθητών και των μαθητριών και να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις που διαπιστώνει ελλείμματα γνώσης. Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων, του λεξιλογίου, των σημασιολογικών και πραγματολογικών στοιχείων συναρτάται πάντοτε με τη χρήση της γλώσσας στη νοηματοδότηση των κειμένων και δεν αποβλέπει στην απομνημόνευση μεταγλωσσικών όρων. Οι δραστηριότητες οργανώνονται σε επίπεδο κειμένου, με προσομοίωση όσο το δυνατόν αυθεντικών συνθηκών επικοινωνίας και ενθαρρύνουν τη χρησιμοποίηση εκ μέρους των μαθητών και μαθητριών βιβλίων αναφοράς σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (γραμματικές, λεξικά κ.λπ.).

Ο αριθμός των κειμένων που θα διδαχθούν στη Νεοελληνική Γλώσσα στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς με τη διαδικασία της κριτικής ανάγνωσης να είναι τουλάχιστον 4-5 από κάθε θεματικό άξονα (βλ. παραπάνω).

Η παραγωγή λόγου, με τη διατύπωση κριτικής θέσης με αφορμή τα κείμενα, τον μετασχηματισμό και αξιοποίηση των ιδεών τους, να είναι απόληξη της κριτικής ανάγνωσης και να εφαρμοστεί τουλάχιστον σε οκτώ περιπτώσεις κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Στις άλλες περιπτώσεις, καλό είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να εμπλέκονται σε διαδικασίες πύκνωσης μέρους των κειμένων ή απαντήσεων σε ερωτήσεις που σχετίζονται με το θέμα Β (κατανόηση νοημάτων κειμένων, σύγκριση κειμένων που «συνομιλούν», κατανόηση της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων). Οι τελευταίες δραστηριότητες μπορούν να γίνονται και προφορικά.

Για την παρακολούθηση της πορείας της διδασκαλίας στα «πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα», στις αντίστοιχες φόρμες οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν τον αριθμό των κειμένων ανά θεματικό άξονα (βλ. παραπάνω) των οποίων έχουν ολοκληρώσει την επεξεργασία.

B. Για τη Λογοτεχνία:

1. Σύμφωνα με το ΦΕΚ. Β' 4441/3-12-2019 οι μαθητές και οι μαθήτριες ερμηνεύουν το λογοτεχνικό κείμενο ανιχνεύοντας το ερώτημα/θέμα, αφού λάβουν υπόψη τούς κειμενικούς δείκτες ή/και το συγκεκριμένο.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ:

- Οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδακτική πράξη καλούνται να δίνουν βαρύτητα στο κείμενο και στον τρόπο πρόσληψής του από τους μαθητές και τις μαθήτριες, χωρίς να επιμένουν σε «περικειμενικό υλικό»
- Η λογική της παραδοσιακής φιλολογικής ανάλυσης, η οποία εστίαζε στον/στη συγγραφέα και την ιστορική περίοδο και όχι στο κείμενο ή στον αποδέκτη του, δεν έχει θέση στην προσέγγιση των κειμένων
- Στο τέλος της διαδικασίας της ερμηνείας του λογοτεχνικού κειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες διατυπώνουν ερμηνευτικό σχόλιο. Το ερμηνευτικό σχόλιο αποτελεί προσωπική εργασία, την οποία αναλαμβάνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες με σκοπό να ανασυνθέσουν στοιχεία από τη διδασκαλία ή την ανάγνωση που προηγήθηκε
- Ενδιαφέρει και αξιολογείται η **προσωπική τους ανταπόκριση στο κείμενο.**

2. Σχετικά με την παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου σε γραπτές εξετάσεις:

Το ερμηνευτικό σχόλιο στις γραπτές εξετάσεις αποτελεί σχόλιο, περιορισμένης έκτασης (π.χ. 100-150 λέξεις ή 150-200 λέξεις), που περιλαμβάνει την **ανάπτυξη του βασικού, για τους μαθητές και τις μαθήτριες, ερωτήματος/θέματος του κειμένου και της ανταπόκρισής τους σε αυτό.** Στο ερμηνευτικό σχόλιο ο μαθητής και η μαθήτρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο», αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον/την ίδιο/α». Στην εκφώνηση του ερωτήματος είτε γίνεται αναφορά σε κειμενικούς δείκτες είτε όχι, οι μαθητές και οι μαθήτριες, κατά τη διδασκαλία, ασκούνται συστηματικά, για να είναι σε θέση να τεκμηριώνουν την ερμηνεία τους με στοιχεία του κειμένου. Επομένως, το ερώτημα «πώς το λέει» το κείμενο δεν μπορεί να αγνοείται.

Ενδεικτική πορεία για τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου είναι:

- Μετά την ανάγνωση του κειμένου και πριν ξεκινήσει να γράψει το σχόλιό του/της, ο μαθητής και η μαθήτρια να εντοπίσει ποιο είναι, κατά τη γνώμη του/της, το θέμα του κειμένου.
- Να καταγράψει στη συνέχεια το ερώτημα ή τα ερωτήματα που απορρέει/ουν από τον τρόπο που χειρίζεται ο/η συγγραφέας το θέμα του/της.
- Να αξιολογήσει ποιο από τα ερωτήματα παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τον/την ίδιο/α και σε αυτό να στηρίξει το ερμηνευτικό του/της σχόλιο.
- Να τεκμηριώσει με αναφορές στο κείμενο **ή/και** σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες την απάντησή του.

Στην εκφώνηση του ερωτήματος καλό είναι να αποφεύγεται η αναφορά σε κειμενικούς δείκτες (χωρίς να είναι όμως δεσμευτικό), αλλά οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να τεκμηριώνουν την ερμηνεία με στοιχεία του κειμένου (κειμενικοί δείκτες).

3. Τα κείμενα που θα διδαχθούν στη Λογοτεχνία στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, κατά τη διδασκαλία στην τάξη, και θα γίνονται αντικείμενο ερμηνευτικής προσέγγισης επιλέγονται από ποικίλες κατηγορίες. Αυτά τα κείμενα να είναι τουλάχιστον 15-20. Καλό θα ήταν τα λογοτεχνικά κείμενα να «συνομιλούν», όπου είναι δυνατόν, με τις θεματικές ενότητες που θα προσεγγίσει ο εκπαιδευτικός. Με αυτό το σκεπτικό, μπορεί ένα λογοτεχνικό κείμενο να αποτελέσει την αφορμή για τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας, με τρόπο που θα κινήσει το ενδιαφέρον των μαθητών και των μαθητριών, δημιουργώντας γόνιμο προβληματισμό και αισθητική συγκίνηση.

4. Οι κειμενικοί δείκτες δεν διδάσκονται αυτοτελώς, αλλά σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτούν το κείμενο.

5. Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να συνοδεύεται από εισαγωγικό σημείωμα, στο οποίο θα αναφέρονται πληροφορίες (χωρίς ερμηνευτικά σχόλια) που κρίνονται απαραίτητες για την κατανόησή του. Επίσης, μπορεί να δίνεται με τη μορφή υποσημείωσης η σημασία μιας λέξης που δεν είναι γνωστή.

6. Για την παρακολούθηση της πορείας της διδασκαλίας στα «πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα», στις αντίστοιχες φόρμες οι εκπαιδευτικοί να καταγράφουν τον αριθμό των κειμένων των οποίων έχουν ολοκληρώσει την ερμηνευτική προσέγγιση. Παράλληλα, να σημειώνουν για κάθε κείμενο τον τίτλο και τον λογοτέχνη.

1.3. Αξιολόγηση της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Γ΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2020-2021

Η εξέταση των μαθητών και μαθητριών στη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία είναι ενιαία, σύμφωνα με όσα ορίζονται στον τρόπο αξιολόγησης (ΦΕΚ. Β΄ 4441/3-12-2019).

Η αξιολόγηση γίνεται σε αδιάκτα κείμενα, λογοτεχνικά και μη λογοτεχνικά. Τα κείμενα αυτά δεν πρέπει να υπερβαίνουν το όριο των τριών (3) σελίδων.

Ως εξεταστέα ύλη ορίζονται δραστηριότητες με τις οποίες υπηρετείται και ελέγχεται η επίτευξη των σκοπών και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων της διδασκαλίας του μαθήματος (περισσότερα βλ. εξεταστέα ύλη).

A. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα

1. Η αξιολόγηση είναι, όπως και η διδασκαλία, κειμενοκεντρική και βασίζεται σε ένα ή δύο μη λογοτεχνικά κείμενα διαφορετικά μεταξύ τους ως προς το κειμενικό είδος, ώστε να αποτιμάται η αναγνωστική ικανότητα των μαθητών και των μαθητριών σε ποικιλία κειμενικών ειδών. Ειδικότερα:

Για το πρώτο θέμα (συνοπτική νοηματική απόδοση) διευκρινίζονται τα εξής:

α. Ζητείται από τους/τις μαθητές και οι μαθήτριες να αποδώσουν συνοπτικά μέρος του κειμένου ή απόψεις που διατυπώνονται στο κείμενο για κάποιο ζήτημα

β. Τα ερωτήματα που τίθενται στο πρώτο θέμα καλούν τους μαθητές και τις μαθήτριες να εντοπίσουν τις σχετικές πληροφορίες στο κείμενο, να τις παραφράσουν και να τις αποδώσουν συνοπτικά

γ. Το πληροφοριακό ύψος λόγου αποτιμάται στους επιμέρους τομείς της αξιολόγησης του Θέματος Α «Οργάνωση» και «Γλώσσα». Ο εντοπισμός των κυρίων σημείων του ζητούμενου κειμένου αναφοράς εντάσσεται στην αποτίμηση του περιεχομένου του κειμένου που έχει παραχθεί (επιμέρους τομέας «Περιεχόμενο»). Για την αξιολόγηση της πύκνωσης λόγου ισχύει η σχετική ρουμπρίκα που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις για το πρώτο θέμα:

- *Να παρουσιάσετε συνοπτικά, σε 60 λέξεις, το περιεχόμενο των τριών πρώτων παραγράφων του κειμένου.*
- *Να παρουσιάσετε συνοπτικά τις απόψεις του συγγραφέα σχετικά με την ευθύνη της Πολιτείας για την έξαρση του φαινομένου. (50-60 λέξεις)*
- *Να παρουσιάσετε συνοπτικά σε 50-60 λέξεις τις αντιλήψεις και πρακτικές που είναι αναγκαίο να ενσωματωθούν στην οικονομική ανάπτυξη προς όφελος ολόκληρης της ανθρωπότητας, σύμφωνα με τη συγγραφέα του άρθρου.*

Για το δεύτερο θέμα (διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων) διευκρινίζονται τα εξής:

α. Δεν δίνονται ερωτήματα που στηρίζονται σε μεταγλωσσικούς όρους ή ζητούν την αναπαραγωγή τους (λ.χ. τρόποι ανάπτυξης παραγράφου, χαρακτηρισμοί συλλογισμών ως προς τη μορφή ή τη συλλογιστική πορεία, τροπικότητα, ονοματοποίηση κ.ά.). Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να διδάσκονται οι μεταγλωσσικοί όροι, όπως και βασικές λεξικογραμματικές γνώσεις, τις οποίες οι μαθητές

και οι μαθήτριες ήδη γνωρίζουν από προηγούμενες τάξεις και τις αξιοποιούν, προκειμένου να διαβάσουν κριτικά ένα κείμενο και να παράγουν αποτελεσματικά κείμενα. Για αυτό τον σκοπό, καλό είναι να αξιοποιηθεί διδακτικά και το «Γλωσσάρι», κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού, καθώς περιέχει **γνώσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία ανάλυσης των κειμένων**, στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής και επικοινωνιακής διδακτικής προσέγγισης.

β. Το γεγονός ότι δεν δίνονται ερωτήματα που στηρίζονται σε μεταγλωσσικούς όρους δεν σημαίνει ότι τέτοιοι όροι δεν μπορούν να τεθούν σε ερώτημα με διαφορετική διατύπωση, σαφή για τον μαθητή και τη μαθήτρια, με το οποίο ζητείται ο συσχετισμός ενός μεταγλωσσικού όρου με το θέμα, την πρόθεση του πομπού, το είδος του κειμένου κ.ά.

Παράδειγμα: «Μετά από 3 χρόνια διπλωματικών προσπαθειών και μια παγκόσμια εκστρατεία του WWF σε συνεργασία με πολλές άλλες οργανώσεις, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε χτες ψήφισμα κατά του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων.»: Στο παραπάνω χωρίο του κειμένου να εντοπίσετε δύο περιπτώσεις χρήσης ονοματικών συνόλων αντί για προτάσεις με ρήματα και να κάνετε τις απαραίτητες αλλαγές σε σύνταξη και σειρά των λέξεων, υποθέτοντας ότι θα ξεκινήσετε με τη φράση «Ψήφισμα κατά του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων...».

Στο πρώτο σκέλος της παραπάνω ερώτησης ζητείται ο εντοπισμός δύο περιπτώσεων ονοματοποίησης, ενώ στο δεύτερο σκέλος ζητείται η μετατροπή της σύνταξης από ενεργητική σε παθητική.

γ. Το ίδιο ισχύει και για τη γλώσσα του κειμένου, καθώς μπορεί να συσχετισθεί η λειτουργία μιας ή περισσότερων λέξεων σε σημεία ενός κειμένου ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που δημιουργούν και ο μετασχηματισμός των χωρίων στο ίδιο ή διαφορετικό υφολογικό επίπεδο με την αναζήτηση συνώνυμων λέξεων ή φράσεων.

Παράδειγμα: Να δικαιολογήσετε την επανάληψη της λέξης «αγωνιζόμαστε» στο τέλος του κειμένου σε σχέση με το θέμα του και την πρόθεση αυτών που υπογράφουν τη Διακήρυξη και να την αντικαταστήσετε με δύο συνώνυμες λέξεις που δεν θα αλλάζουν την πρόθεση αυτών που την υπογράφουν.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις ερωτημάτων για το δεύτερο θέμα στο παραπάνω πλαίσιο είναι:

- *Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις του συγγραφέα του κειμένου; (Σ ή Λ). Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου, παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.*
- *Αν ο σκοπός του συγγραφέα είναι να ευαισθητοποιήσει τον/την αναγνώστη/τρια του για το πρόβλημα, με ποιους τρόπους (γλωσσικές επιλογές, εκφραστικά μέσα κ.ά.) φαίνεται ότι επιχειρεί να επιτύχει τον σκοπό του;*
- *Να ξαναγράψεις το συγκεκριμένο απόσπασμα του κειμένου, αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες λέξεις/φράσεις με άλλες, που να καθιστούν το ύφος περισσότερο οικείο.*
- *Στο παρακάτω απόσπασμα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το α' ενικό πρόσωπο. Να μετασχηματίσετε το κείμενο χρησιμοποιώντας το γ' ενικό πρόσωπο. Τι αλλάζει ως προς το ύφος;*
- *Τι πετυχαίνει η αρθρογράφος με τη χρήση του ερωτήματος στην 3η παράγραφο ως προς την οργάνωση του κειμένου και ως προς την αντίδραση του αναγνώστη;*
- *Ο ομιλητής εμφανίζεται πολύ βέβαιος για τις απόψεις του. Με ποιες γλωσσικές επιλογές, λέξεις ή φράσεις δείχνει τη βεβαιότητά του; Συμμερίζετε τη βεβαιότητά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.*
- *Το κείμενο χαρακτηρίζεται για τη μεταφορική χρήση του λόγου και το προσωπικό ύφος, όπως ταιριάζει σε ένα στοχαστικό δοκίμιο. Να μετατρέψετε το συγκεκριμένο απόσπασμα, αξιοποιώντας την κυριολεκτική χρήση του λόγου, κάνοντας το ύφος πιο επίσημο. Υποθέστε ότι το κείμενο σας αποτελεί μέρος μιας εισήγησης σε μια ημερίδα του σχολείου.*
- *Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, η συγγραφέας πιθανολογεί για την εξέλιξη της τεχνολογίας. Για ποιον λόγο, κατά τη γνώμη σου, έκανε αυτή την επιλογή;*

- Ποια νομίζετε ότι είναι η πρόθεση του συγγραφέα στη συγκεκριμένη παράγραφο του κειμένου; Πώς ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε να την αναπτύξει, υπηρετεί την πρόθεση αυτή;
- Να δείξετε τη νοηματική σχέση που έχει ο τίτλος με το υπόλοιπο κείμενο.

Για το τέταρτο θέμα (παραγωγή λόγου) διευκρινίζεται ότι:

Γενική παρατήρηση: Το **Θέμα Δ** σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα και αφορά τη γραπτή παραγωγή κριτικού λόγου, 300 έως 400 λέξεις (ανάλογα με τη βαρύτητα του θέματος), το οποίο ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο (σκοπό, πομπό, αποδέκτες, κειμενικό είδος) και ζητεί από τους μαθητές και τις μαθήτριες την ανάπτυξη τεκμηριωμένης προσωπικής γνώμης, τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με προβλήματα, θέσεις, στάσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις κ.ά. που θέτει το κείμενο / θέτουν τα κείμενα αναφοράς.

Με τον όρο «αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου αναφοράς», αξιολογείται η κρίση του μαθητή και της μαθήτριας, στον βαθμό που λαμβάνει υπόψη ή αγνοεί σημαντικές πτυχές του θέματος που θίγονται στο κείμενο (ή στα κείμενα) αναφοράς. Αυτό δεν σημαίνει την αντιγραφή ιδεών των κειμένων αναφοράς, την αυτούσια αναπαραγωγή και τον σχολιασμό τους, αλλά τη δημιουργική τους αφομοίωση και την αξιοποίηση του γνωστικού υλικού ή των απόψεων που περιλαμβάνονται σε αυτά, για την παραγωγή τεκμηριωμένης θέσης, για τη συγκρότηση της στάσης του μαθητή και της μαθήτριας, της συμφωνίας ή διαφωνίας ως προς το ζητούμενο. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, δηλαδή, λαμβάνουν υπόψη τα κείμενα αναφοράς, με σκοπό να τοποθετηθούν κριτικά με βάση τα προσωπικά τους βιώματα, να πάρουν δηλαδή θέση απέναντι σε ένα θέμα ή ερώτημα που τίθεται ως ζητούμενο. Για αυτό και τα κείμενα αναφοράς πρέπει να κινητοποιούν τη σκέψη των μαθητών και των μαθητριών και να τους προκαλούν να πάρουν θέση. Λόγω της περιορισμένης έκτασης λέξεων προτείνουμε το ερώτημα να είναι στοχευμένο σε συγκεκριμένο ζήτημα, ώστε να αξιολογείται επαρκώς η τεκμηρίωση των επιχειρημάτων του μαθητή και της μαθήτριας. Για την αξιολόγηση της παραγωγής λόγου ισχύει η σχετική ρουμπρίκα που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις θεμάτων παραγωγής λόγου:

- *Ο αρθρογράφος υποστηρίζει τη θέση ότι Εσείς συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη θέση αυτή; Να υποστηρίξετε τη γνώμη σας σε ένα κείμενο 350 λέξεων, το οποίο θα έχει τη μορφή διαδικτυακής επιστολής προς αυτόν.*
- *Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του αρθρογράφου στο κείμενο αναφοράς Ι, καλείστε να τοποθετηθείτε στο εξής ερώτημα: Θεωρείτε ότι....*
Κειμενικό είδος: Άρθρο
Πομπός: Μαθητής/Μαθήτρια
Μέσο: Εφημερίδα πανελλαδικής κυκλοφορίας
Αποδέκτης: Ευρύ αναγνωστικό κοινό
Όριο λέξεων: 350 λέξεις
- *Είδος: Επιχειρηματολογικό κείμενο - Ομιλία*
Περίσταση επικοινωνίας: Συζήτηση στο σχολείο στο πλαίσιο Ημερίδας με θέμα τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
Ρόλος: Εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας του τμήματος
Αποδέκτες: Οι παριστάμενοι καθηγητές/τριες, γονείς, τοπικοί φορείς, μαθητές και μαθήτριες
Θέμα: Στο κείμενο αναφέρεται ότι η οικονομική ανάπτυξη στις μέρες μας οφείλει να έχει στο επίκεντρό της τον άνθρωπο και όχι τη μονομερή βελτίωση των οικονομικών δεικτών. Να εκθέσετε τεκμηριωμένα την άποψή σας σε 300-350 λέξεις.

Β. Για τη Λογοτεχνία (3^ο Θέμα)

Αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου

Κατά την αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου λαμβάνονται υπόψη η ποιότητα της διατύπωσης του βασικού θέματος/ερωτήματος από τον μαθητή και τη μαθήτριά, η υποστήριξη με στοιχεία του κειμένου και η οργάνωση και γλώσσα που χρησιμοποιείται (σύμφωνα με τη ρουμπρίκα αξιολόγησης που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών). Η κατανομή των επιμέρους μονάδων προτείνεται να προσαρμόζεται ανάλογα με τα ζητούμενα (θέμα/ανταπόκριση/υποστήριξη, στην παρουσίαση των οποίων συνυπολογίζεται η οργάνωση του λόγου και η γλώσσα).

α. Σχετικά με την κατανόηση και την ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου αξιολογείται: η σαφήνεια της διατύπωσης του βασικού θέματος, το οποίο σχετίζεται με τον βαθμό κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου, και η αναγνωστική ανταπόκριση των μαθητών και των μαθητριών στο θέμα, με την επαρκή τεκμηρίωση/υποστήριξη της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο.

β. Οι αναφορές στο κείμενο ή σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες αξιολογούνται στον βαθμό που υποστηρίζουν επιτυχώς την ερμηνευτική προσέγγιση του μαθητή και της μαθήτριάς.

γ. Σχετικά με την οργάνωση και τη γλωσσική έκφραση του ερμηνευτικού σχολίου αξιολογείται: η αλληλουχία και η συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου ως παραγόμενου κειμένου, η χρήση του κατάλληλου λεξιλογίου και η επίπτωση τυχόν γραμματικοσυντακτικών λαθών στην ερμηνευτική εκδοχή του μαθητή και της μαθήτριάς.

δ. Επιδιώκεται το ερμηνευτικό σχόλιο να αξιολογείται συνολικά ως προς τα παραπάνω κριτήρια και να είναι εμφανής σ' αυτό η κατανόηση/ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου, καθώς και η τεκμηριωμένη ανταπόκριση του μαθητή και της μαθήτριάς απέναντι στο ερώτημα/θέμα που διατυπώνει.

Οι διατυπώσεις του ερωτήματος αυτού είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν:

α) Τον εντοπισμό και σχολιασμό του θέματος (λ.χ. *Να σχολιάσετε εκείνο το θέμα, από όσα θέτει το κείμενο, που κρίνετε πιο σημαντικό ή Ποιο είναι το ερώτημα που, κατά τη γνώμη σας, θέτει το κείμενο; Ποια είναι η δική σας απάντηση σε αυτό;*)

β) Έναν ή δύο κειμενικούς δείκτες, βάσει των οποίων οι μαθητές και οι μαθήτρίες διατυπώνουν και σχολιάζουν το θέμα/ερώτημα (λ.χ. *Να διατυπώσετε το κεντρικό ερώτημα που θέτει το κείμενο με βάση...*).

Άλλες ενδεικτικές εκφωνήσεις του θέματος του ερμηνευτικού σχολίου:

1.4. Πίνακες διαβαθμισμένων κριτηρίων για τη βαθμολόγηση των επιδόσεων των μαθητών και των μαθητριών σε θέματα παραγωγής λόγου (συνοπτική απόδοση, ερμηνευτικό σχόλιο και παραγωγή κριτικού λόγου) στο μάθημα Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Για τη βαθμολόγηση των επιδόσεων των μαθητών και των μαθητριών σε γραπτές εξετάσεις, ως προς: α) τη συνοπτική απόδοση (θέμα 1ο), β) το ερμηνευτικό σχόλιο (θέμα 3ο) και γ) παραγωγή κριτικού λόγου (θέμα 4ο), παρατίθενται στο Παράρτημα ως υποδείγματα πίνακες διαβαθμισμένων κριτηρίων. Για το 2ο θέμα δεν παρατίθενται πίνακες λόγω της ποικιλίας των ερωτημάτων, τόσο ως προς το είδος τους (κλειστού, ανοικτού τύπου) όσο και ως προς τον στόχο τους.

Για τη διευκόλυνση των διδασκόντων/ουσών στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, σε σύντομο χρονικό θα τεθούν υπόψη τους ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Πίνακες διαβαθμισμένων κριτηρίων

1^ο ΘΕΜΑ (Συνοπτική νοηματική απόδοση)

Βαθμός	7	6	5	4	3	2	1	0
Περιεχόμενο (1-7)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Παρουσιάζονται όλες οι κύριες έννοιες ○ Περιλαμβάνονται σημαντικές συμπληρωματικές πληροφορίες ○ Μεταφέρεται πειστικά η άποψη του συγγραφέα 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Παρουσιάζονται οι περισσότερες κύριες έννοιες ○ Περιλαμβάνονται κάποιες συμπληρωματικές πληροφορίες ○ Μεταφέρεται εν μέρει η άποψη του συγγραφέα 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Παρουσιάζεται το θέμα, αλλά όχι οι κύριες έννοιες ○ Περιλαμβάνονται λίγες συμπληρωματικές πληροφορίες ○ Δε μεταφέρεται η άποψη του συγγραφέα 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Αστοχία στην παρουσίαση του θέματος ○ Δε μεταφέρεται η άποψη του συγγραφέα 				
		Οργάνωση (1-5)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Χρησιμοποιούνται κατάλληλα τεχνικές πύκνωσης ή/και παράφρασης για τη συνοπτική νοηματική απόδοση ○ Οι πληροφορίες παρουσιάζονται λογικά, με συνοχή και συνεκτικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον κατάλληλα τεχνικές πύκνωσης ή/και παράφρασης για τη συνοπτική νοηματική απόδοση ○ Οι περισσότερες πληροφορίες παρουσιάζονται λογικά, με σχετική συνοχή και συνεκτικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Δε χρησιμοποιούνται τεχνικές πύκνωσης ή/και παράφρασης (πλήρης ή μεγάλης έκτασης αντιγραφή από το κείμενο) και το νόημα δεν αποδίδεται (συνοπτικά) ○ Οι πληροφορίες παρουσιάζονται χωρίς συνοχή και συνεκτικότητα 			
					Γλώσσα (1-3)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Κατάλληλη χρήση γλωσσικών συμβάσεων (γραμματικοσυντακτικά και σημασιολογικά στοιχεία) ○ Μηδενική επίπτωση τυχόν λαθών στην κατανόηση/ στον επικοινωνιακό στόχο 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Επαρκής χρήση γλωσσικών συμβάσεων (γραμματικοσυντακτικά και σημασιολογικά στοιχεία) ○ Μικρή επίπτωση τυχόν λαθών στην κατανόηση/ στον επικοινωνιακό στόχο 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ανεπαρκής χρήση γλωσσικών συμβάσεων (γραμματικοσυντακτικά και σημασιολογικά στοιχεία) ○ Τα λάθη δυσχεραίνουν την κατανόηση/ τον επικοινωνιακό στόχο

Δεν υπάρχει κάτι προς αξιολόγηση

3^ο Θέμα: Ερμηνευτικό σχόλιο

Βαθμός	Κατανόηση και ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου <ul style="list-style-type: none"> Βαθμός κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου Βαθμός υποστήριξης της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο 	Κειμενικοί δείκτες και στοιχεία συγκεκριμένου (του λογοτεχνικού κειμένου) <ul style="list-style-type: none"> Βαθμός κατανόησης των επιλογών του συγγραφέα (κειμενικοί δείκτες, συγκεκριμένο), σχετικά με την οργάνωση και τη δομή (π.χ. γλώσσα, τεχνική, ύφος, εκφραστικά σχήματα κ.λπ.) με παραδείγματα από το κείμενο 	Οργάνωση και γλωσσική έκφραση ερμηνευτικού σχολίου <ul style="list-style-type: none"> Αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου Επίπτωση γραμματικοσυντακτικών λαθών στην κατανόηση της ερμηνευτικής εκδοχής Κατάλληλο λεξιλόγιο
13-15	<ul style="list-style-type: none"> Πολύ καλό επίπεδο κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου. Πολύ καλή τεκμηρίωση της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο. 	<ul style="list-style-type: none"> Πολύ καλή αναγνώριση συγγραφικών επιλογών Πλούσιες αναφορές παραδειγμάτων από το κείμενο και σε διαφορετικά πεδία των συγγραφικών επιλογών (σχετικά με τη γλώσσα, την τεχνική, το ύφος, τα εκφραστικά σχήματα κ.λπ.) 	<ul style="list-style-type: none"> Πολύ καλή παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής με την απαραίτητη αλληλουχία και συνοχή Ακρίβεια στη χρήση γραμματικοσυντακτικών φαινομένων Πλούσιο λεξιλόγιο
09-12	<ul style="list-style-type: none"> Καλό επίπεδο κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου. Καλή τεκμηρίωση της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο. 	<ul style="list-style-type: none"> Καλή αναγνώριση συγγραφικών επιλογών Αρκετές αναφορές παραδειγμάτων από το κείμενο και σε διαφορετικά πεδία των επιλογών αυτών (σχετικά με τη γλώσσα, την τεχνική, το ύφος, τα εκφραστικά σχήματα κ.λπ.) 	<ul style="list-style-type: none"> Καλή παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής με αλληλουχία και συνοχή Καλή χρήση γραμματικοσυντακτικών φαινομένων Καλό λεξιλόγιο Τα όποια λάθη δε δυσχεραίνουν την κατανόηση της ερμηνευτικής προσέγγισης
05-08	<ul style="list-style-type: none"> Επαρκής κατανόηση, επαρκής προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης. Επαρκής τεκμηρίωση της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο 	<ul style="list-style-type: none"> Επαρκής αναγνώριση συγγραφικών επιλογών Περιορισμένη αναφορά παραδειγμάτων από το κείμενο π.χ. σχετικά με τη γλώσσα, την τεχνική, το ύφος, τα εκφραστικά σχήματα κ.λπ. 	<ul style="list-style-type: none"> Επαρκής παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής Επαρκής χρήση γραμματικοσυντακτικών φαινομένων Επαρκές λεξιλόγιο Τα λάθη δυσχεραίνουν εν μέρει την κατανόηση της ερμηνευτικής προσέγγισης
01-04	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειψη κατανόησης, παρανόηση. Μηδενική ή ακατάλληλη αναφορά παραδειγμάτων από το κείμενο 	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειψη αναφορών ή ασύμβατες αναφορές στις συγγραφικές επιλογές, ή ελλειπτική αναφορά σε επί μέρους πλευρές. 	<ul style="list-style-type: none"> Ανεπαρκής παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής Ακατάλληλη ή λανθασμένη χρήση γραμματικοσυντακτικών φαινομένων Ακατάλληλη ή λανθασμένη χρήση λεξιλογίου Τα λάθη δυσχεραίνουν την κατανόηση της ερμηνευτικής προσέγγισης
0	<ul style="list-style-type: none"> Δεν υπάρχει απάντηση 		

4° ΘΕΜΑ (Παραγωγή γραπτού λόγου)

Βαθμός	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	
Περιεχόμενο (1-12)	<ul style="list-style-type: none"> Πολύ καλή επίτευξη επικοινωνιακού στόχου και ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο Πολύ καλή κάλυψη προδιαγραφών (κειμενικό είδος, θέμα, αριθμός λέξεων, αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου/ων αναφοράς) 			<ul style="list-style-type: none"> Καλή επίτευξη επικοινωνιακού στόχου και ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο Καλή κάλυψη των περισσότερων προδιαγραφών (κειμενικό είδος, θέμα, αριθμός λέξεων, αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου/ων αναφοράς) 			<ul style="list-style-type: none"> Επαρκής επίτευξη επικοινωνιακού στόχου και μερική ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο Κάλυψη των περισσότερων προδιαγραφών (κειμενικό είδος, θέμα, αριθμός λέξεων, αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου/ων αναφοράς) 			<ul style="list-style-type: none"> Ανεπαρκής επίτευξη επικοινωνιακού στόχου (ο αναγνώστης δυσκολεύεται να παρακολουθήσει το κείμενο) και ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο Μη κάλυψη των περισσότερων προδιαγραφών (κειμενικό είδος, θέμα, αριθμός λέξεων, αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου/ων αναφοράς) 				
	Οργάνωση (1-10)			<ul style="list-style-type: none"> Πολύ καλή οργάνωση κειμένου (παράγραφοι, συνοχή κ.λπ.) Πολύ καλή παρουσίαση ιδεών και λογική ανάπτυξη επιχειρημάτων (χρήση κατάλληλου κειμενικού είδους, συνεκτικότητα, μετασχηματισμός ιδεών κειμένου/ων αναφοράς) Συνεπής χρήση γένους λόγου – ύφους σε όλο το κείμενο 			<ul style="list-style-type: none"> Καλή οργάνωση κειμένου (παράγραφοι, συνοχή κ.λπ.) Καλή παρουσίαση ιδεών και λογική ανάπτυξη επιχειρημάτων (χρήση κατάλληλου κειμενικού είδους, συνεκτικότητα, μετασχηματισμός ιδεών κειμένου/ων αναφοράς) Συνεπής χρήση γένους λόγου – ύφους στο μεγαλύτερο μέρος του κειμένου 			<ul style="list-style-type: none"> Επαρκής οργάνωση κειμένου (παράγραφοι, συνοχή κ.λπ.) Επαρκής παρουσίαση των περισσότερων ιδεών και επιχειρημάτων (χρήση κατάλληλου κειμενικού είδους, συνεκτικότητα, μετασχηματισμός ιδεών κειμένου/ων αναφοράς) Επαρκής χρήση γένους λόγου – ύφους 			<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμένη ή ανεπαρκής οργάνωση κειμένου (παράγραφοι, συνοχή κ.λπ.) Έλλειψη συνεκτικότητας και λογικής ανάπτυξης των περισσότερων ιδεών και επιχειρημάτων Ακατάλληλη χρήση γένους λόγου – ύφους 	

				Γλώσσα (1-8)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Μεγάλο εύρος και ακρίβεια γραμματικοσυντακτικών φαινομένων που ανταποκρίνονται στο θέμα ○ Μεγάλο εύρος και ακρίβεια σημασιολογικών στοιχείων που ανταποκρίνονται στο θέμα ○ Εξαιρετική ορθογραφία και στίξη ○ Μηδενική επίπτωση τυχόν λαθών στην κατανόηση/ στον επικοινωνιακό στόχο 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Κατάλληλο εύρος και ακρίβεια γραμματικοσυντακτικών φαινομένων που ανταποκρίνονται στο θέμα (μη συστηματικά λάθη) ○ Κατάλληλο εύρος και ακρίβεια σημασιολογικών στοιχείων που ανταποκρίνονται στο θέμα (χωρίς συχνή επανάληψη) ○ Καλή ορθογραφία και στίξη ○ Μικρή επίπτωση τυχόν λαθών στην κατανόηση/ στον επικοινωνιακό στόχο 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Επαρκής ακρίβεια γραμματικοσυντακτικών φαινομένων που ανταποκρίνονται στο θέμα, περιορισμένο εύρος ○ Επαρκής ακρίβεια σημασιολογικών στοιχείων που ανταποκρίνονται στο θέμα, περιορισμένο εύρος ○ Επαρκής ορθογραφία και στίξη ○ Τα λάθη δυσχεραίνουν εν μέρει την κατανόηση/ τον επικοινωνιακό στόχο 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ανεπάρκεια στη χρήση γραμματικοσυντακτικών φαινομένων ○ Ανεπάρκεια στη χρήση σημασιολογικών στοιχείων ○ Ελλιπής ορθογραφία και στίξη ○ Τα λάθη δυσχεραίνουν την κατανόηση/ τον επικοινωνιακό στόχο
--	--	--	--	---------------------	---	--	--	---

Ιστορία Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου Α΄ τάξης ΓΕΛ

Η διδακτέα ύλη του μαθήματος της Ιστορίας Α΄ Τάξης του Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου **αποτελεί και εξεταστέα ύλη** και ορίζεται με βάση το σχολικό εγχειρίδιο του Α. Μαστραπά, *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου: Από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», (2019).

Ο/Η διδάσκων/-ουσα παρουσιάζει αναλυτικά τα προς εξέταση φαινόμενα και έχει ακόμα τη δυνατότητα να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο ιστορικά φαινόμενα από την ύλη που δεν εξετάζεται, για να καλύψει ενδεχόμενα κενά της γνώσης, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοούν την ιστορική συνέχεια.

Καλό είναι από την αρχή της σχολικής χρονιάς να γίνει προγραμματισμός για τη διδασκαλία των εξεταζόμενων ενοτήτων και συνιστάται συνεργασία των διδασκόντων το μάθημα στην ίδια σχολική μονάδα, με σκοπό την επιτυχή διαχείριση της ύλης και την αποτελεσματικότητα στη διδασκαλία της.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας δεν αποκλείει την αφήγηση, δεν μπορεί όμως να περιορίζεται μόνο σε αυτή, απαραίτητο είναι να εφαρμόζονται και άλλες διδακτικές μέθοδοι, όπως ο κατευθυνόμενος διάλογος, η διερεύνηση, η ομαδοσυνεργατική. Η διερευνητική μέθοδος, που μπορεί να επιτευχθεί ατομικά ή και σε ομάδες, όχι μόνο επικυρώνει στη σκέψη των μαθητών και των μαθητριών τη λειτουργία της Ιστορίας ως επιστήμης, αλλά και τους οδηγεί σε προσωπική επαφή με τα τεκμήρια του γνωστικού αντικείμενου, δηλαδή τις πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, παράλληλα με τη διδασκαλία της ύλης, πρέπει να ασκηθούν στην επεξεργασία ιστορικών πληροφοριών που αντλούν από τα παραθέματα (τα αποσπάσματα κειμένων, τις εικόνες, τους πίνακες, τους χάρτες κ.ά.) του σχολικού εγχειριδίου ή από συμπληρωματικό υλικό, που παρέχει ο/η διδάσκων/-ουσα φωτοτυπημένο ή ψηφιοποιημένο και το οποίο λειτουργεί εν είδει ιστορικής πηγής.

Η αξιοποίηση των πηγών από τους μαθητές και τις μαθήτριες της Α΄ Λυκείου

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται αφενός να κατανοήσουν τον ρόλο των ιστορικών πηγών και αφετέρου να αποκτήσουν τις πρώτες, απαραίτητες, γνώσεις και δεξιότητες για την αξιοποίησή τους.

Η προσέγγιση του παρελθόντος με τη χρήση των πηγών αποτελεί ενδιαφέρουσα και δημιουργική διαδικασία που μεταβάλλει τον μαθητή και τη μαθήτρια σε ερευνητή/τρια. Οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν τη δυνατότητα να θέσουν τα ερωτήματά τους και να αξιοποιήσουν κατάλληλα τα κατάλοιπα του παρελθόντος αναδεικνύοντας το ανεπεξέργαστο υλικό, που αναφέρεται στο παρελθόν, σε «πηγή» παροχής ιστορικών πληροφοριών.

Είναι προφανές ότι κάθε «ιστορική πηγή» έχει τα δικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα και υπηρετεί διαφορετικούς στόχους: άλλες είναι υλικά κατάλοιπα μιας εποχής και άλλες κείμενα που συντάχθηκαν για υπηρετήσουν συγκεκριμένους στόχους. Από τα κείμενα, άλλα έχουν συνταχθεί σε λόγο αφηγηματικό, άλλα περιγραφικό και άλλα σε δοκιμιακό λόγο, εμπλουτισμένο με επιχειρήματα, ενώ άλλα είναι λογοτεχνικά κείμενα.

Ενδεικτικά, στις πηγές μπορεί να γίνεται η ακόλουθη επεξεργασία:

Κατανόηση του περιεχομένου. Αυτή επιτυγχάνεται με την κριτική προσέγγιση των πληροφοριών που παρέχουν τα κείμενα-πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, δηλαδή, αναλύουν και κατανοούν το περιεχόμενό τους. Επισημαίνουν, εκτός από το κειμενικό είδος και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν, και άλλα στοιχεία του περιεχομένου, όπως ο υποκειμενισμός του συγγραφέα, ενδεχόμενες παραποιήσεις της πραγματικότητας, που μπορεί να οφείλονται σε φανατισμό ή ιδεολογική προκατάληψη, η επιλεκτικότητα ή

εσκεμμένη απόκρυψη πληροφοριών, τα ακούσια και εκούσια ψεύδη. Απώτερος στόχος είναι η επισήμανση και η ανάδειξη των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές. Χαρακτηριστικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν είναι τα ακόλουθα:

Ποιο είναι το θέμα του κειμένου;

Ποιες είναι οι απόψεις του συγγραφέα σχετικά με το θέμα;

Για ποιο λόγο συντάχθηκε το κείμενο;

Με ποια επιχειρήματα ή τεκμήρια ο συντάκτης του κειμένου στηρίζει τις απόψεις του;

Ο συγγραφέας προβάλλει κάποια γεγονότα και πρόσωπα και κάποια άλλα αποσιωπά; και για ποιους λόγους;

Μπορούν να συνδυαστούν οι πληροφορίες της πηγής με τις γνώσεις που έχετε;

Ένταξη στα ιστορικά συμφραζόμενα. Αυτή επιτυγχάνεται με την ένταξη των πηγών στον χώρο και τον χρόνο, με την αναγνώριση της εποχής και του ιστορικού περιγύρου, στο πλαίσιο του οποίου δημιουργήθηκαν. Τα τεκμήρια είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα από την εποχή τους, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ενταχθούν σε ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο για να αποκτήσουν υπόσταση. Έτσι δίνεται η δυνατότητα να συνδυαστούν οι πληροφορίες των πηγών με τις υπάρχουσες γνώσεις. Ερωτήσεις που μπορεί να τεθούν στους μαθητές και τις μαθήτριες είναι οι ακόλουθες:

Πού και πότε συντάχθηκε το κείμενο;

Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του;

Οι πληροφορίες, που σας παρέχει, είναι περισσότερες ή πιο συγκεκριμένες από τις ιστορικές σας γνώσεις;

Διασταύρωση των πληροφοριών. Η «αλήθεια» των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές επικυρώνεται με τη σύγκρισή τους με άλλες πηγές. Η ύπαρξη μίας μόνο πληροφορίας αποτελεί επισφαλές τεκμήριο για την ανάπλαση του παρελθόντος. Η διασταύρωση των πληροφοριών μιας πηγής με τις πληροφορίες μιας άλλης αξιολογεί την εγκυρότητα, την αξιοπιστία της ή και το αντίθετο.

Σπουδαιότητα των πηγών. Τελική επιδίωξη της αξιοποίησης των πηγών είναι η επισήμανση των ορίων τους, δηλαδή της σημασίας και του ενδιαφέροντος που έχουν οι παρεχόμενες απ' αυτές πληροφορίες.

Η προαναφερόμενη μέθοδος προσέγγισης και αξιοποίησης των πηγών έχει ως τελικό στόχο τη σύνθεση έγκυρων πληροφοριών και στη συνέχεια την παραγωγή, ουσιαστικού, ιστορικού λόγου.

Πρόσθετες απαραίτητες γνώσεις για την επεξεργασία των πηγών

Με τον όρο πηγές της Ιστορίας προσδιορίζουμε γενικότερα οτιδήποτε θα ήταν δυνατό να μας δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Αν λάβουμε, ωστόσο, υπόψη μας την απόσταση, χρονική και πολιτισμική, η οποία μας χωρίζει από την εποχή που εξετάζουμε, μπορούμε εξ αρχής να επισημάνουμε τη δυσκολία που ενέχει ο προσδιορισμός του υλικού, το οποίο θεωρείται «ιστορική πηγή». Είναι βέβαιο ότι οι πληροφορίες που έχουν φθάσει μέχρι τις ημέρες μας για οποιαδήποτε εποχή είναι περιορισμένες, αποσπασματικές και εν μέρει φορτισμένες από την παρέμβαση των ανθρώπων που συνετέλεσαν εκούσια ή ακούσια στη διατήρησή τους.

Πολλοί μελετητές της Ιστορίας προσδιορίζουν την έννοια της ιστορικής πηγής, χρησιμοποιώντας τον όρο *τεκμήριο*, όρος ο οποίος, όμως, προϋποθέτει τη διαδικασία της κριτικής προσέγγισής της. Το τεκμήριο υφίσταται ύστερα από αναζήτηση και επιλογή. Είναι

αναγκαίο να προσδιοριστεί από τον μελετητή τι θεωρεί κάθε φορά ως τεκμήριο και τι απορρίπτει από το ανεπεξέργαστο σύνολο των πληροφοριών που διαθέτει.

Ειδικότερες δραστηριότητες που προτείνονται για την επεξεργασία των πηγών.

Σημαντικό είναι να αποφεύγεται είτε η απλή παράθεση πληροφοριών είτε μόνο ο συνδυασμός τους. Η οικείωση με την ιστορική μεθοδολογία προϋποθέτει από τον ερευνητή/μαθητή και την ερευνήτρια/μαθήτρια οικείωση ορισμένων στοιχείων που αφορούν στην αξιοπιστία και το είδος του κειμένου-πηγής, η κατανόηση δηλαδή της «ιστορικότητας» της πηγής.

Θεμελιώδης στόχος είναι η διάκριση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό και αυτό επιτυγχάνεται μέσω α) της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, β) της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της, γ) της κατανόησης του ρόλου της μαρτυρίας και της κατάταξής της (πρωτογενής/δευτερογενής πηγή, είδος/τύπος πηγής), δ) της αξιολόγησής της (π.χ. ο βαθμός αντιπροσωπευτικότητάς της σε σχέση με την εποχή της ή η επιρροή της στην κοινωνία για την οποία δημιουργήθηκε).

Για τους παραπάνω λόγους προτείνουμε ο/η διδάσκων/-ουσα να επισημαίνει στους μαθητές και στις μαθήτριες απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες για κάθε παράθεμα, όπως να εντάσσει κάθε πηγή σε ιστορικό πλαίσιο, να επισημαίνει βασικά γνωρίσματά της σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής της, να κατανοεί πλήρως το περιεχόμενό της αλλά και να γνωρίζει τον δημιουργό και τον σκοπό της δημιουργίας της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια κατηγοριοποίηση-αξιολόγηση της πηγής, η οποία βοηθάει στην περαιτέρω επεξεργασία της. Η παραπάνω δραστηριότητα επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, τους εξοικειώνει με την ιστορική έρευνα.

Προτείνουμε, ακόμη, την παράλληλη διδακτική αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού των Μαθησιακών Αντικειμένων (ΜΑ) του *Φωτόδεντρου*, τα οποία αναφέρονται στη θεματική ενότητα της Αρχαιότητας. Η διαδικτυακή εφαρμογή τους επιτρέπει την αξιοποίηση της μεθόδου επεξεργασίας πηγών τόσο στην ερευνητική διαδικασία όσο στην τεκμηρίωση ιστορικών ζητημάτων. Τα ΜΑ του *Φωτόδεντρου* μπορούν να λειτουργήσουν ως δείγματα ιστορικής εργασίας για την επεξεργασία και άλλου ψηφιοποιημένου υλικού, που μπορεί να δημιουργεί ο/η διδάσκων/-ουσα.

Ενδεικτική διδακτική ενότητα Ιστορίας Α' Λυκείου (μία διδακτική ώρα)

Διδακτική ενότητα: Η εξάπλωση και η παρακμή του Μυκηναϊκού Κόσμου (Σχολικό εγχειρίδιο σσ. 69-71)

Περιεχόμενο διδακτικής ενότητας: Τα όρια εξάπλωσης. Οι επαφές με άλλους λαούς. Η τρωική εκστρατεία. Οι αιτίες της κρίσης του Μυκηναϊκού Κόσμου.

Πορεία διδακτικής προσέγγισης της ενότητας

Α. Προετοιμασία της διδακτικής ενότητας

Διδακτικοί στόχοι της ενότητας (περιοριζόμαστε στην αναφορά των γνωστικών στόχων)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει:

- να γνωρίσουν τα γεωγραφικά όρια εξάπλωσης των Μυκηναίων
- να προσδιορίσουν τις επαφές με τους άλλους λαούς
- να ανιχνεύσουν το ιστορικό υπόβαθρο της τρωικής εκστρατείας
- να κατανοήσουν τους λόγους της κρίσης του Μυκηναϊκού Κόσμου.

α) Μέθοδοι επεξεργασίας της ενότητας (ερμηνευτική, διερευνητική)

Η ερμηνευτική μέθοδος επιτυγχάνεται με την αφήγηση και τον κατευθυνόμενο διάλογο. Η διερευνητική εφαρμόζεται με την αξιοποίηση ιστορικού άτλαντα, των εικόνων και των παραθεμάτων του βιβλίου.

β) Τεχνικές επεξεργασίας της ενότητας

Ο διδάσκων/-ουσα αξιοποιεί το σχολικό εγχειρίδιο, όπου κρίνει απαραίτητο, διαμορφώνει κατά την πορεία της διδασκαλίας διάγραμμα του περιεχομένου της ενότητας, καταγράφει τις έννοιες-κλειδιά, ακόμη, εάν διαθέτει, χρησιμοποιεί εποπτικά/ψηφιακά μέσα.

B. Πορεία της διδασκαλίας

1. Ολιγόλεπτη συζήτηση με θέμα την οργάνωση του Μυκηναϊκού Κόσμου. Αποτελεί και κριτήριο αξιολόγησης της γνώσης της προηγούμενης διδακτικής ενότητας.

2. Αφόρμηση: Συζήτηση με πεδίο αναφοράς χάρτη, όπου παρουσιάζονται τα γεωγραφικά όρια εξάπλωσης των Μυκηναίων, αλλά και την αξιοποίηση των πληροφοριών που παρέχουν οι εικόνες του βιβλίου (σσ. 70, 72 και 73).

3. Παρουσίαση της διδακτικής ενότητας

α) Ερμηνευτική προσέγγιση η οποία επιτυγχάνεται με αφήγηση και κατευθυνόμενο διάλογο.

Προσδιορίζουμε το χρονικό και το γεωγραφικό πλαίσιο εξάπλωσης των Μυκηναίων. Με βάση τις πληροφορίες χεττιτικών και αιγυπτιακών πηγών ανιχνεύουμε τις πιθανές σχέσεις των Μυκηναίων με άλλους λαούς. Επιχειρούμε την ερμηνεία των μύθων της Αργοναυτικής και Τρωικής εκστρατείας.

β) Διερευνητική διαδικασία επιτυγχάνουμε με την αξιοποίηση παραθέματος του βιβλίου (5, σ.71), μέσω του οποίου οι μαθητές και οι μαθήτριες ερευνούν την άποψη των αρχαίων Ελλήνων για την τρωική εκστρατεία. Επιχειρούμε ακόμη με άλλα παραθέματα, που δίνουμε φωτοτυπημένα (βλ. παρακάτω συμπληρωματικά παραθέματα), οι μαθητές και οι μαθήτριες να διερευνήσουν τις διαφορετικές απόψεις των αιτίων καταστροφής του Μυκηναϊκού Κόσμου. Κρίνεται απαραίτητο να δίνονται οι αναγκαίες πληροφορίες για την προέλευση των παραθεμάτων, που εν προκειμένω λειτουργούν ως ιστορικές πηγές.

γ) Πίνακας με έννοιες-κλειδιά: Χετταίοι, Αχιγιάβα, Αχαϊβάσα, Τροία (τρωική εκστρατεία), λαοί της θάλασσας.

4. Αξιολόγηση της διδακτικής διαδικασίας

Κατά τη διάρκεια διδακτικής πορείας με ερωτήσεις αξιολογούμε τη συμμετοχή και την κρίση των μαθητών και των μαθητριών. Παράλληλα διαμορφώνουμε άποψη για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας μας, την οποία ανά πάσα στιγμή είμαστε σε θέση να ανασκευάσουμε, εάν κρίνεται απαραίτητο.

Συμπληρωματικά παραθέματα

Κείμενο Α

Το τέλος του Μυκηναϊκού Κόσμου

Από κάποιες αιτίες, όποιες κι αν είναι αυτές, τα κυριότερα μυκηναϊκά κέντρα ανατράπηκαν το ένα μετά το άλλο κι έγιναν παρανάλωμα της φωτιάς. Έληγε πια για όλη την Ελλάδα η ευρυθυμία που είχε επικρατήσει πάνω από τρεις αιώνες. Επακολούθησε πληθυσμιακή πτώση, που δεν έχει σημασία αν οφείλεται σε πόλεμο, επιδημία ή πείνα· θετικές μαρτυρίες δεν υπάρχουν για ν' αποδώσουμε αυτά τα γεγονότα στον ένα ή στον άλλο παράγοντα. Η θεωρία του Κάρπεντερ, ότι η παρακμή της μυκηναϊκής Ελλάδας οφείλεται σε μια μεταβολή του κλίματος, είναι μια κενή υπόθεση, ασυμβίβαστη όπως φαίνεται και

με τις μαρτυρίες της παλαιοβοτανικής [...] Άλλοτε ήταν συνήθεια να κρατάμε για τους Δωριείς τον αρνητικό ρόλο στη μυκηναϊκή τραγωδία. [...] Οι Δωριείς βέβαια ήταν ωφελημένοι από τη μυκηναϊκή κατάρρευση, κι ήταν φυσικό λοιπόν ν' αποδοθεί το φταίξιμο σ' αυτούς. Αλλά υπήρχε πάντα και η αξεπέραστη δυσκολία πως οι αλληπάλληλες εισβολές Δωριέων δεν καλύπτονταν καθόλου από αρχαιολογικές μαρτυρίες – κάτι που ήταν απαραίτητο για να δικαιολογηθεί και η αλλαγή διαλέκτου.

J. Chadwick, *Ο Μυκηναϊκός Κόσμος*, μτφρ. Κ.Ν. Πετρόπουλος, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997, σσ. 387-388

Κείμενο Β

Οι υποθέσεις σχετικά με το τέλος της μυκηναϊκής εποχής διακρίνονται σε τρεις μεγάλες ομάδες. Στην πρώτη, δίνεται έμφαση στις μετακινήσεις πληθυσμών, όπως οι «Δωριείς» ή οι «Λαοί της Θάλασσας». Στη δεύτερη, τονίζονται περισσότερο οι φυσικοί παράγοντες, όπως οι κλιματολογικές μεταβολές ή οι σεισμοί. Στη τρίτη, αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία στις εσωτερικές συγκρούσεις.

R. Treuil, P. Darcque, J.-Cl. Poursat, G. Touchais, *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου*, μτφρ. Ο. Πολυχρονοπούλου, Α. Φίλιππα-Touchais, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996, σ. 476

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' Τάξη Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου

Οδηγίες διδασκαλίας Ιστορίας Β' Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου

Η διδακτέα ύλη του μαθήματος της Ιστορίας Β' Τάξης του Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου ορίζεται με βάση το σχολικό εγχειρίδιο των Ι. Δημητρούκα, Θ. Ιωάννου, Κ. Μπαρούτα, *Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565-1815*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Ο/Η διδάσκων/-ουσα παρουσιάζει αναλυτικά τα προς εξέταση φαινόμενα και έχει ακόμα τη δυνατότητα να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο ιστορικά φαινόμενα από την ύλη που δεν εξετάζεται, για να καλύψει ενδεχόμενα κενά της γνώσης, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοούν την ιστορική συνέχεια.

Καλό είναι από την αρχή της σχολικής χρονιάς να γίνει προγραμματισμός για τη διδασκαλία των εξεταζόμενων ενοτήτων και συνιστάται συνεργασία των διδασκόντων το μάθημα στην ίδια σχολική μονάδα, με σκοπό την επιτυχή διαχείριση της ύλης και την αποτελεσματικότητα στη διδασκαλία της.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας δεν αποκλείει την αφήγηση, δεν μπορεί όμως να περιορίζεται μόνο σε αυτή, απαραίτητο είναι να εφαρμόζονται και άλλες διδακτικές μέθοδοι, όπως ο κατευθυνόμενος διάλογος, η διερεύνηση, η ομαδοσυνεργατική. Η διερευνητική μέθοδος, που μπορεί να επιτευχθεί ατομικά ή και σε ομάδες, όχι μόνο επικυρώνει στη σκέψη των μαθητών και των μαθητριών τη λειτουργία της Ιστορίας ως επιστήμης, αλλά και τους οδηγεί σε προσωπική επαφή με τα τεκμήρια του γνωστικού αντικείμενου, δηλαδή τις πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, παράλληλα με τη διδασκαλία της ύλης, πρέπει να ασκηθούν στην επεξεργασία ιστορικών πληροφοριών που αντλούν από τα παραθέματα (τα αποσπάσματα κειμένων, τις εικόνες, τους πίνακες, τους χάρτες κ.ά.) του σχολικού εγχειριδίου ή από συμπληρωματικό υλικό, που παρέχει ο/η διδάσκων/-ουσα φωτοτυπημένο ή ψηφιοποιημένο και το οποίο λειτουργεί εν είδει ιστορικής πηγής.

Η αξιοποίηση των πηγών από τους μαθητές και τις μαθήτριες της Β΄ Λυκείου

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται αφενός να κατανοήσουν τον ρόλο των ιστορικών πηγών και αφετέρου να αποκτήσουν τις πρώτες, απαραίτητες, γνώσεις και δεξιότητες για την αξιοποίησή τους.

Η προσέγγιση του παρελθόντος με τη χρήση των πηγών αποτελεί ενδιαφέρουσα και δημιουργική διαδικασία που μεταβάλλει τον μαθητή σε ερευνητή.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν τη δυνατότητα να θέσουν τα ερωτήματά τους και να αξιοποιήσουν κατάλληλα τα κατάλοιπα του παρελθόντος αναδεικνύοντας το ανεπεξέργαστο υλικό, που αναφέρεται στο παρελθόν, σε «πηγή» παροχής ιστορικών πληροφοριών.

Είναι προφανές ότι κάθε «ιστορική πηγή» έχει τα δικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα και υπηρετεί διαφορετικούς στόχους: άλλες είναι υλικά κατάλοιπα μιας εποχής και άλλες κείμενα που συντάχθηκαν για υπηρετήσουν συγκεκριμένους στόχους. Από τα κείμενα, άλλα έχουν συνταχθεί σε λόγο αφηγηματικό, άλλα περιγραφικό και άλλα σε δοκιμιακό λόγο, εμπλουτισμένο με επιχειρήματα, ενώ άλλα είναι λογοτεχνικά κείμενα.

Ενδεικτικά, στις πηγές μπορεί να γίνεται η ακόλουθη επεξεργασία:

Κατανόηση του περιεχομένου. Αυτή επιτυγχάνεται με την κριτική προσέγγιση των πληροφοριών που παρέχουν τα κείμενα-πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, δηλαδή, αναλύουν και κατανοούν το περιεχόμενό τους. Επισημαίνουν, εκτός από το κειμενικό είδος και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν, και άλλα στοιχεία του περιεχομένου, όπως τον υποκειμενισμό του συγγραφέα, ενδεχόμενες παραποιήσεις της πραγματικότητας, που μπορεί να οφείλονται σε φανατισμό ή ιδεολογική προκατάληψη, την επιλεκτικότητα ή εσκεμμένη απόκρυψη πληροφοριών, τα ακούσια και εκούσια ψεύδη. Απώτερος στόχος είναι η επισήμανση και η ανάδειξη των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές. Χαρακτηριστικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν είναι τα ακόλουθα:

- *Ποιο είναι το θέμα του κειμένου;*
- *Ποιες είναι οι απόψεις του συγγραφέα σχετικά με το θέμα;*
- *Για ποιο λόγο συντάχθηκε το κείμενο;*
- *Με ποια επιχειρήματα ή τεκμήρια ο συντάκτης του κειμένου στηρίζει τις απόψεις του;*
- *Ο συγγραφέας προβάλλει κάποια γεγονότα και πρόσωπα και κάποια άλλα αποσιωπά; και για ποιους λόγους;*
- *Μπορούν να συνδυαστούν οι πληροφορίες της πηγής με τις γνώσεις που έχετε;*

Ένταξη στα ιστορικά συμφραζόμενα. Αυτή επιτυγχάνεται με την ένταξη των πηγών στον χώρο και τον χρόνο, με την αναγνώριση της εποχής και του ιστορικού περιγύρου, στο πλαίσιο του οποίου δημιουργήθηκαν. Τα τεκμήρια είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα από την εποχή τους, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ενταχθούν σε ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο για να αποκτήσουν υπόσταση. Έτσι δίνεται η δυνατότητα να συνδυαστούν οι πληροφορίες των πηγών με τις υπάρχουσες γνώσεις. Ερωτήσεις που μπορεί να τεθούν στους μαθητές και τις μαθήτριες είναι οι ακόλουθες:

- *Πού και πότε συντάχθηκε το κείμενο;*
- *Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του;*
- *Οι πληροφορίες, που σας παρέχει, είναι περισσότερες ή πιο συγκεκριμένες από τις ιστορικές σας γνώσεις;*

Διασταύρωση των πληροφοριών. Η «αλήθεια» των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές επικυρώνεται με τη σύγκρισή τους μέσω άλλων πηγών. Η ύπαρξη μίας μόνο πληροφορίας

αποτελεί επισφαλές τεκμήριο για την ανάπλαση του παρελθόντος. Η διασταύρωση των πληροφοριών μιας πηγής με τις πληροφορίες μιας άλλης αξιολογεί την εγκυρότητα, την αξιοπιστία της ή και το αντίθετο.

Σπουδαιότητα των πηγών. Τελική επιδίωξη της αξιοποίησης των πηγών είναι η επισήμανση των ορίων τους, δηλαδή της σημασίας και του ενδιαφέροντος που έχουν οι παρεχόμενες απ' αυτές πληροφορίες.

Η προαναφερόμενη μέθοδος προσέγγισης και αξιοποίησης των πηγών έχει ως τελικό στόχο τη σύνθεση έγκυρων πληροφοριών και στη συνέχεια την παραγωγή, ουσιαστικού, ιστορικού λόγου.

Πρόσθετες απαραίτητες γνώσεις για την επεξεργασία των πηγών

Με τον όρο *πηγές* της Ιστορίας προσδιορίζουμε γενικότερα οτιδήποτε θα ήταν δυνατό να μας δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Αν λάβουμε, ωστόσο, υπόψη μας την απόσταση, χρονική και πολιτισμική, η οποία μας χωρίζει από την εποχή που εξετάζουμε, μπορούμε εξ αρχής να επισημάνουμε τη δυσκολία που ενέχει ο προσδιορισμός του υλικού, το οποίο θεωρείται «ιστορική πηγή». Είναι βέβαιο ότι οι πληροφορίες που έχουν φθάσει μέχρι τις ημέρες μας για οποιαδήποτε εποχή είναι περιορισμένες, αποσπασματικές και εν μέρει φορτισμένες από την παρέμβαση των ανθρώπων που συνετέλεσαν εκούσια ή ακούσια στη διατήρησή τους.

Πολλοί μελετητές της Ιστορίας προσδιορίζουν την έννοια της ιστορικής πηγής χρησιμοποιώντας τον όρο *τεκμήριο*, όρος ο οποίος, όμως, προϋποθέτει τη διαδικασία της κριτικής προσέγγισής της. Το τεκμήριο υφίσταται ύστερα από αναζήτηση και επιλογή. Είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί από τον μελετητή τι θεωρεί κάθε φορά ως τεκμήριο και τι απορρίπτει από το ανεπεξέργαστο σύνολο των πληροφοριών που διαθέτει.

Ειδικότερες δραστηριότητες που προτείνονται για την επεξεργασία των πηγών.

Σημαντικό είναι να αποφεύγεται είτε η απλή παράθεση πληροφοριών είτε μόνο ο συνδυασμός τους. Η οικείωση με την ιστορική μεθοδολογία προϋποθέτει από τον ερευνητή/μαθητή ορισμένων στοιχείων που αφορούν στην αξιοπιστία και το είδος του κειμένου-πηγής, η επίγνωση δηλαδή της «ιστορικότητας» της πηγής.

Θεμελιώδης στόχος είναι η διάκριση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό και αυτό επιτυγχάνεται μέσω α) της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, β) της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της, γ) της κατανόησης του ρόλου της μαρτυρίας και της κατάταξής της (πρωτογενής/δευτερογενής πηγή, είδος/τύπος πηγής), δ) της αξιολόγησής της (π.χ. ο βαθμός αντιπροσωπευτικότητάς της σε σχέση με την εποχή της ή η επιρροή της στην κοινωνία για την οποία δημιουργήθηκε).

Για τους παραπάνω λόγους προτείνουμε ο/η διδάσκων/-ουσα να επισημαίνει στους μαθητές και στις μαθήτριες απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες για κάθε παράθεμα, όπως να εντάσσει κάθε πηγή σε ιστορικό πλαίσιο, να επισημαίνει βασικά γνωρίσματά της σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής της, να κατανοεί πλήρως το περιεχόμενό της αλλά και να γνωρίζει τον δημιουργό και τον σκοπό της δημιουργίας της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια κατηγοριοποίηση-αξιολόγηση της πηγής, η οποία βοηθάει στην περαιτέρω επεξεργασία της. Η παραπάνω δραστηριότητα επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, τους εξοικειώνει με την ιστορική έρευνα.

Προτείνουμε, ακόμη, την παράλληλη διδακτική αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού των Μαθησιακών Αντικειμένων (ΜΑ) του "Φωτόδεντρου", τα οποία αναφέρονται στη θεματική

ενότητα του Μεσαίωνα και των Νεότερων Χρόνων. Η διαδικτυακή εφαρμογή τους επιτρέπει την αξιοποίηση της μεθόδου επεξεργασίας πηγών τόσο στην ερευνητική διαδικασία όσο στην τεκμηρίωση ιστορικών ζητημάτων. Τα ΜΑ του “Φωτόδεντρου” μπορούν να λειτουργήσουν ως δείγματα ιστορικής εργασίας για την επεξεργασία και άλλου ψηφιοποιημένου υλικού, που μπορεί να δημιουργεί ο/η διδάσκων/-ουσα.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Αναλυτικά διδάσκονται οι ακόλουθες ενότητες και υποενότητες από το σχολικό εγχειρίδιο των Ι. Δημητρούκα, Θ. Ιωάννου, Κ. Μπαρούτα, *Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565-1815*, ΙΤΕΥ-«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα 2015.

Κεφάλαιο 1. Από το θάνατο του Ιουστινιανού ως την αποκατάσταση των εικόνων και τη συνθήκη του Βερντέν (565-843)

Αναλυτική παρουσίαση: 1α. Εξωτερικά προβλήματα σσ. 9-10, 2β. Εσωτερική αναδιοργάνωση σσ. 12-13, 2γ. Εξελληνισμός του κράτους σ. 14, 3. Η εμφάνιση του Ισλάμ σσ. 14-15, 4. Οι αραβικές κατακτήσεις και οι συνέπειές τους από: «Οι αραβικές κατακτήσεις έθεσαν τέρμα... μικρασιατικών πληθυσμών» σ. 17-18, 5. Η Εικονομαχία σσ. 19-21, 6β. Στρατιωτικοποίηση και εποικισμοί σσ. 22-23, 7α. Σκλαβηνίες σ. 24, 8. Το Φραγκικό Κράτος υπό τις δυναστείες των Μεροβιγγείων και των Καρολιδών σσ. 26-29.

Κεφάλαιο 2. Η εποχή της ακμής: Από τον τερματισμό της Εικονομαχίας ως το Σχίσμα των Δύο Εκκλησιών (843-1054)

Αναλυτική παρουσίαση 1α. Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων σ. 32, 1β. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο Εκκλησιών και το Πρώτο Σχίσμα σ. 33, 3. Κοινωνία σσ. 36-37, 4. Διοίκηση και νομοθεσία σσ. 38-40, 5α. Η βυζαντινή διπλωματία σ. 41, 5ε. Η βυζαντινή πολιτική στην Ιταλία και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους σσ. 44-45, 5στ. Το Σχίσμα μεταξύ των δύο Εκκλησιών σσ. 45-46, 5ζ. Οι σχέσεις με τις ιταλικές ναυτικές πόλεις σ. 46, 7. Οικονομία και κοινωνία στη Δυτική Ευρώπη. Το σύστημα της φεουδαρχίας σσ. 48-49.

Κεφάλαιο 3. Από το Σχίσμα των Δύο Εκκλησιών ως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1054- 1204)

Αναλυτική παρουσίαση: 2. Η εσωτερική πολιτική των Κομνηνών (1081-1185) σ. 53-54, 5. Οικονομικές μεταβολές στη Δυτική Ευρώπη σσ. 59-61, 7α. Οι αιτίες σ. 65, 7δ. Η Τέταρτη Σταυροφορία σσ. 67-68, 7ε. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους σσ. 68-69.

Κεφάλαιο 4. Η λατινοκρατία και η παλαιολόγεια εποχή (1204-1453). ΟΎστερος Μεσαίωνας στη Δύση

Αναλυτική παρουσίαση: 2. Τα Ελληνικά κράτη: Τραπεζούς, Ήπειρος, Νίκαια σσ. 74-75, 4β. Ο εμφύλιος πόλεμος και τα αστικά κινήματα σσ. 79-81, σ. 83-84, 6. Οι Οθωμανοί και η ραγδαία προέλασή τους σσ. 83-85, 7. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης σσ. 85-87, 8γ. Η κρίση της φεουδαρχίας σσ. 88-89, 8δ. Η συγκρότηση κρατών και η αιχμαλωσία της Αβινιόν σσ. 89-90.

Κεφάλαιο 6. Από την άλωση της Κωνσταντινούπολης και τις Ανακαλύψεις των Νέων Χωρών ως τη συνθήκη της Βεσφαλίας (1453-1648)

Αναλυτική παρουσίαση: 2. Αναγέννηση και Ανθρωπισμός σσ. 115-119, 3α. Προς αναζήτηση νέων δρόμων σ. 120, 3β. Οι πρόοδοι στη ναυσιπλοΐα σ. 121, 3γ. Οι Ευρωπαίοι ανακαλύπτουν τον κόσμο σσ. 121-122, 3ε. Η Ευρώπη μετά τις Ανακαλύψεις, σσ. 124-127, 4α. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία σε κρίση σ. 127, 4β. Η Μεταρρύθμιση του Λουθήρου σσ. 128-129,

4δ. Η Αντιμεταρρύθμιση σ. 131, 4ε. Οι συνέπειες της Μεταρρύθμισης σσ. 131-132, 5α. Η επέκταση των Οθωμανών στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο σσ. 133-137.

Κεφάλαιο 7. Από τη Συνθήκη της Βεσφαλίας (1648) έως το Συνέδριο της Βιέννης (1815)

Αναλυτική παρουσίαση: 1. Ο Διαφωτισμός, σσ. 160-166, 2. Οικονομικές εξελίξεις: Οι απαρχές της βιομηχανικής επανάστασης, οι οικονομικές θεωρίες σσ. 167-169, 3γ. Η γέννηση ενός νέου κράτους σ. 172, 3δ. Οι συνέπειες σσ. 172-173, 4α. Η Γαλλία σε κρίση σσ. 174-175, 4β. Η έκρηξη της Επανάστασης (1789) σσ. 175-176, 4γ. Η συνταγματική μοναρχία σσ. 176-177, 4δ. Η πορεία προς τη Δημοκρατία και η ριζοσπαστική Επανάσταση σσ. 177-179, 4ζ. Ο χαρακτήρας και το έργο της επανάστασης σσ. 180-181.

ΙΣΤΟΡΙΑ Γενικής Παιδείας Γ' Τάξης Ημερήσιου Γενικού Λυκείου

Οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος

Η διδακτέα ύλη του μαθήματος Ιστορίας Γενικής Παιδείας, Γ' τάξης Ημερήσιου Γενικού Λυκείου, για το σχολικό έτος 2020-2021, ορίζεται από το βιβλίο των Ι. Κολιόπουλου, Κ. Σβολόπουλου, Ευ. Χατζηβασιλείου, Θ. Νημά, Χ. Σχολινάκη -Χελιώτη, *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)* Γ' Γενικού Λυκείου – Γενικής Παιδείας, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (2020).

Ο/Η διδάσκων/-ουσα παρουσιάζει τα προς εξέταση φαινόμενα και έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει με συνοπτικό τρόπο ιστορικά φαινόμενα από την ύλη που δεν εξετάζεται, για να καλύψει ενδεχόμενα κενά της γνώσης, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοούν την ιστορική συνέχεια.

Καλό είναι από την αρχή της σχολικής χρονιάς να γίνει προγραμματισμός για τη διδασκαλία των εννοιών που θα αναλυθούν και συνιστάται συνεργασία των διδασκόντων το μάθημα στην ίδια σχολική μονάδα, με σκοπό την επιτυχή διαχείριση της ύλης και την αποτελεσματικότητα στη διδασκαλία της.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας δεν αποκλείει την αφήγηση, δεν μπορεί όμως να περιορίζεται μόνο σε αυτή, απαραίτητο είναι να εφαρμόζονται και άλλες διδακτικές μέθοδοι, όπως ο κατευθυνόμενος διάλογος και η διερεύνηση ιστορικών παραθεμάτων. Η διερευνητική μέθοδος όχι μόνο επικυρώνει στη σκέψη των μαθητών και των μαθητριών τη λειτουργία της Ιστορίας ως επιστήμης, αλλά και τους οδηγεί σε προσωπική επαφή με τα τεκμήρια του γνωστικού αντικειμένου, δηλαδή τις πηγές.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, παράλληλα με τη διδασκαλία ασκούνται στην επεξεργασία ιστορικών πληροφοριών που αντλούν από τα παραθέματα (τα αποσπάσματα κειμένων, τις εικόνες, τους πίνακες, τους χάρτες κ.ά.) του σχολικού εγχειριδίου ή από συμπληρωματικό υλικό, που παρέχει ο/η διδάσκων/-ουσα φωτοτυπημένο ή ψηφιοποιημένο και το οποίο λειτουργεί εν είδει ιστορικής πηγής.

Ενδεικτικά, στις πηγές μπορεί να γίνεται η ακόλουθη επεξεργασία:

Κατανόηση του περιεχομένου. Αυτή επιτυγχάνεται με την κριτική προσέγγιση των πληροφοριών που παρέχουν τα κείμενα-πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, δηλαδή, αναλύουν και κατανοούν το περιεχόμενό τους. Επισημαίνουν, εκτός από το κειμενικό είδος και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν, και άλλα στοιχεία του περιεχομένου, όπως τον υποκειμενισμό του συγγραφέα, ενδεχόμενες παραποιήσεις της πραγματικότητας, που μπορεί να οφείλονται σε φανατισμό ή ιδεολογική προκατάληψη, την επιλεκτικότητα ή εσκεμμένη απόκρυψη πληροφοριών, τα ακούσια και εκούσια ψεύδη. Απώτερος στόχος είναι

η επισήμανση και η ανάδειξη των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές. Χαρακτηριστικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν είναι τα ακόλουθα:

- *Ποιο είναι το θέμα του κειμένου;*
- *Ποιες είναι οι απόψεις του συγγραφέα σχετικά με το θέμα;*
- *Για ποιο λόγο συντάχθηκε το κείμενο;*
- *Με ποια επιχειρήματα ή τεκμήρια στηρίζει τις απόψεις του;*
- *Προβάλλει κάποια γεγονότα ή πρόσωπα ο συγγραφέας ή κάποια άλλα αποσιωπά; και για ποιους λόγους;*
- *Μπορούν να συνδυαστούν οι πληροφορίες της πηγής με τις γνώσεις που έχετε;*

Ένταξη στα ιστορικά συμφραζόμενα. Αυτή επιτυγχάνεται με την ένταξη των πηγών στον χώρο και τον χρόνο, με την αναγνώριση της εποχής και του ιστορικού περιγύρου στο πλαίσιο του οποίου δημιουργήθηκαν. Τα τεκμήρια είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα από την εποχή τους, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ενταχθούν σε ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο για να αποκτήσουν υπόσταση. Έτσι δίνεται η δυνατότητα να συνδυαστούν οι πληροφορίες των πηγών με τις υπάρχουσες γνώσεις. Ενδεχόμενες ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

- *Πού και πότε συντάχθηκε το κείμενο;*
- *Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του;*
- *Οι πληροφορίες, που σας παρέχει το παράθεμα, είναι περισσότερες ή είναι πιο συγκεκριμένες από τις ιστορικές σας γνώσεις;*

Διασταύρωση των πληροφοριών. Η «αλήθεια» των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές επικυρώνεται με τη σύγκρισή τους μέσω άλλων πηγών. Η ύπαρξη μίας μόνο πληροφορίας αποτελεί επισφαλές τεκμήριο για την ανάπλαση του παρελθόντος. Η διασταύρωση των πληροφοριών μιας πηγής αξιολογεί την εγκυρότητα, την αξιοπιστία της ή και το αντίθετο.

Σπουδαιότητα των πηγών. Τελική επιδίωξη της αξιοποίησης των πηγών είναι η επισήμανση των ορίων τους, δηλαδή της σημασίας και του ενδιαφέροντος που έχουν οι παρεχόμενες απ' αυτές πληροφορίες.

Η προαναφερόμενη μέθοδος προσέγγισης και αξιοποίησης των πηγών έχει ως τελικό στόχο τη σύνθεση έγκυρων πληροφοριών και κατ' επέκταση την παραγωγή ουσιαστικού ιστορικού λόγου.

Πρόσθετες απαραίτητες γνώσεις για την επεξεργασία των πηγών

Με τον όρο πηγές της Ιστορίας προσδιορίζουμε γενικότερα οτιδήποτε θα ήταν δυνατό να μας δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Αν λάβουμε, ωστόσο, υπόψη μας την απόσταση, χρονική και πολιτισμική, η οποία μας χωρίζει από την εποχή που εξετάζουμε μπορούμε εξ αρχής να επιστημονούμε τη δυσκολία που ενέχει ο προσδιορισμός του υλικού το οποίο θεωρείται ως πηγή. Είναι βέβαιο ότι οι πληροφορίες που έχουν φθάσει μέχρι τις ημέρες μας για οποιαδήποτε εποχή είναι περιορισμένες, αποσπασματικές και ενμέρει φορτισμένες από την παρέμβαση των ανθρώπων που συνετέλεσαν εκούσια ή ακούσια στη διατήρησή τους.

Πολλοί μελετητές της Ιστορίας προσδιορίζουν την έννοια της ιστορικής πηγής χρησιμοποιώντας τον όρο *τεκμήριο*, ο οποίος όμως προϋποθέτει τη διαδικασία της κριτικής αντιμετώπισής της. Το τεκμήριο υφίσταται ύστερα από αναζήτηση και επιλογή. Είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί από τον μελετητή τι θεωρεί κάθε φορά ως τεκμήριο και τι απορρίπτει από το ανεπεξέργαστο σύνολο των πληροφοριών που διαθέτει.

Ειδικότερες δραστηριότητες που προτείνονται για την επεξεργασία των πηγών

Σημαντικό είναι να αποφεύγεται είτε μόνο η απλή παράθεση πληροφοριών είτε ο συνδυασμός μόνο των πληροφοριών με τις γνώσεις των μαθητών και των μαθητριών. Η οικείωση με την ιστορική μεθοδολογία προϋποθέτει τη γνώση της σκοπιμότητας, της αξιοπιστίας και του είδους του κειμένου-πηγής, η επίγνωση δηλαδή της «ιστορικότητας» της πηγής.

Θεμελιώδης στόχος είναι η διάκριση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό και αυτό επιτυγχάνεται μέσω α) της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, β) της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της, γ) της κατανόησης του ρόλου της μαρτυρίας και κατάταξής της (πρωτογενής/δευτερογενής πηγή, είδος/τύπος πηγής), δ) της αξιολόγησής της (π.χ. ο βαθμός αντιπροσωπευτικότητάς της σε σχέση με την εποχή της ή η επιρροή που άσκησε).

Για τους παραπάνω λόγους προτείνουμε ο/η διδάσκων/-ουσα να επισημαίνει στους μαθητές και στις μαθήτριες απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες για κάθε παράθεμα, όπως να εντάσσει κάθε ιστορική πηγή σε στοιχειώδες ιστορικό πλαίσιο και να επισημαίνει βασικά γνωρίσματά της σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής της, το περιεχόμενό της αλλά και τον δημιουργό και τον σκοπό της δημιουργίας της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια κατηγοριοποίηση-αξιολόγηση της πηγής, η οποία βοηθάει στην περαιτέρω επεξεργασία της. Η παραπάνω δραστηριότητα επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, τους βοηθάει στην εξοικείωση της ιστορικής έρευνας.

Προτείνουμε, ακόμη, την παράλληλη διδακτική αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού των Μαθησιακών Αντικειμένων (ΜΑ) του “Φωτόδεντρου”, τα οποία αναφέρονται στη θεματική ενότητα της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας. Η διαδικτυακή εφαρμογή τους επιτρέπει τη διδακτική αξιοποίηση της επεξεργασίας πηγών τόσο σε σχέση με την ερευνητική διαδικασία όσο και σε σχέση με την τεκμηρίωση των υπό διαπραγμάτευση ιστορικών ζητημάτων. Τα ΜΑ του “Φωτόδεντρου” μπορούν να λειτουργήσουν ως δείγματα ιστορικής εργασίας για την επεξεργασία και άλλου ψηφιοποιημένου υλικού.

Ενδεικτική διδακτική πρόταση Ιστορίας Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου

Διδακτική ενότητα: Τα Εθνικά και Φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη: Οι δυνάμεις της προόδου και οι πολιτικές ανατροπές. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 – Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη: Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης. Οργάνωση και έκρηξη της Επανάστασης.

Σχολικό εγχειρίδιο: *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου* (από το 1815 έως σήμερα) Γενικής Παιδείας Γ' τάξη Γενικού Λυκείου (σσ. 13, 16-17)

Επιμέρους ενότητες: i) Τα γνωρίσματα των Εθνικών και των Φιλελεύθερων κινήματων μετά τους Ναπολεόντειους Πολέμους ii) Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης iii) Η Φιλική Εταιρεία και οι στόχοι της iv) Η ανάληψη της ηγεσίας από τον Αλ. Υψηλάντη v) Οι επαναστατικές εστίες των αποστόλων της Φιλικής Εταιρείας

Α. Προετοιμασία της διδακτικής ενότητας

• Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες με την ολοκλήρωση της ενότητας πρέπει:

- να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των εθνικών και των φιλελεύθερων κινήματων
- να κατανοούν τον εθνικό και πολιτικό χαρακτήρα της Επανάστασης
- να γνωρίζουν τα κύρια συστατικά στοιχεία του ελληνικού εθνικού κινήματος
- να προσδιορίζουν τον ρόλο και τους στόχους της Φιλικής Εταιρείας

- να γνωρίζουν στοιχεία της προσωπικότητας του Αλέξανδρου Υψηλάντη και τις απόψεις του για την έναρξη της Επανάστασης
 - να αντιλαμβάνονται την κατάσταση που επικρατούσε στις Ηγεμονίες και
 - να γνωρίζουν που εκδηλώθηκαν οι πρώτες επαναστατικές εστίες.
- Μέθοδοι και τεχνικές επεξεργασίας της ενότητας
- Κατά τη διάρκεια του μαθήματος θα αξιοποιηθεί το σχολικό εγχειρίδιο και θα καταγραφούν στον πίνακα δομικά στοιχεία και οι έννοιες-κλειδιά του μαθήματος.

B. Παρουσίαση της διδακτικής ενότητας / Πορεία του μαθήματος

Σύνδεση με την προηγούμενη γνώση: Αναφορά στα αποτελέσματα του Συνεδρίου της Βιέννης και στην ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας

Παρουσίαση της νέας διδακτικής ενότητας:

Παράλληλα με την αφήγηση είναι δυνατό να τεθούν και να απαντηθούν από τους μαθητές και τις μαθήτριες οι ακόλουθες ερωτήσεις:

- Ποια είναι τα γνωρίσματα ενός εθνικού κινήματος και ποια ενός φιλελεύθερου;
- Γιατί η Ελληνική Επανάσταση ήταν εθνικό και πολιτικό κίνημα;
- Ποια στοιχεία επεδίωξαν οι Έλληνες να προβάλουν στον Αγώνα τους;
- Ποιοι ήταν οι στόχοι των οργανωτών της Φιλικής Εταιρείας και ποιοι απ' αυτούς επιτεύχθηκαν;
- Γιατί ο Αλ. Υψηλάντης ανέλαβε την αρχηγία του Αγώνα;

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, μέσω των παραθεμάτων θα διερευνήσουν θέματα της διδακτικής ενότητας.

- Από το παράθεμα του βιβλίου *Εθνικισμός και φιλελευθερισμός* (σσ. 13-14) προσδιορίζονται τα γνωρίσματα των εθνικών και φιλελεύθερων κινήματων.
- Η «ανάγνωση» της εικόνας σ. 15 διευκολύνει στην κατανόηση της επίδρασης που άσκησαν ο εθνικισμός και ο φιλελευθερισμός στην τέχνη του 19ου αιώνα.
- Από το παράθεμα του βιβλίου *Η σημασία της Επανάστασης* (σ. 16) γίνεται αντιληπτή η ευρωπαϊκή διάσταση της Επανάστασης.
- Από το πρόσθετο παράθεμα, που ακολουθεί, διαφαίνεται ο χαρακτήρας και οι στόχοι της Φιλικής Εταιρείας.
- Το απόσπασμα από την Επαναστατική Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη, του σχολικού εγχειριδίου (σ. 17), παρουσιάζει τους λόγους για τους οποίους ο Α. Υψηλάντης κηρύττει την Επανάσταση.

Πρόσθετο παράθεμα

Ο μέγας όρκος των Φιλικών (αποσπάσματα)

Ορκίζομαι ενώπιον του αληθινού Θεού οικειοθελώς ότι θέλω είμαι πιστός εις την Εταιρείαν κατά πάντα και δια πάντα. Δεν θέλω φανερώσει το παραμικρόν από τα σημεία, ή λόγους αυτής, μήτε θέλω δώσει να καταλάβουν ποτέ ότι εγώ ηξεύρω τι περί τούτων κατ' ουδένα τρόπον, μήτε εις συγγενή μου, μήτε εις πνευματικόν μου, μήτε εις φίλον μου.

Ορκίζομαι ότι θέλω τρέφει εις την καρδίαν μου αδιάλλακτον μίσος εναντίον των τυράννων της πατρίδος μου, των οπαδών και ομοφρόνων αυτοίς...

... Η θεία δικαιοσύνη ας εξαντλήσει επί της κεφαλής μου όλους τους κεραυνούς της δικαιοσύνης της, το όνομά μου ας είναι εις αποστροφήν και το υποκείμενόν μου το αντικείμενον της κατάρας και του αναθέματος των ομογενών μου, ανίσως αλησμονήσω μίαν

στιγμήν τας δυστυχίας των και δεν εκπληρώσω το χρέος μου, και ο θάνατος ας είναι η άφευκτος τιμωρία του αμαρτήματός μου, δια να μην μολύνω την αγιότητα της Εταιρείας με την συμμετοχήν μου.

Τ. Βουρνάς, *Η Φιλική Εταιρεία*, 28-36

Διδακτέα Ύλη

Η διδακτέα ύλη του μαθήματος Ιστορίας Γενικής Παιδείας, Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου, για το σχολικό έτος 2020-2021, ορίζεται από το βιβλίο των Ιωάννη Κολιόπουλου, Κωνσταντίνου Σβολόπουλου, Ευάνθη Χατζηβασιλείου, Θεόδωρου Νημά, Χάριτος Σχολινάκη -Χελιώτη, *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)* Γ΄ Γενικού Λυκείου – Γενικής Παιδείας, ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ (2020) και περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες και υποενότητες των Κεφαλαίων:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ (1815-1871)

Εισαγωγή (σ. 9)

1. Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης (1814-1815). Οι υποενότητες: Η σύγκληση του συνεδρίου (σ. 9) Η παλινόρθωση του «παλαιού καθεστώτος» (σ.10-11) Το τέλος του Ναπολέοντα και η ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας (σ. 12)
2. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη. Οι υποενότητες: Οι δυνάμεις της προόδου και οι πολιτικές ανατροπές (σ. 13)
3. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821. Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη. Οι υποενότητες: Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης (σ. 16) Οργάνωση και έκρηξη της επανάστασης (σσ. 16-17) Η πολιτική συγκρότηση των Ελλήνων (σσ. 29-31) Η έκβαση της Επανάστασης (σσ. 31-33)
4. Το ελληνικό κράτος και η εξέλιξη του (1830-1881) (σσ. 34-37)
5. Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος. Οι υποενότητες: Το «Ανατολικό Ζήτημα» ως ιστορικός όρος (σ. 38) Το «Ανατολικό Ζήτημα» κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα (σ. 38)
6. Η Βιομηχανική Επανάσταση (σσ. 41-43)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄. ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΣΤΟΝ 20^ό ΑΙΩΝΑ (1871-1914)

Εισαγωγή (σ. 53)

1. Η ακμή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (σσ. 53-56)
3. Προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας. Οι υποενότητες: Η κατάσταση στο ελληνικό κράτος κατά την πρώτη πεντηκονταετία του βίου του (σ. 60) Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εκσυγχρονιστική πολιτική του (σ. 61) Το Κίνημα στο Γουδή και ο Ελ. Βενιζέλος (σσ. 61-62)
4. Εθνικά κινήματα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Οι τρεις πρώτοι παράγραφοι (σ. 63) και η παράγραφος που αφορά τους Οθωμανούς Τούρκους και το Νεοτουρκικό κίνημα (σσ. 66-67)
5. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913). Οι υποενότητες: Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος (σσ. 68-69) Ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος και η Συνθήκη του Βουκουρεστίου (σ. 73)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄. Ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Εισαγωγή (σ. 75)

1. Οι ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων (1870-1914) (σσ. 75-77)
2. Η διεξαγωγή και η έκβαση του πολέμου (1914-1918). Οι υποενότητες: Ο πόλεμος γίνεται παγκόσμιος (σ. 80) Το μακεδονικό μέτωπο και το τέλος του πολέμου (σ.80) Οι συνέπειες του πολέμου (σσ. 80-81)
3. Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (σσ. 81-84)

4. Το Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων (1919-1920) (σσ. 85-88)
5. Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919-1922) (σσ. 88-93)
6. Η Ρώσικη Επανάσταση. Οι υποενοότητες: Η έκρηξη και η πρώτη φάση της επανάστασης (σ.94) Οκτωβριανή Επανάσταση και η εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος (σ. 95) Η ίδρυση και η οργάνωση της ΕΣΣΔ (σ. 96)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Εισαγωγή (σ. 97)

1. Η δεκαετία 1920-1930. Η υποενοότητα: Οι προκλήσεις κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού (σσ. 99-100)
2. Εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα (1923-1930). Η υποενοότητα: Προς την πολιτική σταθεροποίηση (σ. 101)
3. Η διεθνής οικονομική κρίση και οι συνέπειες της. Η υποενοότητα: Η εκδήλωση και οι συνέπειες της κρίσης (1929-1932) (σ. 104)
4. Η Ελλάδα στην κρίσιμη δεκαετία 1930-1940. Η υποενοότητα: Η πολιτική αστάθεια και η εγκαθίδρυση της δικτατορίας (σσ. 106-107)
5. Ο υπόλοιπος κόσμος. Η υποενοότητα: Η οικονομική ανάκαμψη των ΗΠΑ και η ενίσχυση της διεθνούς θέσης τους (σσ. 109-110)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄. Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Εισαγωγή (σ. 111)

1. Προς νέα ένοπλη αναμέτρηση (σσ. 111-114)
3. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Εθνική Αντίσταση (σσ. 118-124)
4. Η συμμαχική αντεπίθεση και η ολοκληρωτική ήττα της ναζιστικής Γερμανίας - Η συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας. Η υποενοότητα: Η παράδοση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας (σσ. 127-128)
5. Τα εγκλήματα πολέμου κατά της Ανθρωπότητας - Το Ολοκαύτωμα (σσ. 129-132)
6. Ο ανταγωνισμός στο στρατόπεδο των νικητών (σσ. 134-136)
7. Οι συνθήκες Ειρήνης και η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα (σσ. 136-138)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. Ο ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εισαγωγή (σ.139)

1. Η μεταπολεμική οργάνωση της Διεθνούς Κοινωνίας - Η σύσταση και η λειτουργία του ΟΗΕ. Η υποενοότητα: Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) (σσ. 141-142)
2. Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, οι επιπτώσεις του στην Ελλάδα και ο Εμφύλιος Πόλεμος (σ.142-145)
4. Η αποαποικιοποίηση και ο Τρίτος Κόσμος (σσ. 151-153)
5. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση: πραγματικότητες και προοπτικές (σσ. 154-156)
6. Η Ελλάδα έως το 1974 (σσ. 157-159)
7. Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης και η ένταξη στην Ενωμένη Ευρώπη (σσ. 160-162)
8. Το Κυπριακό Πρόβλημα (σσ. 163-165)

ΙΣΤΟΡΙΑ Γενικής Παιδείας Γ΄ Τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου

Οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος

Ο/Η διδάσκων/-ουσα έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει την ύλη με συνοπτικό και αναλυτικό τρόπο. Επειδή το μάθημα διδάσκεται μία (1) ώρα την εβδομάδα, για να μη δημιουργηθούν

κενά στην κατανόηση της ιστορικής συνέχειας, προτείνεται συνοπτική παρουσίαση των ενοτήτων που δεν εντάσσονται στη διδακτέα ύλη, μέσω ιστορικών διαγραμμάτων και παραθεμάτων του σχολικού εγχειριδίου, και αναλυτική παρουσίαση των ενοτήτων, που ορίστηκαν ως διδακτέα. Σε ό,τι αφορά τη διδακτική μεθοδολογία και την αξιοποίηση των ιστορικών παραθεμάτων ισχύουν οι ίδιες οδηγίες με αυτές που προτείνονται για το Ημερήσιο Λύκειο.

Διδακτέα Ύλη

Η διδακτέα ύλη του μαθήματος Ιστορίας Γενικής Παιδείας, Γ΄ τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου, Υποχρεωτικής Επιλογής για τους μαθητές και τις μαθήτριες Ομάδων Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών, Σπουδών Υγείας και Ομάδων Προσανατολισμού Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής, σχολικού έτους 2020-2021, ορίζεται από το βιβλίο των Ι. Κολιόπουλου, Κ. Σβολόπουλου, Ευ. Χατζηβασιλείου, Θ. Νημά, Χ. Σχολινάκη -Χελιώτη, *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)* Γ΄ Γενικού Λυκείου – Γενικής Παιδείας, ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ (2020) και περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες και υποενότητες των Κεφαλαίων:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 19° ΑΙΩΝΑ (1815-1871)

Εισαγωγή (σ.9)

1. Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης (1814-1815). Οι υποενότητες: Η σύγκληση του συνεδρίου (σ. 9) Η παλινόρθωση του «παλαιού καθεστώτος» (σ.10-11) Το τέλος του Ναπολέοντα και η ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας (σ. 12)
2. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη. Οι υποενότητες : Οι δυνάμεις της προόδου και οι πολιτικές ανατροπές (σ. 13)
3. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821. Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη. Οι υποενότητες: Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης (σ. 16) Οργάνωση και έκρηξη της επανάστασης (σ. 16-17) Η πολιτική συγκρότηση των Ελλήνων (σ. 29-31) Η έκβαση της Επανάστασης (σ. 31-33)
4. Το ελληνικό κράτος και η εξέλιξη του (1830-1881) (σ. 34-37)
5. Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος. Οι υποενότητες: Το «Ανατολικό Ζήτημα» ως ιστορικός όρος (σ.38) Το «Ανατολικό Ζήτημα» κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα (σ. 38)
6. Η Βιομηχανική Επανάσταση (σ. 41-43)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 3 και 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄. ΑΠΟ ΤΟΝ 19ο ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ (1871-1914)

Εισαγωγή (σ. 53)

1. Η ακμή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (σ. 53-56)
3. Προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας. Οι υποενότητες: Η κατάσταση στο ελληνικό κράτος κατά την πρώτη πενηκονταετία του βίου του (σ. 60) Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εκσυγχρονιστική πολιτική του (σ. 61) Το Κίνημα στο Γουδή και ο Ελ. Βενιζέλος (σ. 61-62)
4. Εθνικά κινήματα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Οι τρεις πρώτοι παράγραφοι (σ. 63) και η παράγραφος που αφορά τους Οθωμανούς Τούρκους και το Νεοτουρκικό κίνημα (σ. 66-67)
5. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913). Οι υποενότητες: Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος (σ.68-69) Ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος και η Συνθήκη του Βουκουρεστίου (σ. 73)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 1,3 και 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄. Ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Εισαγωγή (σ. 75)

1. Οι ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων (1870-1914) (σ. 75-77)

2. Η διεξαγωγή και η έκβαση του πολέμου (1914-1918). Οι υποενότητες: Ο πόλεμος γίνεται παγκόσμιος (σ. 80) Το μακεδονικό μέτωπο και το τέλος του πολέμου (σ. 80) Οι συνέπειες του πολέμου (σσ. 80-81)

3. Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (σσ. 81-84)

4. Το Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων (1919-1920) (σσ. 85-88)

5. Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919-1922) (σσ. 88-93)

6. Η Ρωσική Επανάσταση. Οι υποενότητες: Η έκρηξη και η πρώτη φάση της επανάστασης (σ.94) Οκτωβριανή Επανάσταση και η εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος (σ.95) Η ίδρυση και η οργάνωση της ΕΣΣΔ (σ. 96)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 3,4 και 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Εισαγωγή (σ.97)

1. Η δεκαετία 1920-1930. Η υποενότητα: Οι προκλήσεις κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού (σσ. 99-100)

2. Εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα (1923-1930). Η υποενότητα: Προς την πολιτική σταθεροποίηση (σ. 101)

3. Η διεθνής οικονομική κρίση και οι συνέπειες της. Η υποενότητα: Η εκδήλωση και οι συνέπειες της κρίσης (1929-1932) (σ. 104)

4. Η Ελλάδα στην κρίσιμη δεκαετία 1930-1940. Η υποενότητα: Η πολιτική αστάθεια και η εγκαθίδρυση της δικτατορίας (σσ. 106-107)

5. Ο υπόλοιπος κόσμος. Η υποενότητα: Η οικονομική ανάκαμψη των ΗΠΑ και η ενίσχυση της διεθνούς θέσης τους (σσ.109-110)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 3,4 και 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄. Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Εισαγωγή (σ. 111)

1. Προς νέα ένοπλη αναμέτρηση (σσ. 111-114)

3. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Εθνική Αντίσταση (σσ. 118-124)

4. Η συμμαχική αντεπίθεση και η ολοκληρωτική ήττα της ναζιστικής Γερμανίας - Η συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας. Η υποενότητα: Η παράδοση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας (σσ.127-128)

5. Τα εγκλήματα πολέμου κατά της Ανθρωπότητας - Το Ολοκαύτωμα (σσ. 129-132)

6. Ο ανταγωνισμός στο στρατόπεδο των νικητών (σσ. 134-136)

7. Οι συνθήκες Ειρήνης και η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα (σσ.136-138)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 3, 5 και 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. Ο ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εισαγωγή (σ. 139)

1. Η μεταπολεμική οργάνωση της Διεθνούς Κοινωνίας - Η σύσταση και η λειτουργία του ΟΗΕ. Η υποενότητα: Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) (σσ. 141-142)

2. Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, οι επιπτώσεις του στην Ελλάδα και ο Εμφύλιος Πόλεμος (σσ. 142-145)

4. Η αποαποικιοποίηση και ο Τρίτος Κόσμος (σσ. 151-153)

5. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση: πραγματικότητες και προοπτικές (σσ. 154-156)

6. Η Ελλάδα έως το 1974 (σσ. 157-159)

7. Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης και η ένταξη στην Ενωμένη Ευρώπη (σσ. 160-162)

8. Το Κυπριακό Πρόβλημα (σσ. 163-165)

Από τις παραπάνω ενότητες θα διδαχθούν αναλυτικά μόνο οι 1, 2, 5, 7 και 8.

Ιστορία Γ΄ Γενικού Λυκείου της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών

Για τη διδασκαλία του μαθήματος θα αξιοποιηθεί το βιβλίο: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας* Γ΄ Γενικού Λυκείου της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών και Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής.

Ως βασικές οδηγίες προτείνονται, παράλληλα με την ερμηνευτική προσέγγιση της ύλης και τη σε βάθος κατανόησή της, η συστηματική αξιοποίηση σωματών ιστορικών πηγών σε έντυπη ή ψηφιακή μορφή.

Προτείνεται να αξιοποιηθούν δύο (2) από τις έξι (6) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως αποκλειστικά στην επεξεργασία των ιστορικών πηγών.

Προτείνεται ακόμη, για την αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών, συνδυασμός της ισχύουσας διαδικασίας αξιολόγησης με την παράλληλη επεξεργασία των ιστορικών πηγών, δίνοντας έμφαση στην εισαγωγή πρακτικών διερευνητικής μάθησης.

Επισημαίνεται ότι ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών και των μαθητριών στο πλαίσιο των Πανελληνίων Εξετάσεων δεν τροποποιείται.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, παράλληλα με τη διδασκαλία ασκούνται στην επεξεργασία ιστορικών πληροφοριών που αντλούν από τα παραθέματα (τα αποσπάσματα κειμένων, τις εικόνες, τους πίνακες, τους χάρτες κ.ά.) του σχολικού εγχειριδίου ή από συμπληρωματικό υλικό, που παρέχει ο/η διδάσκων/-ουσα φωτοτυπημένο ή ψηφιοποιημένο και το οποίο λειτουργεί εν είδει ιστορικής πηγής.

Ο διδάσκων/-ουσα προτείνει κατά την κρίση του προς επεξεργασία και διερεύνηση παραθέματα-πηγές. Μπορεί να αντλήσει πηγές από τα Κριτήρια Αξιολόγησης του ΚΕΕ για την Ιστορία της Γ΄ Λυκείου, το υλικό του ΚΕΓ για τη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία (στους «Ψηφιακούς πόρους για την ελληνική γλώσσα», στην ενότητα «Ιστορία και Λογοτεχνία») και τα συμβατά με τη διδακτέα ύλη ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα του *Φωτόδεντρου*

Ενδεικτικά, στις πηγές μπορεί να γίνεται η ακόλουθη επεξεργασία:

Κατανόηση του περιεχομένου. Αυτή επιτυγχάνεται με την κριτική προσέγγιση των πληροφοριών που παρέχουν τα κείμενα-πηγές. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, δηλαδή, αναλύουν και κατανοούν το περιεχόμενό τους. Επισημαίνουν, εκτός από το κειμενικό είδος και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν, και άλλα στοιχεία του περιεχομένου, όπως τον υποκειμενισμό του συγγραφέα, ενδεχόμενες παραποιήσεις της πραγματικότητας, που μπορεί να οφείλονται σε φανατισμό ή ιδεολογική προκατάληψη, την επιλεκτικότητα ή εσκεμμένη απόκρυψη πληροφοριών, τα ακούσια και εκούσια ψεύδη. Απώτερος στόχος είναι η επισήμανση και η ανάδειξη των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές. Χαρακτηριστικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν είναι τα ακόλουθα:

- Ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
- Ποιες είναι οι απόψεις του συγγραφέα σχετικά με το θέμα;
- Για ποιο λόγο συντάχθηκε το κείμενο;
- Με ποια επιχειρήματα ή τεκμήρια ο συντάκτης του κειμένου στηρίζει τις απόψεις του;
- Προβάλλει κάποια γεγονότα και πρόσωπα ο συγγραφέας και κάποια άλλα αποσιωπά; και για ποιους λόγους;

Μπορούν να συνδυαστούν οι πληροφορίες της πηγής με τις γνώσεις που έχετε;

Ένταξη στα ιστορικά συμφραζόμενα. Αυτή επιτυγχάνεται με την ένταξη των πηγών στον χώρο και τον χρόνο, με την αναγνώριση της εποχής και του ιστορικού περιγύρου στο πλαίσιο

του οποίου δημιουργήθηκαν. Τα τεκμήρια είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα από την εποχή τους, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ενταχθούν σε ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο για να αποκτήσουν υπόσταση. Έτσι δίνεται η δυνατότητα να συνδυαστούν οι πληροφορίες των πηγών με τις υπάρχουσες γνώσεις. Ενδεχόμενες ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

- *Πού και πότε συντάχθηκε το κείμενο;*
- *Ποιοι λόγοι συνέτειναν στη δημιουργία του;*
- *Οι πληροφορίες, που σας παρέχει το παράθεμα, είναι περισσότερες ή είναι πιο συγκεκριμένες από τις ιστορικές σας γνώσεις;*

Διασταύρωση των πληροφοριών. Η «αλήθεια» των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές επικυρώνεται με τη σύγκρισή τους μέσω άλλων πηγών. Η ύπαρξη μίας μόνο πληροφορίας αποτελεί επισφαλές τεκμήριο για την ανάπλαση του παρελθόντος. Η διασταύρωση των πληροφοριών μιας πηγής αξιολογεί την εγκυρότητά της, την αξιοπιστία της ή και το αντίθετο.

Σπουδαιότητα των πηγών. Τελική επιδίωξη της αξιοποίησης των πηγών είναι η επισήμανση των ορίων τους, δηλαδή της σημασίας και του ενδιαφέροντος που έχουν οι παρεχόμενες απ' αυτές πληροφορίες.

Η προαναφερόμενη μέθοδος προσέγγισης και αξιοποίησης των πηγών έχει ως τελικό στόχο τη σύνθεση έγκυρων πληροφοριών και κατ' επέκταση την παραγωγή ουσιαστικού, ιστορικού λόγου.

Κύριο κριτήριο αξιολόγησης αποτελεί ο συνδυασμός των πληροφοριών που αντλούνται από τα παραθέματα-πηγές με τις γνώσεις που παρέχει το σχολικό εγχειρίδιο. Κατ' επέκταση οι μαθητές και οι μαθήτριες ασκούνται όχι στην απλή παράθεση των πληροφοριών των πηγών αλλά στον απαραίτητο συνδυασμό τους και στη σύνθεσή τους στο τελικό κείμενο της απάντησής τους.

Προτείνουμε για την επίτευξη των στόχων ο/η διδάσκων/-ουσα να επισημαίνει στους μαθητές και στις μαθήτριες τις απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες για κάθε παράθεμα. Να εντάσσει κάθε ιστορική πηγή σε στοιχειώδες ιστορικό πλαίσιο, να επισημαίνει βασικά γνωρίσματά της σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής της, το περιεχόμενό της αλλά και τον δημιουργό και τον σκοπό της δημιουργίας της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια κατηγοριοποίηση-αξιολόγηση της πηγής, η οποία βοηθάει στην περαιτέρω επεξεργασία της. Η παραπάνω δραστηριότητα επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, τους βοηθάει στην εξοικείωση της ιστορικής έρευνας, **ωστόσο δεν αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης, με βάση τον τρόπο αξιολόγησης.**

Ενδεικτική διδακτική πρόταση

Διδακτική ενότητα: Το κόμμα των Φιλελευθέρων (*Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ' Γενικού Λυκείου της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών και Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής, έκδοση 2016, σσ. 89-92*)

Περιεχόμενα διδακτικής ενότητας: Οι εκλογές της 8^{ης} Αυγούστου 1910 και οι εκσυγχρονιστές. Το πολιτικό πρόγραμμα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η άνοδος του Ελ. Βενιζέλου στην εξουσία και το έργο της Β' Αναθεωρητικής του 1911. Η οργάνωση του Βενιζελικού κόμματος.

Πορεία διδακτικής προσέγγισης της ενότητας

A. Προετοιμασία της διδακτικής ενότητας

Διδακτικοί στόχοι της ενότητας

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει:

- να γνωρίσουν τους φορείς των νέων ιδεών
- να κατανοήσουν το πολιτικό πρόγραμμα του Ελ. Βενιζέλου
- να αξιολογήσουν το αναθεωρητικό και το νομοθετικό έργο της Βουλής του 1911
- να γνωρίσουν τις δομές οργάνωσης του κόμματος των Φιλελευθέρων.

B. Διεξαγωγή του μαθήματος /Πραγματοποίηση της διδασκαλίας

Αφόρμηση: Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναφέρουν τα γεγονότα που οδήγησαν στην ίδρυση του Στρατιωτικού Συνδέσμου και στην πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την ίδρυσή του.

α) Ερμηνευτική προσέγγιση της ενότητας με αφήγηση και κατευθυνόμενο διάλογο, μέσω των ακόλουθων ερωτήσεων:

- Ποιοι ήταν οι πολιτικοί φορείς των νέων ιδεών;
- Ποιο ήταν το πολιτικό νόημα του συνθήματος «ανόρθωσις»;
- Ποια κόμματα-παρατάξεις πήραν μέρος στις εκλογές και ποια ήταν τα αποτελέσματα των εκλογών;
- Να επισημάνετε τις συνθήκες εμφάνισης του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πολιτική ζωή της χώρας, αξιοποιώντας κατάλληλα τα παραθέματα που σας δίνονται.
- Να αναλύσετε το πολιτικό πρόγραμμα του Ελ. Βενιζέλου, αξιοποιώντας τα παραθέματα που σας δίνονται.
- Κάτω από ποιες συνθήκες ο Ελ. Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία;
- Ποιες ήταν οι σημαντικότερες συνταγματικές τροποποιήσεις και ποιες οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που έγιναν στο πλαίσιο της Β' Αναθεωρητικής του 1911;
- Να προσδιορίσετε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κόμματος των Φιλελευθέρων.

β) Διαγραμματική παρουσίαση περιεχομένου παράλληλα με την ερμηνευτική προσέγγιση.

γ) Διερευνητική διαδικασία με την αξιοποίηση παραθεμάτων. Εκτός από το παράθεμα του βιβλίου (22, σσ. 89-90) αξιοποιούνται και τα ακόλουθα, πρόσθετα παραθέματα-πηγές. Επειδή τα παραθέματα επικεντρώνονται στην άφιξη του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Αθήνα και στην ομιλία που εκφώνησε στο Σύνταγμα, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν το ίδιο θέμα από διαφορετικές οπτικές.

δ) Πίνακας με έννοιες-κλειδιά: *ανόρθωσις - Κοινωνιολογική Εταιρεία - εκσυγχρονιστές - αναθεώρηση συντάγματος - Λέσχη Φιλελευθέρων.*

Πρόσθετα παραθέματα

Κείμενο Α

Ο Κρης πολιτικός, ο οποίος εκλέχτηκε χωρίς να συμμετέχει στον προεκλογικό αγώνα, παραιτήθηκε στις 30 Αυγούστου από το αξίωμα του πρωθυπουργού της αυτόνομης Κρήτης και έξι ημέρες αργότερα έφτασε στον Πειραιά. Από το μπαλκόνι του «Grand Hôtel»

στην Πλατεία Συντάγματος εκφώνησε στις 5 Σεπτεμβρίου την πασίγνωστη εκείνη προγραμματική ομιλία με την οποία παρουσιάστηκε ως «σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών» και όχι ως αρχηγός ενός νέου κόμματος -μόνο στη βουλή θα ιδρυόταν το κόμμα της ανανέωσης, όταν θα βρισκόταν μαζί με ομοφρονούντες.

G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμ. Β΄, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2004, σ. 780

Κείμενο Β

Το διαφαινόμενο νέο αδιέξοδο έλυσε και πάλι ο Βενιζέλος, που ήρθε οριστικά στην Αθήνα στις 5 Σεπτεμβρίου. Την ίδια ημέρα εκφώνησε τον πρώτο του πολιτικό λόγο στην Ελλάδα, από εξώστη στην πλατεία Συντάγματος. Κατεзоχήν ιστορική στιγμή υπήρξε η αντιπαράθεσή του με μερίδα του συγκεντρωμένου πλήθους που φώναζε «Συντακτική!». Σώπασαν τελικά, όταν ο Βενιζέλος για τρίτη φορά επέμεινε ότι είχε προτείνει (τον Ιανουάριο) τη σύγκληση Αναθεωρητικής Βουλής. Στη συνέχεια αρνήθηκε ότι ήταν αντιδυναστικός.

Γ. Θ. Μαυρογορδάτος, *Ο Εθνικός Διχασμός 1915*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2015, σσ. 27-28

Λατινικά Β΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού ΓΕΛ

Διδακτέα ύλη

Για τη διδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών στη Β΄ τάξη του Ημερήσιου και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- το εγχειρίδιο: Μ. Πασχάλης, Γ. Σαββαντίδης, *Λατινικά τ. Α΄* και το βιβλίο αναφοράς:
- Α. Τζάρτζανος, *Λατινική Γραμματική*.

Ως διδακτέα ύλη του μαθήματος των Λατινικών της Β΄ Τάξης του Ημερήσιου και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών ορίζεται η παρακάτω ύλη από το εγχειρίδιο Λατινικά τ. Α΄ των Μ. Πασχάλη, Γ. Σαββαντίδη:

1. Από την **Εισαγωγή** διδάσκονται σε δύο (2) διδακτικές ώρες οι Ενότητες: α) Λατινική Γλώσσα και Λογοτεχνία: Η λατινική γλώσσα, Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Εποχές της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. β) Η εξέλιξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας: Κλασική εποχή: α. Οι χρόνοι του Κικέρωνα, β. Αυγούστειοι χρόνοι.
2. Οι **Ενότητες Ι-ΧV**.

Οδηγίες διδασκαλίας

Το Π.Σ. που θα εφαρμοστεί το τρέχον σχολικό έτος αποτελεί **μεταβατικό** Π.Σ. και εξυπηρετεί τον αναπροσανατολισμό της διδασκαλίας του μαθήματος. Δεδομένου όμως ότι παραμένει σε ισχύ το σχολικό εγχειρίδιο των Μ. Πασχάλη- Γ. Σαββαντίδη, *Λατινικά Λυκείου, Α΄* τεύχος, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» που έχει γραφεί με τις κατευθύνσεις και τα κριτήρια του προηγούμενου Π.Σ., ακολουθούν ορισμένες επισημάνσεις που αφορούν τη διδασκαλία του μαθήματος στη Β΄ τάξη Ημερήσιου και Εσπερινού ΓΕΛ, βάσει του μεταβατικού Π.Σ.

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Γενικού Λυκείου ως βαθμίδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που παρέχει γενική παιδεία αλλά και βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, το μάθημα των Λατινικών δύναται, ανάμεσα σε άλλα, να συμβάλει στην

προαγωγή της κριτικής σκέψης, στην καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας των μαθητών και των μαθητριών σε εθνικό επίπεδο, σε ευρωπαϊκό, κ.λπ. και στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στις ηθικές αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Το μάθημα των Λατινικών συμβάλλει στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας, αφού ο κύριος χαρακτήρας του είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός και ειδικότερα αρχαιολογιστικός. Η διδασκαλία του αποβλέπει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τη λατινική γλώσσα, που θα επιτρέψει στη συνέχεια μια πρώτη γνωριμία τους με τη ρωμαϊκή γραμματεία και τον κόσμο που τη δημιούργησε.

Η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία συναποτελούν με την αρχαία ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία τις δύο στέρες βάσεις, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ιστορικά ο ευρωπαϊκός κόσμος. Η εξοικείωση των μαθητριών και των μαθητών με τη λατινική γλώσσα/λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους τους συνειδητοποίηση της στενής σχέσης της με το έτερο, το αρχαιοελληνικό σκέλος της κλασικής παιδείας. Δεν πρόκειται, ασφαλώς, μόνο για τις εμφανείς ομοιότητες στη δομή της γλώσσας, τις κοινές ρίζες των λέξεων και τα πολυάριθμα δάνεια εκατέρωθεν ή την επιρροή που δέχθηκε η λατινική λογοτεχνία από τους Έλληνες συγγραφείς και ποιητές. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι πολλές λέξεις των ευρωπαϊκών γλωσσών (αγγλική, γαλλική, ισπανική, κ.λπ.) προέρχονται από τη Λατινική. Πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει να κατανοηθεί ότι η διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής λογοτεχνίας και ευρύτερα του ελληνικού πολιτισμού πραγματοποιήθηκε με την ακμή της ρωμαϊκής παρουσίας στην ιστορία. Η σημερινή εικόνα για το παρελθόν μας, άλλωστε, έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της ρωμαϊκής πρόσληψης που προηγήθηκε. Επίσης, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού ως προϊόντος αδιαχώριστου από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι χρήσιμο να συνειδητοποιηθεί ότι πτυχές του πολιτισμού, π.χ. το Δίκαιο, η Ιατρική, η Φαρμακευτική, η Χημεία, έχουν συγκεκριμένες και μεγάλες οφειλές στη ρωμαϊκή συνιστώσα.

Για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών, επιβάλλεται η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται και από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο, την πρόσκτηση, έστω και σε στοιχειώδη βαθμό, μιας «ρωμαιογνωσίας», ώστε να είναι ορατό το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε, μιλήθηκε και εξελίχθηκε ως γλώσσα λογοτεχνίας και επιστήμης η κλασική αυτή γλώσσα. Αυτό θα συντελέσει στην ουσιαστική συνειδητοποίηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς ως τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού ευρύτερα, στοιχείο που οδηγεί και στον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Η σύγχρονη διδακτική προσέγγιση των κλασικών κειμένων (και τέτοια, ως γνωστόν, είναι και τα λατινικά κείμενα) πρέπει να στοχεύει στην ανάδειξη του πολιτισμού που αποτυπώνει το κείμενο και στη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθητριών από το ενδιαφέρον για τη γλώσσα του κειμένου στο περιεχόμενο και την κατανόησή του, αξιοποιώντας ως μέσο την ανασύνθεση ιστορικών, θρησκευτικών, πολιτικών και άλλων στοιχείων που ενυπάρχουν σε αυτό.

Η προσέγγιση του κειμένου οφείλει να είναι κειμενοκεντρική και μαθητοκεντρική και να παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό για διαμορφωτική αξιολόγηση. Με την κειμενοκεντρική μέθοδο δίνεται έμφαση στη διδασκαλία των στοιχείων εκείνων που επιτρέπουν την κατανόηση των μηχανισμών οργάνωσης του λόγου σε επίπεδο πρότασης και κειμένου. Η κατανόηση της δομής της λατινικής γλώσσας και η διδασκαλία των φαινομένων της γραμματικής και του συντακτικού οφείλει να στηρίζεται στη συγκριτική προσέγγισή τους

με τα αντίστοιχα, όπου αυτά υφίστανται, φαινόμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας, ώστε να κατακτηθεί βαθμιαία ολοκληρωμένη γνώση με τρόπο οικονομικό και αποτελεσματικό. Με τον σύγχρονο τρόπο γλωσσικής διδασκαλίας αποφεύγεται η πρόταξη της θεωρίας και επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν τη δομή της γλώσσας, τη λειτουργία των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων και το περιεχόμενο των κειμένων. Συνιστάται η προσέγγιση της γλωσσικής δομής να μη γίνεται με τρόπο ρυθμιστικό-κανονιστικό. Με παιγνιώδεις επινοήσεις να οδηγούνται οι μαθητές και οι μαθήτριες στη βιωματική προσέγγιση και στην πρόσληψη των αξιών που υπηρετούν τα κείμενα.

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να μελετήσουν βασικά στοιχεία του λατινικού γλωσσικού συστήματος –γραμματικοσυντακτικές δομές και φαινόμενα– και να κατανοούν και να ερμηνεύουν κείμενα, βάσει ενός γλωσσικού υπομνηματισμού
- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική, ώστε να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές
- να αντιληφθούν τις γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο
- να είναι σε θέση να κατανοούν όρους, έννοιες και εκφράσεις ή αποφθέγματα που χρησιμοποιούνται συχνά στον έντυπο και ηλεκτρονικό λόγο και να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής
- να επισημάνουν βασικές εκφραστικές ιδιαιτερότητες της λατινικής γλώσσας (ακρίβεια, σαφήνεια, κ.λπ.)
- να γνωρίσουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό εγχειρίδιο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.)
- να γνωρίσουν κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων.

Το μάθημα των Λατινικών διδάσκεται στη Β΄ Τάξη Ημερήσιου και Εσπερινού ΓΕΛ για δύο (2) ώρες εβδομαδιαίως. Τα κείμενα που αξιοποιούνται στη διδασκαλία συνοδεύονται από εισαγωγικό σημείωμα στην ελληνική γλώσσα, ούτως ώστε να προηγείται η νοηματική οικείωση με το κείμενο και να υπάρχει μια γενική εικόνα για θέματα που αφορούν τη ρωμαϊκή σκέψη και ιδεολογία. Τα κείμενα συνοδεύονται, επίσης, από υποστηρικτικό λεξιλόγιο και αναφορές σε ετυμολογικές συγγένειες με παράθεση των αντίστοιχων λέξεων της Αρχαίας ή Νέας Ελληνικής, και από φαινόμενα γραμματικής και συντακτικού που εμφανίζονται στα αντίστοιχα κείμενα, συνοδευόμενα από παραδείγματα και ασκήσεις.

Για την εξέταση στο μάθημα των Λατινικών της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών της Β΄ τάξης Ημερήσιου και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου δίνεται στους μαθητές και τις μαθήτριες διδαγμένο κείμενο ή συνδυασμός κειμένων συνολικής έκτασης 10-12 στίχων και ζητείται από αυτούς/ές:

α) να το μεταφράσουν στη Νέα Ελληνική

β) να απαντήσουν στις εξής παρατηρήσεις:

- μία (1) παρατήρηση κλειστού τύπου από την Εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου

- μία (1) παρατήρηση ανοικτού ή κλειστού τύπου από το εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου σε συνάρτηση με το περιεχόμενο του κειμένου
- μία (1) παρατήρηση ετυμολογική: Συσχέτιση λέξεων της Λατινικής με λέξεις που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική. Προς τούτο οι διδάσκοντες/ουσες αξιοποιούν και τα *Ετυμολογικά* του σχολικού βιβλίου. Η συσχέτιση λατινικών λέξεων με ετυμολογικά συγγενείς λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής ή με λέξεις που προέρχονται από σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες, να γίνεται **μόνο** για δραστηριότητες στην τάξη
- μία (1) παρατήρηση που θα αξιοποιεί τη χρήση στερεότυπης λατινικής φράσης ή λέξης (**μόνο** από τις φράσεις ή λέξεις που βρίσκονται στο Παράρτημα που ακολουθεί) στο κατάλληλο κειμενικό περιβάλλον της ΝΕ
- δύο (2) παρατηρήσεις Γραμματικής
- μία (1) παρατήρηση Συντακτικού.

Καθεμία από τις παρατηρήσεις Γραμματικής και Συντακτικού μπορεί να αναλύεται σε δύο (2) ισοδύναμα υποερωτήματα.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Για τη διευκόλυνση των διδασκόντων/ουσών στη διδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών, σε σύντομο χρονικό διάστημα θα τεθεί υπόψη τους ενδεικτικό σενάριο διδασκαλίας του μαθήματος των Λατινικών.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- Αντιστοίχιση λατινικών λέξεων και της σημασίας τους στα ΝΕ.
- Ένθεση στερεότυπης λατινικής φράσης στο κατάλληλο κειμενικό περιβάλλον της ΝΕ.
- Ασκήσεις γραμματικής, ανοικτού ή κλειστού τύπου –πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης / σύζευξης, κ.ά.
- Ασκήσεις συντακτικού ανοικτού ή κλειστού τύπου –πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης / σύζευξης, κ.ά.
- Αξιοποίηση της γνώσης των γραμματικών / συντακτικών φαινομένων της Νέας Ελληνικής, και κατά περίπτωση, της Αρχαίας Ελληνικής για τη διδασκαλία / κατανόηση των αντίστοιχων φαινομένων της Λατινικής, τηρουμένων των αναλογιών
- Συζήτηση-άσκηση-σύντομη προαιρετική εργασία, για π.χ. την οικουμενικότητα του ρωμαϊκού *imperium*, τις αντιλήψεις για τη θεϊκή αποστολή της Ρώμης, τα πατροπαράδοτα ήθη των Ρωμαίων, δεισιδαιμονίες ή θρησκευτικές αντιλήψεις, όψεις της καθημερινότητας, τη χρήση της λογοτεχνίας ως μέσου πολιτικής προπαγάνδας, θέματα πατρωνίας ή λογοκρισίας, ανάλογα με τις μικρές ευκαιρίες που δίνουν τα κείμενα
- Σχόλιο για την άσκηση της κριτικής σκέψης με αφορμή ζητήματα ιδεών ή αξιών, όπως προκύπτουν από τα κείμενα
- Επισκόπηση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, με βάση την Εισαγωγή του σχολικού βιβλίου, αλλά χρήση της στο πλαίσιο κριτικής ανάγνωσης ορισμένων μόνο σημείων, κατά την κρίση των διδασκόντων
- Προαιρετικές εργασίες, π.χ. κατασκευή χάρτη με την εξέλιξη του ρωμαϊκού κράτους, αναζήτηση ιστορικών βίντεο, διαγραμμάτων με τους Ρωμαίους

συγγραφείς και ποιητές σε χρονολογική και ειδολογική κατάταξη (με τη μορφή εννοιολογικού χάρτη – mind map), σύνθεση δημιουργικής εργασίας, κ.ά.

- Χρήση νέων τεχνολογιών: σύνθεση ή αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων, αξιοποίηση βίντεο, ντοκιμαντέρ, φιλμογραφίας, φωτογραφίας, ψηφιακών λεξικών, έγκυρων διαδικτυακών τόπων για την παρουσίαση επιμέρους πτυχών που αφορούν τη λογοτεχνία, τη ρωμαϊκή ιστορία, την ίδρυση της Ρώμης. Εικονική περιήγηση σε μουσεία, παραστάσεις της νεότερης ή σύγχρονης τέχνης που είναι εμπνευσμένες από τις σχετικές μυθολογικές ιστορίες, κ.λπ.
- Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνονται ως ενδεικτικές εναλλακτικές δυνατότητες εμπλουτισμού του μαθήματος. Ο/Η διδάσκων/ουσα με ενσυναίσθηση θα λάβει υπόψη τα χαρακτηριστικά των μαθητών του και των μαθητριών του και θα αξιοποιήσει τις πιο πρόσφορες, κατά την κρίση του, εναλλακτικές δυνατότητες, ανάλογα με τις κλίσεις και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μελών κάθε επιμέρους μαθητικής κοινότητας.

Ενδεικτικό υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό

- Η ενδεικτική βιβλιογραφία που παρέχεται από το βιβλίο καθηγητή
- Θ. Παπαγγελής, (2006). *Η Ρώμη και ο κόσμος της*. «Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση». Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Διαθέσιμο στο http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.htm
- Β. Φυντίκογλου, Χ. Τσίτσιου-Χελιδόνη, (2015). *Lingua Latina*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο http://hdl.handle.net/11419/24_09, (σσ. 190-201).
- Αξιοποίηση ψηφιακών διδακτικών πόρων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.
- Ταινίες τεκμηρίωσης
- Χρήση των TLG / TLL για αναζήτηση κειμένων και εξοικείωση ή απλή γνωριμία των μαθητών και των μαθητριών με έγκυρους διαδικτυακούς τόπους και ψηφιακά εργαλεία σχετικά με την αρχαιογνωσία. π.χ. <http://www.perseus.tufts.edu/>
- Online λεξικά, π.χ. <https://logeion.uchicago.edu/>
- *A Latin Dictionary. Founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary. revised, enlarged, and in great part rewritten by*. Charlton T. Lewis, Ph.D. and. Charles Short, LL.D. Oxford. Clarendon Press. 1879. Διαθέσιμο στο <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>
- *Λεξικόν λατινοελληνικόν /το μεν πρώτον συνταχθέν και εκδοθέν υπό του εκ Βρέμης της Γερμανίας Ερρίκου Ουλερίχου, είτα δε το δεύτερον τρίτον και τέταρτον επεξεργασθέν και πλουτισθέν λέξεσι και σημαινομένοις υπό Στεφ. Α. Κουμανούδη, Εν Αθήναις 1884, διαθέσιμο στο <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/d/d/f/metadata-413-0000136.tkl>*

- Ι. Σταματάκος, *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, (Απάνθισμα Ρητών, Γνωμικών, Αποφθεγμάτων και Παροιμιωδών φράσεων, Β' Εκ της Λατινικής)* Αθήνα 2012 (ανατ.)
- Διαγράμματα και πίνακες για τη ρωμαϊκή πολιτισμική και πολιτική ιστορία, τη λατινική γλώσσα (γραμματική, συντακτικό, λεξιλόγιο).
- Ιστορικοί χάρτες του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου.
- Πολυτροπικά κείμενα, εννοιολογικοί χάρτες, πίνακες, κ.ά.
- Μουσεία για ανεύρεση εικαστικού υλικού (π.χ. <https://www.britishmuseum.org/>, <https://www.metmuseum.org/art/collection>, <https://www.namuseum.gr/>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Λατινικές φράσεις που είναι σε χρήση στον νεοελληνικό λόγο

- **A.C. (ante Christum)** προ Χριστού (π.Χ.)
- **A.D. Anno Domini** (κατά λέξη: έτος Κυρίου) μετά Χριστόν (μ.Χ.)
- **ad hominem (argumentum)** επιχειρήμα που απευθύνεται επιθετικά εναντίον του προσώπου και όχι εναντίον της θέσης που το πρόσωπο αυτό εκφράζει, η προσωπική επίθεση, η απάντηση/επίθεση στο πρόσωπο που εξέφρασε μια άποψη με την οποία διαφωνούμε, αντί η απάντηση να αφορά την άποψη αυτή
- **ad populum (argumentum)** επιχειρήμα που αποτελεί μια ψευδή θέση αλλά αντλεί τη βαρύτητά του από την ευρεία απήχηση της θέσης αυτής
- **altera pars** η άλλη πλευρά, η άλλη άποψη
- **alter ego** το άλλο Εγώ, το δεύτερο Εγώ, το πρόσωπο με το οποίο ταυτίζεται κανείς, το συμπλήρωμά του, ο άλλος του εαυτός
- **A.M. (Ante Meridiem)** προ μεσημβρίας (π.μ.)
- **a posteriori** εκ των υστέρων
- **a priori** εκ των προτέρων
- **ca., cir., circ. (circa)** περί, περίπου
- **carpe diem** εκμεταλλεύσου τη μέρα (Οράτιος, Ωδ. 1.11.8)
- **casus belli** κατά λέξη: περίπτωση πολέμου. Συχνότερα χρησιμοποιείται με την έννοια «αιτία πολέμου»
- **Curriculum Vitae, CV** (κατά λέξη: η πορεία του βίου), το βιογραφικό σημείωμα
- **de facto** εκ των πραγμάτων, αυτό που προκύπτει από τα πράγματα, από την πραγματικότητα, στην πραγματικότητα. Πολιτικός και διπλωματικός όρος που δηλώνει ότι πράξη, ενέργεια, κατάσταση, απαίτηση, κ.λπ.
- **de iure** εκ του δικαίου, εκ του νόμου, νομίμως, αυτό που προκύπτει από την εφαρμογή του δικαίου, νομικά. Πολιτικός και διπλωματικός όρος που δηλώνει ότι πράξη, ενέργεια, κατάσταση, κ.λπ., που προέκυψε από την εξέλιξη των γεγονότων, αναγνωρίζεται ως πραγματική, παρόλο που η νομιμότητά της αμφισβητείται ή δεν έχει ακόμη οριστικοποιηθεί
- **erga omnes** έναντι όλων
- **et alii, et al.** και άλλοι, και άλλα, κ.ά.
- **et cetera, etc.** και λοιπά, κ.λπ.
- **ex cathedra** «από καθέδρας». Λέγεται για ομιλητή που εκφράζεται με ύφος αυθεντίας ή από θέση που του δίνει το δικαίωμα να θεωρείται αυθεντία
- **exempli gratia, e.g.** παραδείγματος χάριν (π.χ.)

- **ex officio** αυτό που προκύπτει από τη θέση καθήκοντος κάποιου, από τη θέση κάποιου, από το αξίωμα κάποιου
- **in medias res** στο μέσο της υπόθεσης ή της πλοκής
- **in memoriam** εις μνήμην, στη μνήμη κάποιου
- **lapsus linguae** γλωσσικό λάθος, λάθος εκ παραδρομής στην ομιλία
- **lapsus calami** λάθος της γραφίδας, λάθος εκ παραδρομής στον γραπτό λόγο
- **mea culpa** λάθος μου
- **memorandum** μνημόνιο, υπόμνημα
- **modus operandi (M.O.)** τρόπος ενέργειας
- **modus vivendi** τρόπος ζωής
- **moratorium** καθυστέρηση
- **mutatis mutandis** τηρουμένων των αναλογιών, μετά τις απαραίτητες αλλαγές
- **passim** σποράδην, σποραδικά, εδώ κι εκεί, σε διάφορα σημεία του κειμένου
- **persona grata** πρόσωπο επιθυμητό, ευπρόσδεκτο
- **persona non grata** πρόσωπο ανεπιθύμητο
- **placebo** (κατά λέξη: θα προσφέρω ευχαρίστηση, ικανοποίηση) φάρμακο που χορηγείται στον ασθενή για ψυχολογική του στήριξη παρά για τη θεραπεία της αρρώστιας του
- **P.M. (Post Meridiem)** μετά μεσημβριαν (μ.μ.)
- **primus inter pares** πρώτος μεταξύ ίσων
- **prima facie** εκ πρώτης όψεως
- **scripta manent** τα γραπτά μένουν
- **(sic)** έτσι ακριβώς (γραμμένο, διατυπωμένο κ.λπ.). Βρίσκεται πάντα σε παρένθεση και δίνει έμφαση σε ένα στοιχείο του λόγου που πρέπει να προσέξει ο αναγνώστης, επειδή αυτό είναι εσφαλμένο, παράδοξο ή αδόκιμο
- **sine qua non** (συχνά μαζί με τις λέξεις **conditio, causa**) (κατάσταση, αιτία) εκ των ων ουκ άνευ, αναγκαία προϋπόθεση
- **s.o.s. (si opus sit)** αν χρειάζεται, αν υπάρχει ανάγκη
- **status quo** (κατά λέξη: η κατάσταση στην οποία...) η ισχύουσα κατάσταση
- **sui generis** (κατά λέξη: του δικού του γένους) ιδιόμορφος, ιδιότυπος. Λέγεται συνήθως ως χαρακτηρισμός προσώπων ή καταστάσεων που έχουν κάτι το ιδιαίτερο, ιδιότητα χαρακτηριστική των ίδιων και μόνο
- **tabula rasa** (κατά λέξη: άγραφη πλάκα, αποξεσμένος, σβησμένος πίνακας). Λέγεται για τον νου, που θεωρείται ως κάτι άγραφο, κενό, πριν γεμίσει με εντυπώσεις, γνώσεις, εμπειρίες
- **terra incognita** άγνωστη γη, άγνωστος τόπος, άγνωστο θέμα, αντικείμενο
- **urbe et orbi** στην πόλη και στην οικουμένη, στην πόλη και σε ολόκληρο τον κόσμο, δηλαδή παντού
- **verbatim** κατά λέξη, ακριβώς
- **vs. (versus)** εναντίον (κάποιου)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β΄ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

Στ. Βιρβιδάκης, Β. Καρασμάνης, Χ. Τουρνά, *Αρχές Φιλοσοφίας*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Σημαντικές Επισημάνσεις

Η φιλοσοφία ως ζωντανή πρακτική μπορεί και πρέπει να διδάσκεται με ποικίλες μεθόδους διδασκαλίας, χωρίς αυστηρή τυποποίηση και άκαμπτες προεπιλογές. Η παράθεση για παράδειγμα φιλοσοφικών θεωριών με στόχο την απομνημόνευσή τους δεν ενδείκνυται. Άλλωστε, η ίδια η φιλοσοφία και η ιστορία της μάς προσφέρουν ποικίλες μεθόδους του φιλοσοφείν. Για να φανεί αυτή η ποικιλία, απαιτείται:

- η εισαγωγική παρουσίαση των πτυχών του ενός φιλοσοφικού προβλήματος,
- η παρουσίαση των βασικών σημείων από θεωρίες που διατυπώθηκαν για τη λύση του σε συνδυασμό με την επεξεργασία επιλεγμένων χωρίων από κλασικά και σύγχρονα φιλοσοφικά κείμενα που εμπεριέχονται στο σχολικό βιβλίο, επειδή κεντρικό ρόλο στη διδασκαλία παίζει ο ίδιος ο φιλοσοφικός λόγος,
- η συζήτηση φιλοσοφικών προβλημάτων που μπορούν να εντοπισθούν σε άλλες μορφές λόγου (π.χ. λογοτεχνία) ή γενικότερα ανθρώπινης δημιουργίας (λ.χ. επιστήμη, τεχνολογία, εικαστικές τέχνες, μουσική, κινηματογράφος),
- η διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση των φιλοσοφικών προβλημάτων.

Οι πρώτες δύο δράσεις είναι αυτονόητες σε κάθε κεφάλαιο του βιβλίου, ενώ οι υπόλοιπες μπορούν να γίνουν εναλλακτικά, ανάλογα με τον προγραμματισμό της διδασκαλίας. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι συστατικό του φιλοσοφείν από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα είναι το «λόγον διδόναι», νοούμενο ως αναζήτηση έγκυρων επιχειρημάτων για τη δικαιολόγηση των θέσεων που θέλουμε να υποστηρίξουμε, και όχι απλώς η δογματική προβολή αυτών των θέσεων, όσο αξιοπρόσεκτες ή σωστές και να μας φαίνονται. Για αυτό και τα κείμενα στο τέλος της κάθε ενότητας είναι χρήσιμο να αξιοποιούνται, με σκοπό, στο μέτρο του δυνατού, την ανασυγκρότηση, την τεκμηρίωση, ή και την αμφισβήτηση των κυριότερων επιχειρημάτων που αναφέρονται σε κάθε κεφάλαιο (στις περισσότερες ενότητες τα παραθέματα επαρκούν για να αναζητηθούν οι βασικές παράμετροι του κάθε κεφαλαίου).

Πρέπει, επίσης, να τονίσουμε τη σχέση της φιλοσοφίας με πνευματικές ανησυχίες που προκύπτουν από πρακτικές ασχολίες, από τις προσπάθειες γνώσης του κόσμου, ελέγχου της φύσης και ρύθμισης των ανθρώπινων σχέσεων, από την επιστήμη, την πολιτική, την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη θρησκεία. Η διαθεματική προσέγγιση που υιοθετείται στο βιβλίο, και η πλούσια εικαστική πλαισίωση με γελοιογραφίες και πίνακες γνωστών ζωγράφων, στηρίζεται στην ευρεία χρήση παραδειγμάτων με αναφορά σε ηθικά και πρακτικά διλήμματα, αλλά και σε κοινές εμπειρίες που μας κάνουν να φιλοσοφήσουμε. Φυσικά, αυτή η διάσταση μπορεί να ενισχυθεί με πρωτοβουλίες του ίδιου του/της εκπαιδευτικού π.χ. με ανάθεση εργασιών είτε στο πλαίσιο της διδακτέας ύλης είτε στο πλαίσιο αξιοποίησης ενότητων του σχολικού βιβλίου που ο ίδιος/η ίδια κρίνει ότι θα ενδιέφεραν πιθανόν τους μαθητές και τις μαθήτριες, έστω και αν αυτές δεν εντάσσονται στην προτεινόμενη διδακτέα ύλη.

Σημαντική παράμετρος, τέλος, στη διδακτική του μαθήματος αποτελεί η αξιοποίηση και των Νέων Τεχνολογιών, του κινηματογράφου είτε ως αφόρμησης είτε ως ευκαιρίας για δημιουργικές συνθετικές εργασίες.

Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

**Πρώτη Θεματική Ενότητα-Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει;
(± 6 διδακτικές ώρες)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα πρώτη: Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης.

Ενότητα δεύτερη: Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας.

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες: 1. Βασικοί κλάδοι της Φιλοσοφίας 3. Φιλοσοφία και επιστήμες

Ενότητα τέταρτη: Φιλοσοφία και κοινωνία: 1. Αμφισβητήσεις της αξίας της φιλοσοφίας 2. Η χρησιμότητα της φιλοσοφίας.

Σημείωση: Είναι καλό από την πρώτη κιόλας θεματική ενότητα να γίνει αντιληπτό στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι στόχος του μαθήματος δεν είναι η παθητική απομνημόνευση παραγράφων, σελίδων κ.λπ., αλλά η κατανόηση των φιλοσοφικών ερωτημάτων και η πειστική πραγμάτευσή τους. Γι' αυτό και η διδακτική προσέγγιση είναι χρήσιμο να εστιάζει στα κύρια σημεία των επιμέρους ενοτήτων, χωρίς έμφαση στις λεπτομέρειες.

Διδακτική πρόταση: Να αξιοποιηθούν οι εικόνες του σχολικού βιβλίου και να επιχειρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά ομάδες να τις προσεγγίσουν και να τις σχολιάσουν όχι από άποψη τεχνολογίας ή καλλιτεχνικού ρεύματος, αλλά αξιοποιώντας τις γνώσεις που αποκόμισαν από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα ως ερεθίσματα για το τι είναι η φιλοσοφία. Ο σχολιασμός των ομάδων μπορεί να έχει και τον χαρακτήρα παρουσίασης με τις αντίστοιχες εικόνες (από την ψηφιακή έκδοση του σχολικού βιβλίου) μέσα στην τάξη με τη χρήση λογισμικού προβολής ή και βίντεο.

Ενδεικτικές λέξεις-κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πρώτης θεματικής ενότητας: *αμφισβήτηση της φιλοσοφίας, απορία, γνωσιολογία, ερωτήματα ανοιχτά, θεωρία, κοινωνικός ρόλος φιλοσοφίας, οντολογία, πρακτική φιλοσοφία, πράξη, σοφία, τέχνη του βίου, υπόθεση, χρησιμότητα της φιλοσοφίας*

**Δεύτερη Θεματική Ενότητα: Η μεθοδολογία της Φιλοσοφίας – Επιχειρήματα
(± 3 διδακτικές ώρες)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες: 2. Επιχειρήματα (έγκυρο, ορθό, παραγωγικό, επαγωγικό επιχείρημα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα πέμπτη: Αριστοτελική λογική: 1. Έννοιες (**μόνο:** πλάτος – βάθος έννοιας, γένος – είδος έννοιας, ειδοποιός διαφορά) 3. Συλλογισμοί (**μόνο:** ελάσσων όρος, μείζων όρος, μέσος όρος, προκείμενες, συμπέρασμα)

Σημείωση: Είναι προφανές ότι σε αυτήν τη θεματική ενότητα αξιοποιούνται και προγενέστερες γνώσεις των μαθητών και των μαθητριών π.χ. από το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Επίσης, είναι καλό να κατανοήσουν τους σχετικούς όρους μέσα από παραδείγματα και έξυπνες ασκήσεις, και όχι να τους απομνημονεύσουν. Ενδεχομένως, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά και στα λεγόμενα σοφίσματα - λογικές πλάνες (π.χ. *ad hominem* επιχείρημα, *επιχείρημα ad populum*, η *προσφυγή στην αυθεντία*, «λήψη του ζητουμένου», εσπευσμένη γενίκευση), αξιοποιώντας και άλλες πηγές, όπως το βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Λυκείου.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της δεύτερης θεματικής ενότητας: *εγκυρότητα, επαγωγή, επιχείρημα, λογική, παραγωγή, πεποιθήσεις, πλάνες (λογικές), σοφίσματα, συλλογισμός*

Τρίτη Θεματική Ενότητα: Κατανοώντας την πραγματικότητα: οι απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη για την πηγή της γνώσης

(± 7 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα δεύτερη: Λέξεις, νόημα και καθολικές έννοιες (**μόνο:** ιδέες, δυϊσμός, καθόλου-καθολικές έννοιες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αναζητώντας τη γνώση

Ενότητα τρίτη: Θεωρίες για την πηγή της γνώσης 1. Ορθολογισμός (**μόνο:** ορισμός, a priori/προεμπειρική γνώση, θεωρία της ανάμνησης (Πλάτων)), 2. Εμπειρισμός (**μόνο:** ορισμός, στοιχειώδεις πεποιθήσεις/ιδέες, πρωταρχική γνώση), επαγωγή (Αριστοτέλης)

Διδακτική πρόταση: Στο πλαίσιο της κατανόησης, ειδικότερα, της δυϊστικής θεωρίας του Πλάτωνα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ο μύθος του Σπηλαίου (βλ. Πλάτων *Πολιτεία* 514a–521b: Η αλληγορία του σπηλαίου είτε ως αφόρμηση είτε ως ευκαιρία για εργασίες και συζήτηση.

<http://www.greek->

[language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531)

) Επιπλέον, μπορούν να αξιοποιηθούν κινηματογραφικές ταινίες (*The Matrix I, Truman Show*) που πραγματεύονται ανάλογα θέματα. Θα ήταν, τέλος, πολύ δημιουργικό αν η πλατωνική θεωρία περί πραγματικότητας και γνώσης συνδεόταν με απλές μαθηματικές έννοιες από τον χώρο της γεωμετρίας με τη βοήθεια συναδέλφων μαθηματικών στο πλαίσιο μιας διεπιστημονικής προσέγγισης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τρίτης θεματικής ενότητας: *αισθήσεις, ανάμνηση, a priori γνώση, γνώση, γνωσιολογία, δυισμός, εμπειρισμός, επαγωγή, ιδέες, καθολικές έννοιες, καθόλου, νους, οντολογία, ορθολογισμός, παραγωγή, ψυχή*

Τέταρτη θεματική ενότητα: Ηθική φιλοσοφία: πώς πρέπει να ζούμε; Αξίζει να είναι ηθικός κανείς σήμερα;

(± 12 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αξιολογώντας την πράξη

Ενότητα πρώτη: Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας (ωφελμιστική ηθική, καντιανή ηθική, αρετολογική ηθική-Αριστοτέλης).

Ενότητα δεύτερη: Απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης.

Ενότητα τρίτη: Η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής.

Ενότητα τέταρτη: Πρακτικές εφαρμογές του ηθικού προβληματισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μιλώντας για τον πολιτισμό

Ενότητα τέταρτη: Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον 2. Ανθρώπινες αξίες και περιβάλλον (περιβαλλοντική ηθική)

Διδακτικές προτάσεις:

1. Οι βασικές απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης, αλλά και η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής μπορούν να αναδειχθούν μέσα από την ανάγνωση και επεξεργασία σχετικών παραθεμάτων του σχολικού βιβλίου.

2. Η ανάπτυξη λόγου και αντιλόγου (ρητορικός αγώνας) μέσα στην τάξη γύρω από ζητήματα ηθικής θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και επωφελής για τους μαθητές και τις μαθήτριες.
3. Η ανάθεση εργασιών σε συγκεκριμένες πρακτικές εφαρμογές ηθικού προβληματισμού (π.χ. κλωνοποίηση, ευθανασία, θανατική ποινή) με αξιοποίηση γνώσεων και φιλοσοφικών παραθεμάτων μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της διαθεματικότητας και διεπιστημονικότητας.
4. Η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών (*Η θάλασσα μέσα μου*, *Dead man walking*, *Match point*) για αφόρμηση ηθικού προβληματισμού.
5. Η δημιουργία σεναρίων ηθικού διλήμματος (φύλλα εργασίας κατά ομάδες) όπου κάθε ομάδα πρέπει να πάρει μια απόφαση και να δικαιολογήσει τη θέση της, αναλύοντας ποιες αξίες αναδύονται από την επιλογή της απόφασης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τέταρτης θεματικής ενότητας: *αγαθό, αλτρουισμός, αξιολογία, αρετή, αρετολογική ηθική, αυτονομία, βιοηθική, ελευθερία της βούλησης, ελευθερία της επιλογής, επιθυμία, ευδαιμονία, εφαρμοσμένη ηθική, ηθική, ηθική και επιστήμη, ηθική και κοινωνία, ηθική πράξη, ηθική του καθήκοντος, ηθικός εγωισμός, ηθικός σχετικισμός, ηθικός υποκειμενισμός, καντιανή ηθική, κατηγορική προσταγή, μεσότητα, μεταηθική, ορθή πράξη, περιβαλλοντική ηθική, φυσιοκρατική πλάνη, ωφελιμισμός*

Πέμπτη θεματική ενότητα: Πολιτική Φιλοσοφία: πώς πρέπει να οργανώσουμε τις κοινωνίες μας

(± 8 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ορίζοντας το δίκαιο

Ενότητα πρώτη: Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών.

Ενότητα δεύτερη: Κοινωνικό συμβόλαιο και δημοκρατικές πολιτείες.

Ενότητα τρίτη: Δημοκρατικές αξίες στη θεωρία και στην πράξη

Διδακτικές προτάσεις:

1. Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με βάση το ερώτημα: *Πώς πρέπει να οργανώνουμε τις κοινωνίες μας, και πιο συγκεκριμένα, για τον χαρακτήρα του δημοκρατικού πολιτεύματος;*
2. Συζήτηση στην τάξη σχετικά με την έννοια της ελευθερίας και τα όρια της.
3. Ερευνητική εργασία για την έννοια του **κοινωνικού συμβολαίου** (Χομπς, Λοκ, Ρουσό – *Είναι το κοινωνικό συμβόλαιο ταυτόσημο με το σύνταγμα; Πρέπει και πότε να καταπατάται; Με τι συνέπειες;*). Διαθεματική προσέγγιση με τα μαθήματα της Πολιτικής Παιδείας, αλλά και της Ιστορίας της Β΄ Λυκείου.
4. Ερευνητική εργασία με αφορμή σχετικές κινηματογραφικές ταινίες (*Το Κύμα*, *Πολίτης Κέιν*).
5. Συλλογή φωτογραφιών με συνθήματα πολιτικού-κοινωνικού περιεχομένου και σχολιασμός τους.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πέμπτης θεματικής ενότητας: *άμεση δημοκρατία, αναρχία, ανθρώπινα δικαιώματα, αντιπροσωπευτική δημοκρατία, απολυταρχία, ατομικισμός, βία, δημοκρατία, δικαιοσύνη, δικαιώματα, δικτατορία του προλεταριάτου, εθνικοσοσιαλισμός, ελευθερία πολιτική, εξουσία, επανάσταση, ιδανική πολιτεία, ισότητα, καπιταλισμός, κοινωνία των πολιτών,*

κοινή βούληση, κοινωνικές διακρίσεις, κοινωνικό συμβόλαιο, κοινωνικός φιλελευθερισμός, κομμουνισμός, κράτος λαϊκισμός, μαρξισμός, νόμος, ολοκληρωτισμός, ουτοπία, παγκοσμιοποίηση, πολιτική υποχρέωση, πολιτική φιλοσοφία, σοσιαλισμός, φασισμός, φιλελεύθερη δημοκρατία, φιλελευθερισμός, φυλετικές διακρίσεις

Έκτη θεματική ενότητα: Αισθητική: Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;

(± 4 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Θαυμάζοντας το ωραίο

Ενότητα δεύτερη: Βασικές αντιλήψεις για την τέχνη.

Διδακτικές προτάσεις:

1. Συζήτηση μέσα στην τάξη σχετικά με το ωραίο και το άσχημο, με αφορμή φωτογραφίες (τοπίων, μνημείων, προσώπων, καταστάσεων) που θα έχουν «τραβήξει» οι μαθητές και οι μαθήτριες.
2. Σχολιασμός έργων τέχνης από διάφορα καλλιτεχνικά ρεύματα με εφαρμογή των βασικών φιλοσοφικών αντιλήψεων για την τέχνη.
3. Διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, όπου εντάσσεται επίσης η θεματική της τέχνης, αλλά και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες διδάσκονται μια σειρά από καλλιτεχνικά ρεύματα (συμβολισμός, υπερρεαλισμός).
4. Συμμετοχή και συνεργασία με τον καθηγητή των καλλιτεχνικών για τη διοργάνωση μιας συζήτησης πάνω στα βασικά ερωτήματα « Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;» ώστε να αναδειχθεί η οπτική γωνία του ανθρώπου που βιώνει αυτόν τον προβληματισμό και τον μετασχηματίζει σε αισθητικό αντικείμενο

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από της οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της έκτης θεματικής ενότητας: *αισθητική, αισθητική και πολιτική, αναπαράσταση, αξιολόγηση καλλιτεχνικών έργων, γούστο, έκφραση (τέχνη ως...), ελευθερία της τέχνης, ερμηνεία καλλιτεχνικών έργων, λογοκρισία, μίμηση (τέχνη ως...), σύμβολο (τέχνη ως...), τέχνη και μη-τέχνη, ωραίο*

Είναι προφανές ότι η Φιλοσοφία δίνει αφορμή για ποικίλους προβληματισμούς σε θέματα που ενδεχομένως υπερβαίνουν τα στενά όρια μιας διδακτέας ύλης. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας παραδοχής ενδείκνυται να ενθαρρύνονται οι μαθητές και οι μαθήτριες και προς εργασίες που συνδυάζουν διαφορετικά γνωστικά πεδία: όπως η σχέση της Φιλοσοφίας με την Επιστήμη και την Τεχνολογία.